

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**“OSMANLI TARİHİNİN CİHET-İ ŞÂİRÂNESİ” NİN
TRANSKRİPSİYONU**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUSTAFA DEMİR

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR

GAZİANTEP
HAZİRAN 2010

ÖZET

“ ‘OSMANLI TARİHİNİN CİHET-İ ŞÂ‘İRÂNESİ ’NİN TRANSKRİPSİYONU

DEMİR, Mustafa
Yüksek Lisans Tezi, Tarih ABD
Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR
Temmuz 2010 , 165 sayfa

Muhammed b. Şâkir b. Ahmed ed-Dimeşkî'nin yazmış olduğu 'Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ'irânesi adlı kitap, aynı adlı ana bölüm ve birbirinden bağımsız dört bölüm olmak üzere toplam beş bölümden oluşmaktadır. Ana bölüm Osman Gazi ve Orhan Gazi dönemlerinde geçen kendi içinde üç farklı hikayeyi konu alır. Osmanlı kroniklerinden alınmış olan bu hikâyeler kahramanlık ve aşk konularını içerir ve edebi anlatım ile Osmanlı tarihinin kuruluş dönemi üzerine ışık tutmaya çalışır. Sarf-ı 'Arabi adlı bölüm Arapça gramer bilgisinin öz olarak verilmeye çalışıldığı , tamamlanmamış görüntüsü veren bir bölümdür. Roma anfi tiyatrolarının anlatıldığı beş sayfalık kısım ise Osmanlı medeniyeti ile Roma medeniyeti arasında kıyaslamalara yer verir. Usûl-i Kitâbet adlı bölümde 1298 (1880-1881) yılı bütçe vuku'at defterleri örneğinden hareketle, dönemin kalemiyesinin belge tanzimi ve imla usûlleri anlatılmıştır ve özellikle Osmanlı bürokrasi tarihi ile ilgilenenlerin dikkatini çekecektir. Ayrıca Osmanlıca-Fransızca kelimeler indeksi Osmanlı belgelerindeki Fransızca kelimelerin tespitini kolaylaştırmak açısından değerlidir.

Anahtar Kelimeler : Osman Gazi, Orhan Gazi, Arapça Sarf, Kitâbet Usûlu, Fransızca

ABSTRACT

THE TRANSCRIPTION OF “ THE POETIC ASPECTS OF OTTOMAN HISTORY ”

DEMİR, Mustafa

M. A. Thesis, Department of History

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Murat ÇELİKDEMİR

July 2010, 165 pages

The book ,written by Muhammed b. Şâkir b. Ahmed ed-Dimeşkî, called The Poetic Aspects Of Ottoman History , consist of five part, one has the same name of the book and all are independent from each other. The main part is about three different stories , related to period of *Osman Gazi* and *Orhan Gazi*. Taking from Ottoman chronics , containing heroic and romantic subjects, these stories try to flash on the foundation era of Ottoman History with literary narration.The part named *Sarf-ı Arabi* , is a grammar of Arabic , that is given basicly and seems uncompleted. The five pages division told amphitheatre of Rome has comparision of Otoman and Romen civilisation.In *Usûl-i Kitâbet* the organizing of documents and the methods of dictation of the periods’ officials are explained according to the example of *bütçe vuku‘at defteri* – budget registers- in 1298 (1880-1881) and will attract attention of the one interested in the history of Ottoman’ bureaucracy. In addition, Otoman-French word index is valuable in regards to pave the way of the determination of the French words in Otoman documents.

Key Words : Osman Ghazi, Orhan Ghazi, Arabic Grammar , *Kitâbet Usûlü* , French

ÖNSÖZ

‘Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâirânesi kendisine tarih ile edebiyat arasında bir yer tutma amacıyla olmayan ancak tarihi edebi bir dil kullanarak, tarih içindeki kahramanlık ve aşk hikayelerini konu alarak işlemeye çalışan bir kitap. Bu kitabın kısımları Sarf-ı Arap, Osmanlıca-Fransızca kelime Indexi, Usûl-i Kitâbet ise ‘Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâirânesi adlı ana bölümle ilişkisiz görünmektedir. Bütünlüğü bozan bu durum transkripsiyonda da bazı zorlukları beraberinde getirmiştir. Zira ilk kısımda Arapça unsurlara hakim olmaya çalışırken, indexte Fransızca, son kısımda ise ana bölümden farklı usûl ve tarzda yazılmış Usûl-i Kitâbeti kavrama gayreti içine girilmiştir. Özellikle son bölümde zamanın etkisiyle aşınmaya uğramış olan sayfalardaki bazı kelimeler silinmiş ve bu yüzden okunamamıştır.

Çalışmanın başında amacımız özellikle tarih ve edebiyat bilimleri için yararlı olabilecek verilerin izini sürmektir. Bu bağlamda yapmış olduğumuz transkripsiyon çalışmasının adı geçen çevrelere faydalı olabileceğini düşünmekteyiz.

Çalışmam sırasında, yönlendirmeleri ve katkıları ile transkripsiyon sürecinde itici güç olan ve Fransızca kelimelerin tespitinde karşılaştığım zorlukların üstesinden gelmemde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Yrd. Doç. Dr. Murat ÇELİKDEMİR’e , Arapça bilgisiyle Sarf-ı Arabi bölümünün tamamlanmasında destek veren Dr. Ozan YILMAZ’a ve huzurlu bir çalışma ortamı sağlayarak verimimin ve motivasyonumun artmasına zemin hazırlayan bölüm başkanım Doç. Dr. Bilgehan PAMUK’a teşekkürlerimi borç bilirim.

Mustafa DEMİR

HAZİRAN 2010

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR	vi
1. GİRİŞ	1
1.1. GİRİŞ.....	1
2. ‘OSMANLI TARİHİNİN CİHET-İ ŞÂ‘İRÂNESİ TRANSKRİPSİYON ...8	
2.1. Sarf-ı ‘Arabî.....	8
2.1.1. Sülâsi Kelimelerin ‘Alâmeti.....	8
2.1.1.1. Fi‘il-i Mâzî ‘Alâmeti.....	8
2.1.1.2. Fi‘il-i Muzâri Alâmeti.....	8
2.1.1.3. İsm-i Fâ‘il ‘Alâmeti.....	9
2.1.1.4. İsm-i Mef‘ûl ‘Alâmeti.....	9
2.1.1.5. Caht-ı Mutlak ‘Alâmeti.....	9
2.1.1.6. Caht-ı Müstağrak‘Alâmeti.....	9
2.1.1.7. Nefy-i Hal ‘Alâmeti.....	9
2.1.1.8. Nefy-i İstikbâl ‘Alâmeti.....	9
2.1.1.9. Te’kid-i Nefy-i İstikbâl‘Alâmeti.....	9
2.1.1.10. Emr-i Gâ’ib ‘Alâmeti.....	9
2.1.1.11. Nehy-i Gâ’ib ‘Alâmeti.....	10

	Sayfa No
2.1.1.12. Emr-i Hâzır ‘Alâmeti.....	10
2.1.1.13. Nehy-i Hâzır ‘Alâmeti.....	10
2.1.1.14. İsm-i Zamân İsm-i Mekân Masdar-ı Mimi ‘Alâmeti.....	10
2.1.1.15. İsm-i Âlet ‘Alâmeti.....	10
2.1.1.16. Masdar Binâ-i Merreti ‘Alâmeti.....	10
2.1.1.17. Masdar-ı Bina-i Nev‘i Alâmeti.....	10
2.1.1.18. İsm-i Tasgîr ‘Alâmeti.....	11
2.1.1.19. Mübalâğâ ile İsm-i Fâ‘il ‘Alâmeti.....	11
2.1.1.20. İsm-i Taftilde Müfred-i Müzekker ‘Alâmeti.....	11
2.1.1.21. Müred-i Mû’ennes ‘Alâmeti.....	11
2.1.1.22. Masdar.....	11
2.1.2. İlm-i Sarf.....	12
2.1.2.1. Beyan-ı Evzân-ı Esmâ.....	15
2.1.2.2. Beyân-I Evzâni’l-Kelimât.....	17
2.2. Tarih: ‘Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ‘irânesi.....	20
2.2.1. Mukaddime.....	20
2.2.2. Sultan ‘Osmanın Kabl’es-Saltânata Bir ‘Alakası.....	23
2.2.2.1. Keşiş Dağı.....	23
2.2.2.2. Bir Sayyad-ı Hümâyûn-ı Baht.....	25
2.2.2.3. Hümây-ı Tabi‘in Şikâre Şikâr Oldığı.....	26
2.2.2.4. Bir Be’is-i Muvakkat.....	28
2.2.2.5. Muhabbetde Müşâreket.....	30
2.2.2.6. Tebşîr-i Ma‘nevi.....	32
2.2.2.7. Nikah-ı Şer‘i.....	34
2.2.2.8. Hatime.....	36
2.2.3. Sultan Orhan’ın Kedd-i Yeminiyle İzdivâc-ı Kahramânânesi.....	37
2.2.3.1. Osmanlıların Mübâdi Terakkiyâtından Bir Nebze.....	37
2.2.3.2. ‘Osmaniyân Mahsûd-ı Cihân.....	38
2.2.3.3. Kazma Kuyuyu Kendin Düşersin.....	40
2.2.3.4. Kazdığı Kuyuya Kendisi Düşdi.....	42
2.2.3.5. Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe.....	43
2.2.3.6. Gönül Zor ile Avlanmaz Kendisi Tutılır.....	45

	Sayfa No
2.2.4. Abdurrahman'ın Hem Bir Kal'a Hem De Bir Güzel Feth İtmesi.....	47
2.2.4.1. 'Osmâniyân Dilâşûb.....	47
2.2.4.2. Aydos Muhasaras.....	49
2.2.4.3. 'Aşkın Yıldırım Kadar Sür'at-ı Te'siri.....	50
2.2.4.4. Vücudumu İb ve Gönlümi Zülûf Teliyle Çekiyor.....	51
2.2.4.5. Kal'a Feth İdendir Kal'a-ı Dil Dahi.....	53
2.3. Tarih: Tarihin Garâ'ib Rivayetinden Romanın Kanlı Tiyatroları.....	55
2.3.1. Mukaddime Makamında Bir İki Söz.....	55
2.3.2. Anfi Ti'etro.....	56
2.3.3. Kanlı Oyunların Enva'ı.....	56
2.3.4. İnsan ile Hayvan Arasındaki Oyunlar.....	57
2.3.5. İnsanın İnsan ile İcra Eylediği Kanlı Savaş.....	59
2.3.6. Hatime.....	60
2.4. Osmanlıca-Fransızca Kelime İndeksi.....	61
2.5. Usûl-i Kitâbet.....	142
3. SONUÇ.....	157
KAYNAKLAR.....	159
ÖZGEÇMİŞ (VİTAE).....	161

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
bkz.	Bakınız
C	Cevap
c.	Cilt
çev.	Çeviren
ed.	Editör/ yayına hazırlayan
Haz.	Hazırlayan
S	Sual
s.	Sayfa
TTK	Türk Tarih Kurumu
v.b.	Ve benzeri
vol.	Volume/sayı
yy.	Yüzyıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. GİRİŞ

‘Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ‘irânesi adlı kitap müellif tarafından kitabın kapak arkasına iliştirilen nota göre üç bölümden ibarettir. Bunlar Sarf-ı ‘Arabi, ‘Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ‘irânesi ve Usûl-i Kitâbettir. Ancak eserin içinde bunlardan bağımsız iki bölüm daha bulunmaktadır. Kitaba ismini veren ‘Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ‘irânesi adlı bölümün hemen sonrasında Tarihin Gara’ib Rivayetinden Romanın Kanlı Tiyatroları adlı bir bölüm ve aslında yazarın herhangi bir başlık koymadığı, Osmanlıca kelimelerin Fransızca kelime karşılıklarının verildiği bir indeks bulunmaktadır

Eserin yazarı Muhammed b. Şâkir b. Ahmed ed-Dimeşkî’nin Osmanlı Tarihini konu alan Uyunu’t-Tevârîh, Risale fi ahvâl-i Kırım ve Kuban adlı kitapları ve Özi Kalesinin anlatıldığı bir risalesi mevcuttur. Müellifle ilgili , 19. yy.’da yaşadığı bilgisi haricinde ise ciddi bir veriye sahip değiliz.¹

Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ‘irânesi kendi içinde üç farklı hikayeyi konu alır. Her hikâye farklı fıkralardan oluşmuştur. Müellif bu bölümün başında mukaddime babında tarih ile ilgili düşüncelerini ortaya koyar ve “ tarihin cihet-i şâ‘irânesi “ ifadesinin ne anlama geldiğini açıklar.

“Tarih eski olayların hikâyesinden ibarettir.” şeklindeki ilk cümle, “sadece olayların hikâyesi değil dünyadaki her şey tarihin içindedir” yollu bir önermeye dönüşür. Tarihin hikâyesi insan ahlâkına dâir hikmetli örneklerle gösterilir. Tarihin ilim yanı salt doğru olanın aktarılmasıdır. Üçüncü olarak tarihin “ cihet-i şâ‘irânesi “ bulunur ki bu doyumsuz hazla okunacak kısımdan ibarettir. İştîyâkı

¹ Mehmed Süreyya’nın Sicil-i ‘Osmani, Bursalı Mehmet Tahir Bey’in Osmanlı Müellifleri, Franz Babinger’in Osmanlı Tarih Yazarları ve Eseleri v.b. kaynaklarda yaptığımız araştırmalarda müellifle ilgili herhangi bir bilgiye rastlayamadık. İsminde bulunan Dimeşki lafzı Şamlı olduğu ve ayrıca bahsi geçen kitabın hemen başında, Kitâbet Usûlünün 1298 (1880-1881) tarihindeki bütçe vuku‘at defterlerindeki tanzim ve imlayı içerdiğini gösterir ibare yazarın 19.yy’da yaşadığı şeklinde mantık yürütmemizi sağlıyor.

sağlayan şâ'irânet ise içeriğin kesinliğindedir. Diğer taraftan tarihi meydana getiren vak'aların temelinde muğlaklık olabilir. Bu hikâyecinin muhayyelesinden farklıdır. Çünkü birinci durumda dayanak her halûkârda hakikatın kendisidir. Hayal mahsulü bir eserin kahramanları da olayları da hayali olacağından öğretisi de aynı çizgidedir. Tarihin en büyük üstünlüğü de budur.

Müverrih milletlerin tarihlerinde bulunan kahramanlıkların, mertliğin, aşk hallerinin, kendi tarihlerinin cihet-i şâ'irânelerini oluştururken etkili olacaklarını, zira bu alan dahilinde eserini güzelleştirebileceğini vurgular. Dikkat edilmesi gereken husus, süsleme kaygısıyla tahayyülün fazlaca kullanılmamasıdır. Osmanlı tarihi için böyle bir endişeye mahal yoktur. Türk, Kürt, Arap, Laz, Gürcü, Çerkez, Arnavut, Boşnak, vb. kavimlerden oluşan milletimizin geçmişi o haliyle şâ'irânedir.

Eserin mukaddimeden sonraki ilk bölümü Osman Bey'e odaklanmaktadır. "Sultan Osmanın Kable's-saltânata bir 'Alâkası" adlı bölüm yedi fıkradan oluşmaktadır. Olaylar konu bütünlüğüyle fıkradan fıkraya devam eder. Bunlar, 1.Keşiş Dağı 2. Bir Sayyad-ı Hümâyun-ı Baht 3. Hümâ-yı Tabi'in Bir Şikâre Şikâr Oldığı 4. Bir Be'is-i Muvakkat 5. Muhabbetde Muşâreket 6. Tebşir-i Ma'nevi . 7.Nikâh-ı Şer'i dir.

Hüdâvendigâr vilayetinde bulunan Keşiş Dağıyla ilgili tafsilattan sonra Osman Bey'in bu dağ civarında sıkça gezindiğinden, vasıflarını sıraladığı Şeyh Edebâli'nin² yanına ara sıra uğradığından bahsedilir. Osman Bey'in Mal Hatun'u³ görüp aşık olması, Şeyh Edebali'den istemesi ve geri çevrilmesi ile anlatı devam eder. Sonrasında ilk defa Köse Mihal⁴ Osmanın düşmanın arkadaşı olarak karşımıza

² Şeyh Edebali resmi kayıtlara göre Bilecik'te bir zaviyesi olan ,kendisine Osman Bey tarafından Kozağaç köyü ve Söğüt'teki Kozca mezarısı vakıf olarak verilen bir Vefâi şeyhi halifesidir. Bkz. Halil İncılık. (2005). Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı ?. *Söğütten İstanbula Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s.135,ayrıca bkz. a.m.f.(2009). *Devlet-i 'Aliyye : Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606) : Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul,s.11,22-23, ayrıca bkz. Kamil Şahin.(1994). Edebali. *İslam Ansiklopedisi*, c.10.,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları , İstanbul, s.393-394

³ Aşıkpaşazade ve Neşride Malhon Hatun ismiyle, Oruç Beğ tarihinde Rabia Hatun, Rüstem Paşa tarihinde Bâla Hatun olarak zikir edilir. Bkz. İ.Hakkı Uzunçarşılı.(1995). Osmanlı Tarihi, c.1.,TTK, Ankara, s.105. İncılık ise Mart 1324 tarihli Orhan Bey vakfiyesinin Mal Hatun'un gerçekte Ömer Bey'in kızı olduğunu ortaya koyduğunu söylemektedir. Bkz. İncılık,a.g.m., s.141

⁴ Harmankaya Tekfuri Köse Mihal 1302'de Osman'ın Sakarya seferinde esri düşmüş ancak Osman tarafından azad edilince onun nökeri-yandaşı olmuş ve diğer tekfurlarla münasebetlerde Osman'ın yanında yer almıştır. Bkz. İncılık, a.g.e., s.28,s.33. Diğer taraftan Colin İmber Köse Mihal'in hayali bir unsur olduğunu ve muhtemelen Aşıkpaşazade tarafından uydurulduğunu ortaya koymaktadır. Bkz. Colin İmber.(2005). İlk Dönem Osmanlı Tarihinde Düstur ve Düzmece. *Söğütten İstanbula Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s.292

çıkar. Osman gibi Mal Hatun'a talip olan Eskişehir Beyi ile mücadele esnasında kardeşi Gündüz Alp ile kılıç sallamalarına yer verilir.

Osman'ın Şeyh Edebalinin konağında geçirdiği bir başka gecede , Osmanlıların geleceğini muştulayan rüya, Şeyh Edebalı'ye tâbi Derviş Turgut'la Osman Bey arasında yapılan konuşmalar yoluyla anlatılmaktadır.⁵ Buna göre Osman Gazi rüyasında göbeginden bir ağaç bittiğini, bu ağacın dallarının kılıçvari kuşlar resm ederek İstanbul'a meyl ittiğini, dalların âlemi tuttuğunu, gölgesinde dağların bulunduğunu, bu dağların dibinden pınarların çıkıp aktığını ve o ara Edebalı'nın karşısına çıkıp koynundan çıkan dolunayın kendi koynuna girdiğini görmüştür.⁶ Osman'ı hayretle dinleyen Derviş Turgut, Edebalı'ye koşmuş ve Mal Hatun'u Osman'a vermesi gerektiğini söylemiştir. Nitekim Şeyh Edebalı de kızını Osman Bey'e nikahlamıştır.

Bölüm sonundaki hatimede bu vak'anın hayal ürünü olmadığı Neşri, İdrisi, Saadettin ve Hammer tarihlerinden alınıp tanzim edildiği belirtilmiştir.

“Sultan Orhan'ın Kedd-i Yeminiyle İzdivac-ı Kahramânânesi” adlı ikinci bölümde Osman Bey'in kahramanlıkları ve Orhan Beyin Nilüfer ile evliliği konu edilir. Bu bölümde yedi fıkradan oluşmaktadır. Bunlar ;

1. Osmanlıların Mübâdi Terakkiyâtından Bir Nebze
2. ‘Osmâniyân Mahsûd-ı Cihan
3. Kazma Kuyuyu Kendin Düşersin
4. Kazdığı Kuyuya Kendisi Düştü
5. Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe
6. Gönül Zor ile Avlanmaz Kendisi Tutulur

⁵ Burada anlatılan versiyon ilk kroniklerden farklıdır. Aşıkpaşazade'de ve Neşri'de olmayan unsurların hikâyeye dahil edildiği ve Edebalının hikayeye dahil olduğu anın değiştiği görülmektedir. Kroniklere göre Osman ruyasını doğrudan Edebalıya anlatmış, Turgut ise dinleyiciyken sonunda müjde verici olmuş ve Osman Bey'den karşılığını almıştır.

⁶ Rüya miti bazı kaynaklarda Osman Bey'e değil Ertuğrul Gaziye isnad edilmiştir. Bkz. Friedrich Giese.(2005). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Meselesi. *Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s.154. Rüya'daki kutsal kişinin mesajı iletmesi, ay ve ağaç motiflerinin izlerini ise Orta Asya'ya kadar sürebiliriz. Egemenliğin yaratıcıdan hana,sultan v.b. geçtiği inancının (kut) meşru zeminini oluşturmak için kullanılan rüya ve içindeki simgeler hana Tanrı tarafından yönetmek için verilen yetkiyi gösterir. Örneğin Çin kaynaklarında Kök-Türkler için anlatılan bir hikayede liderlerini seçmek için büyük bir ağacın altına giden kardeşlerin en yukarı zıplayanın liderleri olarak kabul gördüğünden bahis olunur. Orhun Kitabelerinde Bilge Kağan Tanrının isteği ile kağan olduğunu belirtir, Moğolların Gizli Tarihinde Cengiz Kağan sonsuz tanrının kendisine tüm dünyanın liderliğini verdiğini söyler. Bkz. Halil İnalçık.(1993). The Ottoman Succession and Its Relation to the Turkish Concept of Sovereignty. *The Middle East and the Balkans under the Otoman Empire : Essays on Economy and Society*, Turkish Studies and Turkish Ministry of Culture Series, Bloomington : Indiana University, s.38 , 41. Osman'ın henüz müslüman olduğunu idea eden H.A. Gibbonsa göre rüyası efsane bile olsa , bize göstereceği onun yeni inancına adaptasyonudur. Bkz. Cemal Kafadar(1995). *Between Two Worlds : The Construction of the Otoman State*. Los Angeles , p.33 . Giese ise Gibbons'a şiddetle karşı çıkıp rüyanın olsa olsa Osmanlı Hanedanının Anadolu'daki diğer Türk kabileler üzerinde egemenlik kurabilmek için Osmanlı Hanedanına Tanrısal bir meşruiyet kazandırma çabası olduğunu belirtmektedir. Bkz. Giese, a.g.m., s.154

Yazar Osmanlı Devletinin Selçuklu'nun devamı niteliğinde olduğu ve Sultan Alaeddin'in Osman Bey'e tabl ve alem göndererek beğliğini tanıdığını anlatarak ilk kısma başlar.⁷ Osman'ın İnegöl, Karacahisar v.b. muharebelerden sonra ünü artmıştır. Çevresinde Akça Koca, Abdurrahman Gazi, Konur Alb, Aygud Alb, Turgud Alb gibi kahraman cengâverler bulunmaktadır.⁸

Osmanlıların ilerleyişi civarda bulunan Rum tekfurlarını rahatsız etmiş ve Osmanı bertaraf etmenin yollarını aramaya başlamışlardır. Köse Mihal yakın bir zamandır Osman Bey ile arkadaşır⁹ ve diğer tekfurlardan farklı düşüncelere sahiptir. Bilecik tekfuru da diğer taraftan Osmanlılarla yakın ilişkiler içindedir¹⁰, her sene yaylaya çıkılırken Osmanlı Beyliği ağırlıklarını Bilecik tekfuruna emanet etmektedir. Ancak bu durum Osmana karşı hazırlanacak komploya katılmasına hatta evsahipliği yapmasına da engel değildir. Yarhisar Tekfuru Nilüfer'in Bilecik Tekfuru ile izdivacına Osman Bey de çağırılacak ve orada öldürülecektir. Köse Mihal durumu Osman Bey'e bildirir , gerekli hazırlıkları yapılır, Osman Bey tuzağı kendi lehine çevirir. Bilecik Hisarı ele geçirildiği gibi Orhan Bey de kahramanlıklarıyla kendisini göstermiş hatta Nilüfer Hatunu Bilecik Tekfurunun elinden almıştır. Bu olay sırasında Nilüfer Hatun Orhan'a vurulmuş ve Osman Bey'in serbest bırakılması yönündeki telkinlerine rağmen kendi isteğiyle geri dönmeyerek Orhan Bey ile evlenmişti.¹¹

Üçüncü bölüm “Abdurrahman'ın Hem Bir Kal'a Hem de bir Gönül Feth İtmesi “ ana başlığı altında , beş fıkradan oluşur. 1. Osmâniyâna Dilaşûb 2. Aydos Muharebesi 3. ‘Aşkın Yıldırım Kadar Sür’at Te’siri 4. Vucudımı İb ve Gönlimi Zülf teliyle çekiyor 5. Kal’a Feth İdenindir Kal’a-ı Dil dahi

⁷ Bu konudaki rivayetler farklılık göstermektedir. Şükrullah'a göre Ertuğrul'un ölümünden sonra Alaeddin Osman için bir ferman yazılmasını, ve at kuyruğundan bir tuğ, davul ve hilât gönderilmesini emretmiştir. Neşri ise Ertuğrul Bey'e Söğütü bağışlayanın I. Alaeddin , Osmana egemenlik alametlerini gönderenin ise II. Alaeddin olduğunu idda eder. Ona göre II. Alaeddin'in oğlu yoktur ve bu yüzden Osmana oğlu gibi davranıp hükümlerini yollamıştır. Bkz. İmber. (2005). Osmanlı Hanedan Efsanesi. *Söğütten İstanbul'a Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s.252-253

⁸ Önceleri Alpler Osman Gazi ile birebir yoldaş olarak sefer yapmaktaydı. Osman Gazinin başarıları onu ön plana çıkarınca uçlardaki Alpler onun kumandası altına girmişlerdi. Bkz. İnalçık.(2007). Osman. *İslam Ansiklopedisi*, c.33., Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları , İstanbul, s. 445

⁹ Osman Bey ile Köse Mihal arasındaki durum Osmanlıların ilk zamanlardaki fetih yöntemlerinin karakteristiklerindendi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İnalçık.(1954). *Ottoman Methods of Conquest. Studia Islamica*, Vol. 2., s.116

¹⁰ Aslında Aşıkpaşazade'ye göre buradaki durum Osman'ın alttan almasıydı. İnalçık bunun sebebinin sürüleri İnegöl tekfurunun topraklarını çığnediği için İnegöl tekfuru ile baştan beri düşmanlığının olması ve Osman'ın Bilecik tekfurunun himayesine ihtiyac duyması olduğunu söylemektedir. Bkz. İnalçık. Osman. s.446

¹¹ Politik evlilikler Ortaçağ tarihi boyunca gerek Avrupada ve gerekse Bizans-Moğol, Bizans-Osmanlı ekseninde yaygındı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Anthony Bryer. (1981). *Greek Historians on the Turks: The Case of the First Byzantine-Ottoman Marriage. The Writing of History in the Middle Ages*, Davis ,R.H.C. ve Wallace-Hadrill ,J.M.(Ed.), Oxford, s.471-493

Rum kızlarının Osmanlı cengâverlerine neden ve nasıl gönül verdiklerini anlattığı ilk fikradan sonra kale ele geçirmek için o devirde hangi yöntemlerin uygulandığı orya konur. Hammer'in hikayeye konu olan Abdurrahman'ı başka birisiyle karıştırdığı eleştirisini destekleyen cümleleri sıralar. Buna göre Hammer'in bahsettiği Abdurrahman Gazi Ertuğrul Beyin silah arkadaşıdır ve buradaki zat ile arasında neredeyse yarım yüzyıllık bir fark vardır. Dolayısıyla mezkur başka bir Abdurrahman olmalıdır.

Abdurrahman uzun süredir muhasara altındaki Aydos Kal'asının etrafında keşif amaçlı gezinirken kal'a komutanının kerimesi olduğu anlaşılan genç bir kız ile tanışır. Kız aralarında geçen diyalogda Abdurrahman'a kal'aya girmek için yardım edeceğini söyler. Teklif tuzak riskini barındırsa da Abdurrahman en azından kendisinin bu tehlikeyi göze alacağını kumandanı Konur Alb'a bildirir. Planlandığı gibi gece kız kaleden aşağı bir ip sarkıtır ve bu iple Abdurrahman'ı yukarı çeker. Bu arada Abdurrahman aklından şöyle geçirmektedir “ Ey âfet ! İpin vücudumu çekiyor ise zülfün teli dahi yüreğimi çekiyor” Nihayetinde kale ele geçirilir.¹² Konur Alb “kal'a feth idenindir” diyerek kale yönetimini Abdurrahman'a bırakır. Orhan Bey de bunu onaylar. Burada vurgu yapılan bir başka konu ise hem Konur Alb'in hem de Orhan Bey'in, ganimeti eşit bir şekilde paylaşması hususunda Abdurrahman'a yaptıkları telkindir.

Bu bölümün hemen arkasından “Tarih” ana başlığı ve “ Tarihin Gara'ib-i Rivayetinden Roma'nın Kanlı Tiyatroları “ alt başlıklı bir bölüm daha gelmektedir. Tiyatroların fiziki yapılarından, memleketimizde bulunan tiyatrolardan farklarından söz ettikten sonra Roma'da yapılan, halka açık, insanın insanla ya da her türlü vahşi hayvanla yaptığı dövüşleri tafsilatlı bir şekilde anlatır. Dövüşenler genelde ya esirler ya da mücrimlerdir ve bu dövüş onlara ya ölüm ya da özgürlük getirecektir. Müellif sadece dövüşleri anlatmakla kalmaz, etik yönünü sorgular ve sahip olduğumuz medeniyetin üstünlüğüne vurgu yapar.

Osmanlıca-Fransızca kelime indeksi bu devir kitaplarında sıklıkla rastlanan bir bölümdür. Alfabetik bir sıraya göre yazılmış olsa da araya serpiştirilen cümleler, fiil çekimleri ve tekrar eden kelimelerle düzensiz görünüm arz eder. Kelime karşılıklarının Fransızca olması kitabın yazıldığı dönemin bir özelliğidir.¹³

¹² Müellifin kaynak olarak kullandığı Neşri'de yukarıda bahsi geçen olay bazı farklılıklar içermektedir. Bkz. Neşri.(1995). *Kitab-ı Cihan-Nümâ*. Unat, F. Reşit ve Köymen,Mehmed A.(Haz.), TTK, Ankara, s. 141

¹³ Osmanlı Devletinde 19. yy da diplomatik ilişkilerin artması yabancı dil ihtiyacını doğru orantılı olarak arttırmıştı. 18. yy dan beri divan tercümanlığı yapan Fenerli Rumlar Yunan isyanındaki

Kitabın hemen başında bulunan Sarf-ı Arab adlı bölüm Arapça gramer kurallarını öz, yüzeysel bir şekilde verir. Daha çok tamamlanmamış bir bölüm izlenimi uyandırmaktadır.

En son bölüm kitâbet usûlü ile ilgilidir . Yazar kaç çeşit kağıt olduğundan, katibin diğer isimlerinin neler olduğuna, yazıya ne dendiğine, fesahatın ne anlama geldiğine, rabtiyyenin nasıl olduğuna v.b. , sorulara cevap verir . 19. yy. Osmanlı maliyesine ait belgeler örneklemelerde kullanılmıştır.

19. yy Osmanlı müelliflerinin en fazla rağbet gösterdiği konulardan birisi de Osmanlı grameri, sözlük çalışmalarıdır.¹⁴ Yazarın bir taraftan Arapça sarf anlatma gayreti, diğer taraftan kitâbet usûlünden bahsetmesi ve Osmanlıca-Fransızca kelime indeksi bu meyanda değerlendirilmelidir.

Transkripsiyon sırasında yazar tarafından ayrı bölüm olarak düşünülmemiş olan iki kısmı da kitabın bölümleri olarak düşündük ve başlıksız olan indeks kısmını Osmanlıca-Fransızca Kelime İndeksi olarak isimlendirdik. Okuyucuya kolaylık amacıyla yaptığımız bu değişiklik haricinde transkripsiyon metnine ekleme yapmadık, ancak, bölümlerin yerlerinin tespitinin pratikliği açısından, eserin bölümlerinin başına bölüm numaraları verdik. Ayrıca müellifin sayfa numarası vermediği bazı bölümlere de yine aynı mantıkla sayfa numaraları verdik. Sayfa numaraları, yazarın kendisinin de kullandığı metod üzere her bölümde birden başlattık. Okunamamış kelimeleri aynen metne ekledik, silik olan kelimeleri (silik) şeklinde gösterdik, şüphe duyduklarımızın sonuna (?) koyduk. Metin içinde müellifin kendisinin, örnekleme yaparken isim, ya da numara vermek yerine iki, üç nokta ile ya da boşluk bırakarak gösterdiği yerleri biz de yan yana üç nokta koymak suretiyle

tutumları yüzünden güvensizleşmiş en sonuncusu da 1821 yılında azl edilmişti. Ortaya çıkan durumdaki sıkıntıyı gidermek için 1833 yılında Tercüme Odası kurulmuştu. Burası aynı zamanda genç memurlara zamanın diplomatik dili olan Fransızca'nın öğretildiği bir eğitim kurumuydu da. Bkz. Erik Jan Zürcher.(2003). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Gönen, Yasemin.(Çev.), İletişim Yayınları , İstanbul, s.71. Fransızca o kadar yaygındı ki 1841 yılında yayına başlayan imparatorluğun ilk resmi gazetesi Takvîm-i Vekâyi de Fransızca bir bölüm de bulunuyordu. Bkz. Şerif Mardin(1998). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. Türköne, M. ve Unan, F. ve Erdoğan İ.(Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul, s.233-234. Ayrıca “ Dükkancının oğlu için, diğerleri için de olduğu gibi , Fransızca, bir kâtili tercüman, bir tercümanı diplomat , bir diplomatı da devlet adamı yapan bir tilsim idi.” Bkz. Bernard Lewis(2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Kıratlı, M. (Çev.), TTK, Ankara, s.118

¹⁴ Örneğin ünlü lingüsit ve orientalist Sır James W. Redhouse 1846 yılında Fransızca yazmış olduğu Osmanlı Grameri adlı kitabın Türkçe versiyonunu hazırlarken, Fuad ve Cevdet Paşa'nın Kavaid-i Osmaniye adlı kitaplarının yayınlanması üzerine bu çalışmasını yarım bırakmıştı. Bkz. Carter V. Findley. (1979). Sır James W. Redhouse (1811-1892) : The Making of Perfect Orientalist ?. *Journal of the American Oriental Society*, 99(4): 582. Tercüme Odası memuru ve amatör şair Halis Efendi Fransızca-Türkçe gramer kitabı yazmış ilk Türk yazarlardandı. Bkz. Mardin, a.g.e, s. 237

belirttik. Transkripsiyon yaparken   harfini ‘ işaretiyle hemzeyi ’ işaretiyle ve uzatma işaretlerini ^ ile gösterdik.

İKİNCİ BÖLÜM

2. “ ‘OSMANLI TARİHİNİN CİHET-İ ŞÂ‘İRÂNESİ ” TRANSKRİPSİYONU

Sayfa 1

2.1. Sarf-ı ‘Arabî

Lugaten sarf asıl olan bir kelimeyi lâfzda ve mâ‘nâda münasabet olan birtakım kelimelere döndürmektir.

Istılâhen sarf ya‘nî ilm-i sarfın ta‘rifi kendisinde i‘lâl ve idgâm cihetiyle kelimelerin ahvâlinden bahs olunan kelime-i ma‘nâya mevzû‘ bir lâfzdır. Her kelimedede iki şey nazar-ı mütâlâ‘ya alınır. Biri kelimenin mâddesi diğeri hey‘et ve suretidir.

Kelimeler mâddeleriyle mâ‘nâya suretleriyle de fi‘l iseler zamâna delâlet ederler.

2.1.1. Sülâsi Kelimelerin ‘Alâmeti

2.1.1.1. Fi‘il-i Mâzî ‘Alameti

Kelimelerin üç harfinin harekeli üçüncü harfinin dâ‘imâ meftûh olmasıdır. Birinci harfi meftûh olursa o fi‘l-i mâzîye ma‘lum mezmûm olsa o fi‘l-i mâzîye mechûl denilir. Meselâ Nasara kelimesi fi‘l-i mâzî-i ma‘lum Nusira kelimesi de

Sayfa 2

fi‘l-i mâzî-i mechûldür.

2.1.1.2. Fi‘il-i Muzâri‘ ‘Alâmeti

Mâdde-i asliyenin evvelinde isneyn harflerinden biri bulunmaktır. Yensuru Tensuru Ensuru Nensuru gibi ع گâ‘iblerle cemi‘-i gâ‘ibede ت diğeri gâ‘ibelerle muhâtab ve و muhatabalarda, ل müfred-i mütekellimde ن da cemi‘ mütekellimde bulunur.

2.1.1.3. İsm-i Fâ'il 'Alâmeti

Mâdde-i asliye fâsılâ-i aynî arasında bulunur.

Nâsiru Kâtibun Câhilun Fâtihun

2.1.1.4. İsm-i Mef'ûl 'Alâmeti

Mâdde-i asliyenin evvelinde bir mim meftûhe ve 'ayni ile arasında و bulunmaktır.

Mensûru Mektubun Ma'lûmûn Mechûlun gibi.

2.1.1.5. Caht-ı Mutlak 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde bir ج bulunmaktır. Lemyensur Lemyektub Lemya'lem
Lemyeşkur

Sayfa 3

2.1.1.6. Caht-ı Müstağrak 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde bir lemma bulunmaktır. Lemmâyensur Lemmâyektub
Lemmayâ'lem Lemmâyeşkur

2.1.1.7. Nefy-i Hal 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde bir ma-i tamiyye bulunmaktır. Mâyensuru Mâyektubu
Mâya'lemu Mâyeşkuru

2.1.1.8. Nefy-i İstikbâl 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde bir لا-ı tamiyye bulunmaktır. Lâyensuru Lâyektubu
Lâya'lemu Lâyeşkuru

2.1.1.9. Te'kid-i Nefy-i İstikbâl 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde bir len bulunmaktır. Lenyensuru Lenyektubu Lenya'leme
Lenyeşkuru

2.1.1.10. Emr-i Gâ'ib 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde bir lam-ı emir ya'ni bir emir ma'nâsı bildiren bir lam
bulunmaktır. Liyensur Liyektub Liya'lem Liyeşkur

Sayfa 4

2.1.1.11. Nehy-i Gâ'ib 'Alâmeti

Fi'il-i Muzâri'n evvelinde la-i nehy bulunmaktır. Lâyensuru Lâyektubu Lâya'lemu Lâyeşkeru

2.1.1.12. Emr-i Hâzır 'Alâmeti

Mâdde-i asliyenin evvelinde bir hemze-i mazmûm ve ya meksûre bulunmaktır. Unsur Üktub I'lem Üşkür

Tenbih :Emr-i hâzırların ahirine da'ima sâkin gelir.

2.1.1.13. Nehy-i Hâzır 'Alâmeti

Fi'l-i Muzâri'n evvelinde bir la-i nehy bulunmaktır. Lâtensur Lâtektub Lâta'lem Lâteşkur

Tenbih :Nehy-i gâ'ibde √ fi'l-i muzâri'n gâ'ib ve gâ'ibe sigâ dahil olur nehy-i hâzır da bulunan √ muhatab ve muhataba sigalarına dahil olur.

2.1.1.14. İsm-i Zamân İsm-i mekân Masdar-ı Mimi 'Alâmeti

Mâdde-i asliyenin evvelinde bir mim-i meftûha bulunmaktır. Mensarun Mektebun Ma'lemun Meşkerun

Sayfa 5

2.1.1.15. İsm-i Âlet 'Alâmeti

Mâdde-i asliyenin evvelinde bir mim-i meksure bulunmaktır. Minsarun Miktebun Mi'lem Mişker

Tenbih : İsm-i âletin bu beyan olunan iki vezninden mâ'dâ mif'âl mef'ile suretinde daha iki vezni vardır. Miftâhun Meksifun

2.1.1.16. Masdar Binâ-i Merreti 'Alâmeti

Mâdde-i asliyenin ahirinde bir bulunmaktır. Nasreten Nisraten Ketbeten İlmeten Şekreten

2.1.1.17. Masdar-ı Bina-i Nev'i Alâmeti

Madde-i asliyenin âhirinde kezâlik bir bulunmaktır.

Tenbih :Bunun masdar-ı binâ-i merreden farkı bunun evvelki harfi dâima meskûr olarak gelir.

2.1.1.18. İsm-i Tasgîr ‘Alâmeti

Mâdde-i asliyenin ‘ayniyle lamı arasında bir ya-i sâkine bulunmaktır.

Tenbih :Bunun birinci harfi ve dâima mazmûm olarak gelir. Nüsayrûn Küteybün ‘ ‘Aleymun Şükeyrun

Sayfa 6

2.1.1.19. Mübalâğâ ile İsm-i Fâ‘il ‘Alâmeti

Mâdde-i asliyenin ‘aynında bir teşdid ve ‘ayniyle lamı arasında bir elif bulunmaktır. Nassarun Küttabun ‘Allamun ve Şikkarun

2.1.1.20. İsm-i Taftilde Müfred-i Müzekker ‘Alâmeti

Mâdde-i asliyenin evvelinde bir hemze-i meftuha bulunmaktır.

Tenbih: Bunun ‘aynı da’ima meftûh olarak gelir. Ensaru İktebu A‘lemu Eşkeru

2.1.1.21. Müred-i Mü’ennes ‘Alâmeti

Mâdde-i asliyenin ahirinde bir elif-i maksûre ya‘ni ‘ telaffuz olunan ع bulunmaktır.

Tenbih :Bunun da birinci harfi da’ima mezmûm olarak gelir. Nusrâ Kütbâ ‘Ülmâ Şükrâ

2.1.1.22. Masdar

Masdar yalnız hadese delâlet eden kelimedir.Masdar iki kısımdır. Birincisi kıyasidir ki evvelinde mim-i zâ‘de bulunub kıyasen her mâddeden gelir. Medhalün Merci‘un gibi

Sayfa 7

İkincisi gayri mimi dir ki semai olarak meşhur olan şu

Katlün	Öldürmek
Fıskun	Tarik-i hakdan çıkmak
Süflün	Uğraşmak
Rahmetün	Esirgemek
Nişdetin	Aramak

Küdrütün	Bulanık olmak
Da‘va	Çağırmaq
Zikra	Anmaq
Büşra	Müjde etmek
Lesyanun	İp bükme
Hırmânun	Mahrum etmek
Gufrânun	Setr etmek
Nezevânun	Sıçramak
Talebün	İstemek
Hanivun	Boğmaq
Sigarun	Küçük olmak

Sayfa 8

Hade	Doğru yola gitmek	
Galabetün	Kahr etmek	
Serikatün	Çalmak	
Zihâbün	Gitmek	
Sırâfün	Köpek kızmak	
Süvâlün	Sormak	
Zihhadetün	Rağbetsiz olmak	
Dirâyetün	Bilmek	
Duhûlün	Girmek	
Kabûlün	Alıp deruhde itmek	
Vahifun	Direnme	
Mühvebetün	Kılları kızıl olmak	vezinleridir.

Sayfa 1

2.1.2 ‘İLM-İ SARF

Ders 1

Ma‘lûm ola ki ma‘nâya mevzu‘ olan ya‘ni kendisinde ma‘ nâ bulunan her lafza lisân-ı ‘Arabide kelime denir. Bu dahi üç kısımdır ki biri fi‘l biri isim biri harfdır. Fi‘il üç zamanın biriyle müctemi‘ve mukterîn olan ma‘ nâya delalet eden kelimedir. Üç zaman dediğimiz zaman-ı mâzî zaman-ı hal zaman-ı istikbaldir ki

geçmiş zaman şimdiki zaman veyahud gelecek zaman dimerdir. Ketebe Yektubu Üktubu gibi ki Yazdı ve Yazar ve Yazıyor ve Yaz dimerdir.

Elbette bu kelimelerin her birinin ma‘ nâsında zaman-ı iktirân vardır ki şu Ketebenin ma‘nâsı geçmiş zamana Yektubunun ma‘nâsı şimdiki veyahud gelecek zamana Üktubunun ma‘nâsı hâssaten gelecek zamana mukterindir ya‘ni bu fi‘illerin ma‘nâları zikr olunan

Sayfa 2

zamanlar ile müctemi‘dir. İsim üç zaman biriyle mukterin olmayan ma‘nâya delâlet eden kelimedir. Hubz ve Ma‘ve Hacer ve Şecer ve Tüffâh gibi ki ekmek, su ,taş, ağaç, elma dimerdir. İşte bu lafızların hiç birinin zamanlardan hiç birine mukârenet olduğu aşikârdır.

Harf iki nev‘dir. Bir nev‘i harf-ı mebnâ ve bir nev‘isi harf-ı ma‘nâdır. Harf-ı mebnâ ı den ۷ ya kadar olan yirmi sekiz harfdir ki bunlar kelimededen ma‘dud olmayub asvât kabilindendir. Çünkü bunlara birer ma‘nâyı mahsuse vaz‘ olunmayub ancak kelimelerin bina-i hey’etlerini teşkil eder. Bunun bu harflere hurûf-u mebnâî harfler derler ki binaların harfleri demektir. Binadan murad kelimelerin şekil ve hey’etleridir. Harf-ı ma‘nâ kendisinde ma‘nâ olan harfdir ve kelimelerin aksâmından olan harf işte budur. Lâkin harfin ma‘nâsı yalnız başına harfin telaffuzuyla ma‘nâ anlaşılmaz belki o ma‘nâyı anlamak başka kelimenin inzimâmına müzevaffikdir. Meselâ fi lafzı harfdir. Bunun ma‘nâsı de dir. Türkçede işbu de lafzı yalnız bâşına telaffiz olundukda bundan nasıl ma‘nâ anlâşılmaz ise ‘Arabcada dahî fi

Sayfa 3

lafzı yalnız başına telaffiz olunsa ma‘nâ anlaşılmaz bunun ma‘nâsını anlamak kendisinden sonra bir isim getirmeğe tevaffuk eder. Meselâ fi- eldâr gibi ki evde ve fi elmekteb gibi ki mektebde dimerdir. Bu misüllü harfin sunûf-i aksâmı olub bunların inşallah sırası geldikde beyan ederiz. Şimdi burada isimde bahs idelim. İmdi isim ya mu‘reb veya mebnidir. Mu‘reb olan âhiri muhtelif olandır. Meselâ “ Hâzâ feresün ve iştereytü feresen ve rakebtü ala feresin ve ente kâtiben ve ra‘ eytü kâtiben ve merertü bi kâtibin “ lafızlarındaki feres ve kâtib lafzı misüllü ki feres lafzının ahiri evvelki misâlde merfu‘ya‘nî harekesi ötre ikinci misâlde mansûb ya‘ni harekesi üstün üçüncü misalde mecrûr ya‘ni harekesi esre emsile-i ahirdeki kâtib lafzı bi-aynihi böyledir.

Bu suretle ahiri muhtelif olan isimlere mu‘reb anların ahirlerinin itilâfına i‘râb denilir.

Mebnî olan isim ahiri gerek hareke ve gerek sükûn her ne halde ise da‘ima ol halde bulunub kat‘â ihtilaf etmeyen ya‘ni değişmeyendir.

Hüve ve Ente hâzâ ve Ellezi ve Men gibi ki

Sayfa 4

işte bunlardan Hüve ile Entenin ahirleri meftuh ve sâ‘irlerinin ahirleri sâkitdir. Bunlar hiçbir hareke ile müteharrik değildir. Mebnî olan isimlerin envâ‘ ifrâdını bundan sonra beyan ederiz. şimdi esma-ı mu‘rebenin aksamıyla ahvâlini diğer ba‘zı müfredâtını zikr edelim.

İmdi esmâ-ı mu‘rebe ma‘rife ve nekre olmak i‘tibariyle iki nev‘dir. Ma‘rife bilinen ve nekre bilinmeyen ma‘rife dahi üç nev‘dir. Bir nev‘î aslen ma‘rifedir ki bunlar ‘alemlerdir. Zeyd, Ömer, Bekir ve Halid ve Hasan ve Mısır ve Haleb ve çam gibi ve bir nev‘i harf-i tâ‘rif ile mâ‘rife olur ve bir nev‘i izâfetle ma‘rife olur. İzâfetle ma‘rife olan inşallahu teâlâ izâfet bahsinde beyan olunur. şimdi burada harf-i tâ‘rifle mâ‘rife olmalarını beyan idelim.

İmdi harf-i tâ‘rif ile mâ‘rife olanlar fi-l-asl nekre olub evvellerine harf-i tâ‘rif gelmekle mâ‘rife olur .Elrecül ve Elhacer ve Eř-şecer gibi . Nekre ma‘rifenin hilâfına olan isimlerdir ki bunlar ‘alemlerin gayri olan ve evvellerine

Sayfa 5

harf-i tâ‘rif gelmeyen ve izâfeten mücerred olan isimlerdir. Recül , Feres ve Hacer ve şecer gibi ki bu misüllülere ism-i cins tâ‘bir olunur .Bu misüllü isimler harf-i tâ‘rifle ve izâfeten.mücerred oldukça âhirelerine tenvin gelir ve tenvin bir nun-ı sâkineden ‘ibâretidir.Recülen Recülin Recelün gibi ki iki üstün iki esre iki ötre denilen şeydir.

İşte ‘Arabide nekrenin a‘lâmeti tekvin ve mâ‘rifenin a‘lâmeti lam-ı tâ‘rif olub Tükçede nekrenin a‘lâmeti bir lafzı ve ma‘rifenin a‘lâmeti bir lafzının olmamasıdır. Meselâ a‘tani kalem denildikde bana bir kalem ver demek olmağla ‘Arabcası da Türkçesi de nekredir ve ama u‘tuni kalemü denilse bana kalem ver veyahud kalemimi ver ve yahud o kalemi demek olmağla hem ‘Arabcası da Türkçesi de mâ‘rifedir.

2.1.2.1. Beyan-ı Evzân-ı Esmâ

Esmâ-i mu‘rebe ya sülâsî mücerred ya rubâ‘î mücerred veya hümâsî mücerred veya bunların mezîd-un fihleridir. Sülâsî mücerred cemî‘hurûfu asıl olarak üç harfli olanlardır. Rubâ‘î mücerred cümlesi asıl olarak dörd

Sayfa 6

harfli olanlardır. Hümâsî mücerred cümlesi asıl olarak beş harfli olanlardır ve bunların mezidâtı hurûf-ı asliyelerinin üzerlerine ba‘zı harf ziyâde kılınanlardır.

İşte ezcümle Ketebe lafzının cemî‘-i hurûfî asıl olmağla sülâse mücerred ve kitab lafzının vasatındaki ﻻ elif ziyâde olmağla sülâsi mezid-un fih Cafer lafzının cemî‘ hurûfî asıl olmağla rubâ‘î mücerred ve Ufûr lafzının vasatındaki ﻭ ziyade olmağla rubâ‘î mezid-un fih Sefercel lafzının cemî‘ hurûfî asıl olmağla hümâsî mücerred ve Fey‘aşrâ lafzının ahirinde ki ﻻ ziyade olmağla hümâsî mezid-un fihdir ve sülâsî mücerred olan isimlerin binaları ya‘nî hurûf harekât ve sükunâtdan ‘ibâret olan hey‘etleri evvela vezin üzeredir ki bunlardır

Şemsün Kamerun Recelün Ketifün Haberün ‘Anibun Tıbbün Kuflün Anıkımdır.

Rubâ‘î mücerredin evzânı dahi beşdür ki bunlardır:

Caferün, Dirhemün, Zebercün, Zuhrufun, Kahtâtun dür.

Hümâsî mücerredin evzânı dahi dördür ki bunlardır:

Sayfa 7

Sefercelün, Hacmerşün ve Kasa‘melun, Kart‘abün dır ki bunların mecmu‘ on dokuz vezindir. Lisan-ı ‘Arabide cem‘i-i hurûfu asıl olarak ne kadar isim var ise elbette bu on dokuz veznin birine muvafıkdır. Lisan-ı ‘Arabide erkek için isti‘mâle mahsus olan fi‘iller ve isimler başka ve dişi isti‘mâle mahsus olanlar başkadır. Erkeğe mahsus olanlara müzekker ve dişiye mahsus olanlara mü‘ennes diilir. Mü‘ennes olan kelimelerde ‘alâmet-i te’nîs bulunur. Müzekker ‘alâmetden hâli olur ve müzekker mü‘ennesden ikisi ya hakikidir ve ya gayri hakikidir.

Fasıl- Müzekker-i Hakiki Recülün Cemelün misillü kelimedir ki bunların kendisi cinslerinden dişileri olur ve. müzekker-i gayri hakiki Hacer, Şecer misüllü kelimelerdir ki bunların kendi cinslerinden dişileri yoktur. Mü‘ennes-i hakiki İmre’tün, Nakatetün misüllü kelimelerdir ki bunların kendi cinslerinden erkekleri olur ve mü‘ennes-i gayr-i hakiki Zulmetetün ve İmametün ve Mirvahetün kelimelerdir ki bunların kendi cinslerinden erkekleri

Sayfa 8

yoktur.

Fasıl- Hakiki ve Gayri hakiki : Ba‘zı mü’ennes isimler vardır ki kendüsünden ta-i te’nis zahir olmayub mukadderdir. Zeynep ve Suad ve Hidn ve Etân gibi ki bunlar mü’ennesân-ı hakikaden oldukları kendülerde ta-i te’nis zahir değildir.

Mü’ennesân-ı gayri hakikeden taları mukadder olanlar altmış kadar isimdir ki bunlara mü’ennes-i semâ‘î dinilür işte ‘Arz ,Sema, Şems, Nar, Üzn, ‘Ayn , Ikt ve Kef ve Usbu‘ ve Yed ve Yemin ve Recûl ve Sâz ve Dâr ve Bîr‘ ve Delu ve ‘Ankebut ve Na‘il ve A‘sa anlardandır.

Fasıl- Ba‘zen isim dahi vardır ki hem feskiri ve hem de te’nisi ma‘nâdadır. Nahl ve Felek gibi esma-i harf-i hecâ ya‘ni elif, be, te, se, cim ve asvâtı dahi teksiri ve te’nisi câ‘iz olan isimlerdendir. Ta-i te’nis ba‘zı kere hiddet ma‘nâsı ifâde ider meselâ temir- hurma ,ineb- üzüm, darb-urmak dimek olub bana bir hurma ve bir üzüm diğerde

Sayfa 9

urmak dinilmek murâd olınsa Temretün ve İnebetün ve Darabetün dinilür. ‘Alâmet-i te’nis olan elif-i maksure isimlerin âhirlerine ta-i te’nis gibi lahık olur ve bu elif-i maksure dahi olduğu kelimelerin ahiri ya değil ise ۷ şeklinde resm olunub elif olarak telaffuz olunur. Selma ve Sa‘da ve Hubla ve Zurba ve Hucza ve Büşka ve Da‘va ve eğer dahil olduğu kelimenin ahiri ۷ ise elif-i maksure ۷ okunur. ‘Ulya ve Hûlâyâ ve gibi elif-i memdûde dahi isimlerin ahirlerine ۷ şeklinde resm olunub Sahrâ’ ve Beyela’ ve Hinduba’ ve Sülâsâ’ ve Naksâ’ ve Yernâsâ’ ve Hanifâ’ ve Serrâ’ ve Cezzâ’ gibi

Fasıl- Sema’ ve Rida’ ve Kurra’ misüllülerdeki elif-i memdûde te’nis için olmayub belki bunların ahirlerindeki ۷ ler asıl ve ۷ ler zâ’iddir ancak Sema’ ve Rida’ da olan ۷ ler ۷ dan ve ۷ dan munkalîbdir. Çünkü Sema’ lafzının aslı Sema’ ve Rida’ lafzının aslı

Sayfa 10

Rida’ olub bunlar hemzeye kalb olunmuşdur ve sebep mahalinde inşallah-u teâlâ zikr olunır. İsmi mu’reb asli ve zü’z-ziyâde olmak ‘itibariyle iki kısımdır. Asli cem‘i hurûfî asıl olandır. Hacer, Şecer , İneb, Dirhem , Zuhruf ve Sefercel gibi zü’z-ziyâde

kendüsünde se'eltümuniha harflerinden ba'zı harf bulunandır. Sehâb ve Cevher ve İkrâm ve isti'lamda olduğu gibi zü'z-ziyâde de mezi-un fih dahi dinilür.

Se'eltümuniha harfleri kelimenin her kangı bulunur ise bulunsun mutlaka zâ'id sayılmaz belki her birinin mevâki'-i muayenesi vardır o mevki'lerde bulunur ise zâ'id sayılır nitekim tafsili kariben gelür.

Fasıl- Birde kelimenin hurûf-ı asliyesinden ba'zı harf tekerrür itdikde o tekerrür iden harf dahi zâ'id sayılır. İşte Ferdede olduğu gibi ki ikincic ق ve Ferdedenin ikinci د tekrar itidiği için zâ'id sayılmıştır.

Sayfa 11

2.1.2.2. Beyân-ı Evzâni'l-Kelimât

Kelimâtın hurûf-i asliyesiyle zevâidini ve ahvâl-i ârızasını fârik olmak için (ف, ع, ل) harflerini kelimâta vezin i'tibâr etmişlerdir. Ve kelimenin asl-ı evveline ف ve asl-ı sâniye ع ve asl-ı sâlise ل ve kelime rubâ'î ise asl-ı râbi'ine Lâm-ı sâniye ve kelime humâsî ise asl-ı hâmisine Lâm-ı sâlise i'tibâr etmişlerdir. Ve mevzûnun harekâtı ve sekenâtı ne gûnâ ve ne mevzi'de ise vezinde dahi harekât sekenâtı mevzûne tevfiik etmişlerdir.

İşte ez cümle Şemsün vezni fa'lün ve Kamerun lafzının vezni fa'alün ve İneb lafzının vezni fi'al ve Ca'fer lafzının vezni fa'lel ve dirhem lafzının vezli fi'lel ve Sefrecel lafzının vezni fa'lelel ve Hacmeriş lafzının vezni fa'lelil ve Kitâb lafzının vezni fi'âl ve Cevher lafzının vezni fev'al ve Cedvel lafzının vezni fa'vel ve Berka'id lafzının vezni fa'lelil'dir.

Emsile-i sâbıkadan anlaşılacağı üzere mevzûnlarda bulunan

Sayfa 12

hurûf-i zâide vezinlerde dahi mevzûnlarda gibi mevki'lerin hizâsına aynen gelmiştir. Ve eğer mevzûndan bir harf hazf olunur ise vezinde dahi mevzûndan hazf olunan harfin hizâsında bulunan harf hazf olunur. Meselâ el-Kâziyün lafzının vezni fâ'ilün olup bu lafiz harf-i ta'rîfsiz zikr olunur ise âhirinden ع hazf olunup Kâzin denilir. Ve ol hâlde vezinden dahi ل hazf olunarak vezin fâ'in kalur. Bazı sülâsî kelimeler üzere harf ziyâdesiyle rubâ'î mücerred evzânına muvâfik idilür. Ve o misillü kelimelere mülhak ve kangı kelimeye muvâfik edilür ise ana dahi mulhakun bih denilür. Meselâ Cevher lafzının hurûf-i usûlü ج, ح, ح vasatındaki و zâiddir. Ve bu و sebebiyle bu lafiz aded-i hurûf ve hareke ve sükûnda rubâ'iyü'l-asıl olan Ca'fer'e muvâfik olmuşdur.

Binâen aleyh Cevher mülhak ve Ca'fer mülhakun bih sayılmışdır. Cedvel ve Asyer misillülerde dahi hâl böyledir ki Cedvel kezâlik Ca'fer ve Asyer Derhem'e mülhaktır. Ve lugat-ı arabda bu misillü isimler ve fi'iller pek çokdur.

Sayfa 13

İsm-i mu'rab aslî zü'z-ziyâde olmak i'tibâriyle iki kısım olduğu ve aslî olanların evzânıyla zü'z-ziyâdeden bazı misâller îrâd olunmuş idi. Şimdi hurûf-i ziyâde kangı kelimelerin kangı mahallerinde bulunur ise zâid sayılacağını bu bahiste zikr edelim. Fasil hemze isimde üç ve fi'il ve masdarda dört asıl ile beraber evvelde zâiddir. Gerek kelime isim olsun ve gerek fi'il olsun. Ahsen ve esba'a ve ikrâm ve intizârda olduğu gibi ki bunlar isimdir. Ensara ve ekrame ve intesara ve istensarada olduğu gibi ki bunlar fi'ildir.

Fasil eğer ' dört asıl ile beraber ism-i câmidlerin evvelinde bulunur ise zâid sayılmayup asıl sayılır. İstablün İstağlin gibi ve ' üç ve üçden ziyâde asıl ile beraber vasatda veya âhirde zâid sayılır. Kitâb ve Sihâb ve İkrâm ve İnkisâr ve İstinsârda olan ' ler gibi ki üç asıl ile beraber bulunmuşdur. Kırtâs ve İhrincâm gibi ki dört asıl ile beraber bulunmuşdur. ' gibi ki beş asıl ile beraber bulunmuşdur.

Sayfa 14

ع üç asıl ile beraber bulunur. Gerek evvelde ve gerek vasatda veya âhirde bulunsun ve gerek fi'il olsun ve gerek isim olsun zâid sayılır. Yadribu ve Yükrimu ve Yensuru da olduğu gibi ki bunlar fi'ildir. Yelma' ve Yenbû' ve Rahîm ve Lübâlî gibi ki bunlar isimdir. Ve kezâlik isimlerde dört asıl ile beraber evvelde bulunmaz ise yine zâid sayılır.

Ve Selsebîl gibi ve eğer dört asıl ile beraber evvelde bulunur ve bulunduğu kelime fi'il olur ise yine zâid sayılır. Yüdahricu ve Yetedahrecü gibi ve eğer isim olur ise asıl sayılır. Yesta'ûr gibi.

و üç ve üçden ziyâde asıl ile beraber bulunmaz ise zâid sayılır. Ku'ûd ve Hurûc ve Usfûr ve Fertûs ve Henkâ gibi ve evvelde bulunur ise asıl sayılır. Ve Rentel gibi ve و ve elif-i zâideden sonra âhirde bulunur ise ziyâde olması kesîrdir. Gerek bulunduğu lafiz sülâsî olsun umrân ve sekrân ve nedmân gibi ve gerek rubâ'î olsun za'ferân gibi ve isimlerde üçüncü vasatda zâid olarak bulunması dahi

Sayfa 15

kesîrdir. Şernebse ve Hacenfel, Dalended ve Kalensüve gibi ve mutlakâ muzâri‘de ve mutâva‘da ziyâde olması muttariddir

Nensuru, İnkese ve İhranceme ve Münkesir ve Muhrancem gibi.

Ve bazı kere yâ-i zâideden sonra âhirde zâid olarak bulunur. Kalenserîn ve İstafîlîn gibi. Tâ-i tafsîl ve tefe‘uul ve ifti‘âl ve istif‘âl vezinlerinde olan bâblarda zâid olması muttariddir. Tekrîm ve Tekerrüm ve Tedârüb ve İntisâr ve İstinsâr misillü ve Rağvet ve Melekût ve Ankebût ve Ufrîn misillülerde üç dört asıl ile beraber âhirde bulunan vav veyahud yâ-i zâidenin zâiddir. Ve ammâ tâ-i te’nîs ne asıl ve ne de zâid sayılmayup ancak tâ-i te’nîs ma‘nâsını ifâde için âhirine ilhâk olunur bir harfdir. Ve sîn-i istif‘âl bâbında muttariden zâiddir. Ve ۶ gibi üç veyahud dört asıl ile beraber evvelde zâiddir. Ve eğer kelime müştak ise Madrûb ve Mudârîb ve Mütedârîb ve Müdahric ve Mütedahric ve Mührancim gibi. Eğer kelime müştak olmayup da isim harc ve sülâsî olur ise

Sayfa 16

kezâlik evvelinde bulunan ۶ zâid sayılır. Münîc gibi ve eğer isim müştak olmaz Hurûf-i usûlü üçden ziyâde olur ise ol vakit evvelde bulunan ۶ asıl sayılır .

Sayfa 1

2.2. Tarih : Osmanlı Tarihinin Ciheti Şâ‘iranesi

2.2.1. Mukaddime

‘İlm-i tarihi şöylece bir ta‘rif etmek lazım gelse “ Tarih eski vuku‘ânın hikayesinden ‘ibarettir “ denilebilir.

Ancak tarihin münkasım olduğu cihat-ı aksam nazar-ı dikkatle mu‘ayene edilecek olursa tarihin vuku‘ât-ı salifeyi hikâyeden daha başkaca bir şey olduğu görülür. Ol kadar başka ki insâniyet medeniyet-i ‘ulûm–u fûnun ahlak felan elhasıl dünya ve mâfihanın heb tarihi içinde dahil olduğu görülür.

Tarihin ciheti hikayesi olur ki ahlak-ı insâniyete dâ‘ir en büyük hikmetle göstermek istedikleri misâllerin orada müşahhısları ve mücessemeleri görülür. Tarihin kısm-ı fennisi olur ki bu gün “ fen fen ” diye gözlerimizi dört açan orada fûnunun cemaziyelevvelleri görülüp anlaşılır. İşte bunlar gibi ilm-i tarihin bir de cihet-i şâ‘iranesi olur ki dünyada erbâb-ı

Sayfa 2

mütâla‘anın okumak ile duyamayacağı bir şey var ise o da budur. Mütâla‘adan lezzet beklenen bir eserin insâne ne gibi lezâ‘iz izaka ideceğini gözden geçirelim : Birinci derecede asla ve mahiyet-i garabeti değildir? Halbuki tarihin kısm-ı şâ‘iranesini teşkil edecek olan vukâya‘nın mâhiyet-i garibesini en ‘âlî fikr-i hikâye nüvisleri dahi ‘âciz bırakacak mertebededir ne hâcet ? Hikayenüvislerin muhâyelât vak‘ası vuku‘ât-ı garib taklidi demek olub tarihin kısm-ı şâ‘iranesini teşkil eden vuku‘ât ise garabet cihetince sâlif-üz-zikr taklidlerin hakikatını demek olduğu bedihidir.

Bundan sonra bir edibin eserinden alınacak ‘ibret edib-i mezkûrun hayal-i hâne-i tasavvurunda yarattığı eşhâsın altlarına yazdığı sergüzeştlere alınacak ‘ibret olabilir.

Halbu ki eşhâs-ı merkum muhayyel oldukları gibi sergüzeştlere dahi bir hayalden ‘ibâret olmasına mukâbil tarihte görülmeyecek sahib-i sergüzeştlere muhayyel değil bi-l‘akis isbat-ı vücûd etmiş olmaları kuvvetli bir medâr-ı rüçhândır. Ama denilecek ki edebânın vuku‘ât muhayilesi içinde ‘aşk u ‘alakaya da‘ir mes‘ele dahi bulunarak keyfiyete en ziyade bunlar çaşnî verir. Evet ! Fakat tarihin kısm-ı şâ‘iranesinde muhayil değil gerçekten ‘aşk u ‘alaka mes‘eleleri

Sayfa 3

olmadığını kim haber verdi.

İşte tarih bu kadar şumullü ve tarihin kısm-ı şâ‘iranesi bu derece zevkli ve lezzetli bir şeydir. Vâkı‘a Türkçe olarak mevcut olan tarihlerimiz bu cihetlerin bu kısımların ‘umûmunu layıkıyla müştemil değildir. Ancak bizim tarihlerin nâkıs olması doğrudan doğruya ‘ilm-i tarihin nâkıs olmasını müstevcîb olamaz. Bahusus ki tarihlerimiz şimdi nâkıs ise hamd olsun medâr-ı zaman bizi her sa‘âdete nâ‘il etmeği müte‘ahhid olabilecek çocuklar doğurmağa başlamış olduğundan tarihçi olan noksanımızı dahi peyderpey ikmâl edecek evlâd-ı vatan dahi yetişüb gelmekdedir Biz işin şu cihetine bakalım :

Biz vak‘âyı sadece hikaye etmek tarihin düz düziye bir zemini ‘add olunabilir. Cihet-i diplomatikaya, ‘askeriyye, fenniyye, hükmiyye, sına‘iyye, âhlâk ve sâ‘iresince verilecek izâhat ve idilecek muhâkemât tarihin ziynetlerinden ma‘dûd olub müverrih kitâbeti hangi yolda kaleme almakda ise o yola mahsûs olan ziynetleri tezyîd ve teksîr ile eserini tezyîne himmet eyler.

Tarihin cihet-ü aksamından tezyîne en ziyade müsta‘idd olanı kısm-ı şâ‘iranesidir.

Sayfa 4

Zira efkâr-ı şâ‘iriyyet şâ‘iyât-ı ‘ulûm gibi nev‘ummâ mahdûd ve muayyen olmayub li-ahillâ ve’l imlâ (?) ‘ilmi gibi gayr-i memdud bulunmayığnan müverrih tavrında görünen şâ‘ir veyahud şâ‘ir tavrında görünen müverrih kalem oynatacağı meydanı dar bulmayarak semend hâmeyi enine boyuna istediği gibi koşdurur oynadır.

Bir tarihin cihet-i şâ‘iranesi mensub olduğu milletin vatanına tabiyetin bahş itmiş olduğu letâfet ü ‘ilavetden sonra o milletin merdliği kahramanlığı ve merdâne ve kahramanene bir sûret-i mahirânede görülen vuku‘ât-ı âşkânesi derecesiyle mütenâsibdir.

Vakı‘â müverrih bu nisbet hudûdundan hârice çıkmayarak eserini istediği gibi tezyine muhtârdır. Lakin tezyin idiyorum diye vuku‘ât içinde hayalinden yalan katmağa me’zun olamaz. Zirâ tarih kizb u dürûgdan ne kadar ayıklanabilmiş ise bi hak tarih ittılâkına o kadar istihkak kesb itmiş olacağından maksad bir millet tarihinin kısm-ı şâ‘iranesini yazmak olduğuna göre bunu Frenklerin “Roman-ı İstorik” didikleri esasi tarih üzerine mebni hikâyeler sûretine koymak eserin kadrini

küçültmek demek olur gayet vak‘a-i tarihiyyeyi şâ‘irâne ve edibâne bir yolda pek cüz‘i bir tezyinât ile ‘arz etmek lâzımdır.

Sayfa 5

Bu kısım-ı tarihlerin suret-i iş‘ârında tavsifler teşbihlerce üdebâmızın ötedenberi ma‘lum olan tarz-ı mübalağasını taklid etmek hiçbir bir ka‘ideyi mufid olmakdan başka bi‘l-a‘kis vakı‘anın letâfet-i asliyesini dahi gayb ideceği cihetle mazereti bile görülür. Bu yolda erbâb-ı mutâlâ ‘aya lezzetler izaka idebilmek vekâyi‘-i şâ‘irânenin garabet-i asliyesini asla bozmaksızın bast ve temhid idebilmeğe ve mes‘elenin eksik yerini bırakmağa mütevakkıfdır ki bunun içinde dahi cinaslar,kafiyeler sec‘ler filanlar aramakdan ziyade tevârih-i kadimeyi etrafıyla tettebbu‘a himmet lazımdır. Şuraya kadar sebkât iden revş ifadelerimiz Osmanlı tarihinin kısım-ı şâ‘irânesini cem‘ etmek hevesi ve gayretinde bulunduğumuzu biz söylemeden erbâb-ı mutala‘aya elbette anlatdırmışdır. Evet. Böyle bir heves ve gayretde biz muhabbet-i milliye bizi bu hevese sevk eylediği gibi bi-l-lafz ve‘t-takdir Osmanlı evladı bulunmamış olsak bile Osmanlı tarihi gibi kısım-ı şâ‘irânesi beş on müverrih ve muharrire sermâye olabilecek zengin bir tarihten ebnâyı nev‘imizi müstefid etmeğe yine bi-l-vücut mecburiyet görür idik.

Tarih-i Osmaninin cihet-i hükmiyye ve sına‘iyye ve fenniyesi vakı‘a ol kadar zenginlenememiştir. Ancak güya Osmanlılar elbirliğiyle tarihlerinin cihet-i şâ‘irânesini

Sayfa 6

zenginleştirmeğe çalışmışlar gibi tarih-i mezkûrun ol kadar zenginleşmemiştir ki ‘adeta her milletinki bi hak galebe itmiş olan kısım-ı ‘askerisi kadar zengin olmuştur. Ya bu kısım-ı şâ‘irânenin bir kat daha tevsî‘ hususunda kısım-ı ‘askeriyenin dahi medarı olmamış mı

Osmanlı tarihinin kısım-ı şâ‘irânesi sa‘ir her millet tarihinin kısım-ı şâ‘irânesine fa‘ik olduğu hakkında söylediğimiz söz sevdâ-yı milli teşvikâtıyla bila ihtiyar zeban-ı mefharet-i beyandan çıkıvermiş bir söz değildir.

Milletimizin eczâ-yı müteşekkilesine bir nazar idelim. Türk, Kürt, Arab, Laz, Gürcü, Çerkez, Arnavud, Boşnak vesa‘ire olarak yedi sekiz kavmiyetin terkibiyle teşekkül itmişiz ki akvam-ı mezkûrenin âhlâk-ı kuviyesi zaten pek şâ‘irâne olduğu inkâr edecek yokdur zannındayız. Hele efendim Osmanlılık şanının cevher-i

asli-i insaniye bir kat daha cila vermesine ne diyelim? Osmanlı olmuş Rum, görmedik mi ki zamanında Rum milletinde duçâr olmuş olduğu vücut meskenetini Osmanlılık şanı bütün bütünü kahramanlığına tebdil etmiştir. İşte Gazi Mihal Beğ !

Erbab-ı mütâlâ'a eğer Osmanlı tarihinin kısm-ı şâ'irânesini yazmak bizim gibi 'aczi mu'terif bir adamın haddi olmadığı dermiyan iderler ise mesmu' olabilecek

Sayfa 7

bir söz söylemiş olurlar. Yoksa celâdet-i kahramanesiyle 'aleme velvele virmiş bir millet-i âzim'i ş-şânın lezzet-i bahş-ı tab'-ı kari'in olacak bir takım vuku'at şâ'irânesini cem' etmek lüzumu her vakit bedihi ve aşikârdır. Bina'en 'aleyh bir de sâlif-üz-zikr sözü söyleyenlere mukabileten diriz ki 'azim-i gerdemiz olan hizmet iktidarımızla mütenasib değil ise hiç olmaz ise müverrihlik mesleğinde şöyle bir nemuneye dahi yüz göstermiş ve bundan sonra böyle heves idecek erbâb-ı iktidarın himmetlerini da'vete 'aciz ve kusurumuzla muvaffak olmuş oluruz.

2.2.2. Sultan 'Osmanın Kabl'es-Saltanata Bir 'Alâkası

Fıkra 1

2.2.2.1. Keşiş Dağı

Eski Yunanlıların esâtir-i şâ'irânesi "Olimpos" ismine iki dağ zikr eder. Bunlardan birisi Yanya tarafında bulunur. Diğeri ise elyevm-il-hüdâvendigâr vilayeti dahiline kâin meşhur Keşiş dağıdır.

Esatir-i mezkûreden anlaşıldığına göre kadim Yunanlıların 'arz-ı present ittikleri âlih ve alihât Yanya taraflarındaki Olimpos cibâlini kendilerine mesken ittihaz etmiş iseler de bunlar içinde yekdiğerinin mu'aşakası arkasından

Sayfa 8

dolana dolaşa Keşiş dağına dahi uğrayan ve orada yekdiğerinin dâmen-i visâle el erdirebilen âlih ve alihât dahi bulunduğu tahayyül ve tasavvur kulunur idi.

"Keşiş Dağı" Bursa ahali lisanında şehir-i mezkûre yakın ve birkaç birbiri üzerine yıkılmış ve binmiş olmasından 'ibâret bir cebel-i münferide itlak olunmakta ise de hakikatde bu ismin müsemmâsı ufak bir silsiledir ki Anadolu içindeki kâ'in "Toros" silsile-i cesime-i cebeline kadar uzanır gider.

Yunan esâtirinin bu dağları âlih ve alihâta mua‘aşakagâh ittihaz etmeleri fevk-âl-gaye irtifa‘ ve cesametlerinden neş‘et etmemiştir. Asıl cihet-i cesamet-i rüçhân cibâl-i mezkûrenin hilkatinde olan letâfetinden neş‘et eylemiştir.

Ne letâfet ki hangi şâhikasına bakılsa sık ve birbirine mülâsık zümrüd gibi mişe ve kestâne ve fındık ağaçlarıyla cânân-ı Dâr’ül-islamdan nişân verdiği görülür ne letâfet ki hangi vadisine nazar olursa hatt-ı andırır tâze çemenzârları üzerinde enva‘ı şukûfe ve ezharı şeddâd-ı sahib-i iremi gıbtasından helak ideceği teslim olunur.

Dağlığın cümle-i tezyinâtından ma‘dûd olan balçık ve sivri kayaları ve

Sayfa 9

büyük küçük mağaralar bu dağlarda dahi eksik değildir. Zira bu kayalardır ki aralarından sızdırdıkları turna gözü gibi suları elması pâre katranını etrafa sıçrata sıçrata akıdarak bâ‘dehu gerçekten ab-ı hayat olmak üzere nice çağlayanlar teşkil iderek ve nice yılan kavi mecralar tarh eyliyerek ve her tarafa sevk ederler. Bu kayalar ve mağaralardır ki bir ‘âşık-ı zarın istimedat-kârâne itdiği ah-ı cangâhlara tanin denilen avâze-i mahsuslarıyla mukabele göstererek nev‘umma tesellide bulunurlar.

Tabi‘iyyet ne yaratmış ise güzel yaratmıştır. Hatta denizlerde en büyük ve müdhiş dalgalardan bile içine ‘azâmet-i letâfetleri saklamış idü ki gözü açık olan ehl-i hâle ruşendir. Bina‘en-‘aleyh her dağlıkta ve dağlığın en ıssız biri demek olan kayalık cihetlerinde dahi bir letâfet hiss olunur nasıl ki her çöl oviden bile nihayetsiz bir vasfın efkâre vicdâne his vüs‘at vireceği çölde seyahat edenler ‘inde mücerreb-i müsellemdir. Şu kadar var ki bir dağlık irâs ideceği letâfeti yalnız dehşetle irâs iden kayalıktan ‘ibaret olursa içinde his yoldaşı olarak yevm-ü garabdan başka bir şeye tasarruf edilemeyeceğinden bunların mahzunane o azaları insanı mazmumen müteessîs eyler cennet misal bir dağlık içinde ise şu dide-i hal

Sayfa 10

bülbüden alda bağı yanmış baykuş kadar ehl-i hal için bin türlü has yoldaşlar bulunur ki baykuşun yanık yanık ah-u efganı miyanında şuridenin aşiftegâne çığlıkları insanın gamını dağıtub neş‘esini artırabilir.

İşte Keşiş dağı tamam bu kabil cibalden olub içinde bulunan insan değil ve vuhûş bile feyz-i ‘aşk ile çıldırmak derecesinde cuş-u huruşa gelir. Hatta

yüreklerinde o yanmış olan bir hiss-i feyzâkın mâhiyet-i asliyesinden pek de haberdar olamayan köylüler bile bu dağın cihat-ı mütehalifesinde geşt ü güzâr ederler iken hissiyat derûnları bir kat daha alevlenüb ve hoş ve tabur-ı ‘aşk yazana mükâbil kendileri dahi bir şevk-i tarâb olarak hissiyat vakı‘aları hangi makamı emreder ise o makamda haykırub i‘lân-ı meserret iderler.

İşte şu hallere nazaran kadim Yunanlıların her biri denizine meftûn ve dildâde olarak tahayyül itdikleri alih ve alihata ma‘şukagâh olmak üzere iş bu Keşiş Dağı intihâb itmiş olmakda elbette isabet eylemişlerdi. Şu‘arâ-yı Yunaniyenin Olimposlar içinde vuku‘ını tasvîr ve tahrir itmiş oldukları vuku‘atı ‘aşifâne ve mu‘amelat-ı şubuhkârâne ve ‘işveyazâneyi etraflıca

Sayfa 11

hikâye değil bir kelimecikle hulâsa ve icmale kalkışmak bile ol babda mahsus bir cild tezyinini müstelzim olur. Bina’en ‘ali zâlik biz yalnız kendi tarih-i millimizi işbu cibâl-i hoş hal içinde güzerânını hikâye eylediği bir vak‘a-i ‘aşıkanenin tahririne sa’y idelim.

Fıkra 2

2.2.2.2. Bir Sayyad-ı Hümâyun-ı Baht

Şevket-i ‘Osmaniye tahmini zemin-i himmete henüz eğilmiş olduğu devrede “Edebalı “nam zat-ı ‘ali dahi Suriye taraflarında icra eylediği tedkikat-ı ‘aliyyesini bi-l-ikmâl Keşiş Dağının dâman-ı letâfeti neş’etinin uzanabildiği hudud içinde ya’ni Eskişehir Sancağı dahilinde ka’in İtburnu nam mahalde bast-ı kalıçe-i inziva eylemişti.

Ne inziva ?

Kâ’inâtın nokta-i teveccühü bulunan neyyir-i a‘zam kendini inziva da farz itsün eşi ‘a-i cihân-tâbının her tarafı çalkayarak pir nur itmesine kim müma‘anat idebilir. ? Bir âftâb ki etraf ve civarında devrân idenlerin maye-it-tefeyyüzdür. Kendisinden böyle bir istifade ve istifâzesi olanlar da’ire-i intisâbdan bir hatve harice nice çıkabilir.

Sayfa 12

Şeyh Edebalı kuddise sırrahu-s-Sami hazretleri olvaktin neyyir-i a‘zam fazl ü kemal olduğu vareste-i ta‘rif olub cazibe-i sît ve şöhretleri devlet-i Selçukiyyenin

za'afi sayesinde bir tav almış bulunan ümera-yı mütecavire-i etrâkı da'ima kendi havline cezb ü celb ve cem' itmekde idi.

Kendisini ziyaretinden hâli olmayan ümera içinde Osman Beğ dahi dahil idi. Bu Osman Beğ Kimdir bilürsünüz ya ?

Namisi.el yevm mâ-bih-il-iftiharımız olan devlet-i 'aliyyeye mâye-i şerif ü behçet olan zat-ı 'alışandır ki o zamanlar peder 'ali tebarları Ertuğrul Beğ ber hayat olmak Söğüt nahiyesinde ihtiyar-ı ikâmet eden Osmanlı 'aşiretinin idaresiyle kendisi meşgul bulunmak cihetle Osman Beğ yalnız Keşiş Dağları içinde bir sayyad-ı hümayun bahs olmak üzere geşt-ü güzâr ider idi.

Ancak zaman-ı riyâsetin henüz kefi kifâyesine verilmemiş olması meclis-i nefis-i füyüzât itmesi hazreti Edebalide şan u şevket-i şâşânına şayan ta'zim ve tekrîmin diriğ idilmesini müstevcib olmayub gerek Hazreti Osman'ın isti'dâd mahsusundan işin ilerüsü münfelim olabilmek cihetiyle herkes hatta bizzat Edebalî hazretleri dahi mir-i müşârün-ileyhin istihkakından bâlâ-ter

Sayfa 13

bir suret-i ta'zim ve tekrim bularak ana müsâra'ata himmet eylerler idi. Osman Beğ'in ikametgâhına nisbetle Edebalinin İtburnundaki ikametgâhı biraz sapaca düşdüğünden ol dergâh-ı füyuzât iktinaha sa'ir ümera kadar sıkca devam idemez idiyse de sayd u şikârda 'avdet ediyoda oraya uğradıkça geceyi mahal-i mezkûrda geçürmekde mecburiyet görür ve hatta ba'zı kere bir iki gün kaldığı dahi görülür idi.

İşte takrîr ve hikayesine itibar itdiğimiz vak'a yine mir-i müşârün-ileyhin nezd-i Edebalide misafir bulunduğu bir gecenin vakti seherinde baş gösterdi.

Fıkra 3

2.2.2.3. Hümay-ı Tabi'in Bir Şikâre Şikâr Oldığı

Mevsim bahar nihayeti ya'ni haziran evâili idi ki Osman Beğ İtburnu havalisinde bir günü akşama kadar elde atmaca keklik sayd-u şikârı meşguliyetiyle geçürüp artık sular kararmış olmak münasebetiyle kendi ârâm-gâhına 'avdetden ise o geceyi yine Hazreti Edebalinin ikâmetgâhında misafireten geçirmeği münasib gördü. Sa'at bir mahalleri Kemal ve Şevket

Sayfa 14

ve İkbâl ile geldi. Gördüğü hüsn ü kabulün ve hakk-ı ‘alilerinde idilen hürmet-i tâ‘zimin burada tafsiline muhtaç değiliz. Giceler feyz olmak münasebeti ve o zamanın suret-i muâşereti icabetiyle yatsu namazından sonra yatak zamanı hulûl itmiş oldu. ‘Osman Beğ dahi sayd u şikâr yorgunu bulunmak cihetiyle kendisi için tehiye idülen yatağa yatdı. Uyudu. Uyuyabileceği kadar uyumuş ve artık uykuya kanmış bulunmalıdır ki yatdığı odanın bir havliye nazır penceresi dibinden öten horosun sedâsı mir-i müşârün-ileyhin uykusundan uyandırdı gözünü açdıkdâ ortalığı henüz sabah güneşinin ilk ziya-yı zerrîni ile yaldızlanmış buldu.

Meğer bu horos âf-tâb-ı semer ile müsabakata çıkmış olan bir âf-tâb-saniyi göstermek için gelmiş ve “ Namzed-i şevket ü şan olan ‘Osman ne yatıyorsun ufkumuz dahilinde içtima‘-ı neyyireyn vaki‘ oldu kalk hayretle temaşaya bak.”Ma‘nasını tercüme ider ;yolda öten imiş. Horosun sedası ‘Osman Beğin nazar-ı dikkatini havli tarafına celb itmekle odanın iç tarafına doğru açılan pencere kanadını açub havli cihetine ‘atf-ı nazar eyledi ne gördü? Bir şems-i tâbân hüsn ü ân ki temaşasından

Sayfa 15

şems-i ‘adi gibi gözler kamaşmayub bil-a‘kis cilalandıkça cilalanur henüz gecelik haliyle arkasında bir keten gömlek olarak çıkmış! Bereket versün ki Anadolu modasınca gömlek yaka tarafından iki kırmızı şerid ile bağlandığı ipliklendiği gibi aşağıya yaka yırtmacına doğru dahi birkaç yerinden rabt olunmuş idi eğer böyle olmayub da sinesi dahi omuzları üzerine gelmiş güzel dalgalık virmiş olan saçları gibi perişan ola idi ‘Osman Beği büsbütün perişan edeceğinde asla şübhe yok idi.

Bu kadar fitne az gelmiş gibi bir de ol gülistan-ı hüsn ü ânın bülbül-i hoş elhânı havlinin etrâf ve eknâfında perakende bulunan tavukları sabah yemine da‘vet ü celb için “ Bili! Bili! Bili! “ diye yüreklere ihtizaz virecek bir seda çıkarmasun mu ? ‘Osman Beğin nefesi darlaşdı. Tüğleri ürperdi. Her mafsalında bir nev‘i tatlı sıtma girintileri hiss itmeğe başladı.

Ancak kız ‘Osman Beğ’in o gice orada misafir bulunduğunu ve hatta içinde bulunduğu havliye pencereleri nazır olan odada yatdığını heman o anda derhâtır itmiş olmalıdır ki tavuklara itdiği narayı bitürür bitürmez

Sayfa 16

‘aklı başından giderek ve daha doğrusu ‘aklı başına gelerek elindeki yem kovatasını yere atub kaçmış ve sol cenahda bulunan bir kapudan girüb ilerüsündeki harem hası havlisine talmışdır. ‘İffet ü ‘ismet içinde mestûr ve meknûz olan ne‘al bu kadar ferdi feridi hazreti Edebalinin “Mal Hatun” nam kerime-i mehâsin-i bedîdi idi. Osman Beğ bir hayli zaman gördüğü şey’in hayali olmasını gümân eylemiş idiyse de iş zihninde büyüldikçe gördüğü vücudun kim olması lazım geleceğini dahi bi-l-lahza keşf ve istihraç eyledi ve kendisi o taraflara sayd u şikâr için çıktığı halde hümay-ı kalbinin böyle bir kıymetdâr sayde sayd olarak giriftâr düşüğünü gördi. Hükm eyledi.

Herkes uykudan uyanubda Hazreti Edebalı dahi selamlığına çıkararak misafirlerine hal-u hatır sordığı zaman Osman Beği pek derin mülâhazalar içinde yorulmuş gördi idiyse de mes’elenin mahiyetini ya keşf idemeyerek veyahud itmiş ise bir itmiş görünmeyerek ses çıkarmadı. Sabah kahvaltısı idildi ve Osman Beğ ikâmetgâhına yine avlanarak

Sayfa 17

gideceğinden bahisle Edebalı Hazretlerini veda‘ iderek bende-gânı ile beraber atlara binüb hareket eyledi.

Fıkra 4

2.2.2.4. Bir Be’is-i Muvakkat

Osman Beğ Hazreti Edebalinin sa‘adet hanesinden hareket itdiği gün gerek avlanarak gerek avlanmayarak kendi menziline vasıl oldu. Ancak zihninde yalnız bir maddeden başka mâ-bih-il-iştigal kalmamış ol bir madde dahi Mal hatunun hattâl cemâlinden ‘ibaret bulunmuş idi.

O zaman Osman Beğ henüz pek taze ve ter ve ihtimal ki kendisini beklemeyüb binaen istikbâl-i şevket me’alden dahi bi haber olarak Edebalı gibi halkın merkez teveccühü olmuş bir zat-ı reşâdet-i simâtın kızına nasıl rahyâb-ı vusûl ve müşârün-ileyhin da’ire-i sihriyyetine ne suretle na’il-i şerif-i duhül olacağını bilemeyerek “ isterim ama ah şayed virmezse de.....” diye bir hayli müddet muztarib olmuş idi.

Bu müddet zarfında sa‘adethane-i Edebalıye devamda yine kusur etmedi.

Sayfa 18

Her def ‘asında etrafı kemaliyle gözden geçürdüğü halde hiçbir tarafda Mal Hatunı görebilmeği teshil ider bir eseriyle zuhûr itdi. İşin üzerinden epeyce zaman geçüp Osman Beğ mülâhazasını doluya koydukça aldıramadığı ve boşa koydukça doldıramadığı halde nihayet ne demek olsun Söğüd nahiyesi Beği Ertuğrul Beğin oğlu olayım Oğuz Karahan neslinden bir şehzade bulunayım da külâh post bir dervişin kızını alamayım ?”

Mülâhazası cür’etini artırarak bir güne mahsusen kalkub huzur-ı Edebaliye girmişidi. Ancak hissiyat-ı derununun mütercimi olmak üzere al al olmuş yanaklarının rengi hazreti Edebaliye bu gelişin tehiy olmadığını işrab itmiş olduğundan Osman Beğden mukaddem şeyh-i müşârün-ileyh halini istifhâm ve istizâh-ı merâm-ı müsâra‘at gösterdi :

Edebali_ Nedir oğlum Osman Beğ ? Çehrende bir telaş emâresi görüyorum ?

Osman_ Telaş emâresi değil. Sevinç emâreleri görüyorsunuz

Edebali_ Hayr ola kahramanım?

Osman_ Hayır sizin tarafınızdan olacak efendim. Beni evladlığa

Sayfa 19

kabul etmenizi ricaya geldim.

Edebali_ Ne sa‘adet !

Osman_ O sa‘adet ben,m içindir. Öyle değilmi ? Damadınız olmağı takdir-i sa‘adet bilsem haklı değilmiyim ?

Edebali_ Damadım olmağı mı ?

Osman_ Evet efendim haddim var ise de yok ise de ricaya geldim.

Edebali_ Güzel söylüyorsun oğlum fakat ben kızımı sana nasıl virebilürüm ki kızımın küfvi değılsin.

Osman_ ‘Acaib ! Oğuz Karahan sülalesinden bir Osman Beğ Mal Hatuna küfv olamaz mı ?

Edebali_ Evet olamaz. Zira senin o rütben olkadar, büyüktür ki benim kızım anın kâ‘bına varamaz.

Osman_ Senin kızının da rütbesi ‘indimde olkadar büyüktür ki kendimi ana kavlıtmekten haya ideceğim geliyor.

Edebali_ Hakkımızda gösterdiğin teveccüh ve tekrîm teşekküründen ‘aciz kalacağım bir dereceye baliğ oluyor. Ancak bir adem hakkından ziyâde iltifât şayan iltifat olana hakkından az ri‘ayet kadar fenadır oğlum .

Sayfa 20

Sen kendine yine mîrâne bir kız ara ben Mal hatunı sana layık göremem.

Osman_ Ben anı liyakatimden büyük buluyorum diyorum.

Edebali_ Rica ederim hakkımızdan ziyade iltifatla bizi tahkir itme. Şuraya kadar tasvir idilen sorunla ceryane başlayan müşâfehe bir hayli daha devam idegitmiş ve Osman Beğ maksude te’yit için her ne söylemek ve nasıl yalvarmak lazım gelürse girü kalmamış olduğu halde Edabaliye meram anlatmak mümkün olmadığını görünce ilerüde irzâ’ itmek imkânının bekasını der-piş ile kalkmış bu dine ‘avdet eylemiştir.

Osman Beğ Edebaliye olan istid‘âsını birkaç def‘a daha bizzat ‘arz itmişti.

Ancak hazreti şeyhten muvafakat cevabı alamayınca ve Mal hatuna olan iştiyakına tahammül idemeyeceğini dahi görünce keyfiyeti pederine i‘lâm ile mu‘avenetini talep ve istid‘a eyledi.

Bu def‘a hazret-i Edebali Ertuğrul Beğ dahi müdafa‘a göstermiş olduğundan işbu müdafa‘aya mukabeleden girü durmayacağı hakkında Osman Beğ’in ağzından çıkan bir söz kulakdan kulağa gide gide tâ Mal hatunun sem‘-i

Sayfa 21

ittilâ‘ına kadar vardı. Bu haberi alınca muma-ileyha kim bilür ne hiss ü te’sirde bulunmuştur ? Fakat ne te’sirde bulunmuş ise bulunsun muhadder-i muma-ileyhanın Osman Beğ ile muhabere idebilmesi için mevcut olabilecek taraf-ı imkanın cümlesi mestûr idi.

Fıkra 5

2.2.2.5. Muhabbetde Müşâreket

Osman Beğ’in ahvâl ve etvâr-ı ‘aşıkânesinde görülen tegayyür en sadık silah arkadaşlarıyla ba‘zı akran ve ahbabını dahi düşündürmeğe de başlamış idi. Her biri bir yolda teselliler ile böyle bir derviş kızının mu‘âşikasından vazgeçmeği tavsiye iderler idi. Hattı Eskişehir Beği mukaddemâ Osman Beği mu‘âşikasında pek haklı ve musyib de görmekte iken o dahi vazgeçmek suretine tavsiyeye başladı. Hattı ısrar dahi ider idi. Bir dereceye kadarki ibrâm ve ısrarıyla Osman Beği dilgîr ider idi.

Meğer bu zat-ı muhterem mir Osmanın Mal hatun hakkında söz söyleyenleri müdafa‘a yollu itdiği medhler ve senâlar üzerine mûmâ-ileyhümâya ga‘ibâne bir a‘laka peyda eylemiş. Binâen-alâ-zâlik biryandan dahi Mal hatun için Eskişehir Beği yanup

Sayfa 22

tutuşmağa başladı. O dahi hazret-i şeyhe müraca‘t eyledi ise de bu kere Edebali küfv aramaktan ziyade mücerred Osman Beğden dirîğ eylemiş olduğu bir kızı Eskişehir Beğine virübde Mir-i mumâ-ileyhi bütün bütün dilgir ve gazabınan itmeği dahi muvâfık bulamadığından ana da red ile cevap virdi.

Eskişehir Beğinin böyle merdliğe tevfiğ kabul itdirilemeyecek bir hamlesini Osman Beğ haber alınca kendisini ta‘yibden gerü durmadı. Bu ta‘yibi Eskişehir Beği haber aldığı zaman ise ‘adâvetkerane büyük büyük sözler söyledi nihayet da‘va büyüye büyüye her biri diğerinin ölümüne kadar kasd itmek lüzumunu der-pîş eyledi. Bir gün Osman Beğ karındaşı Gündüz Alb ile beraber hem civarı bulunan İnönü beğinin hanesinde misafireten ikamet ider idi. Nâgihân-ı taşrada bir gürültüdür peyda oldu. Meğer Eskişehir Beği kendi asdikasından Harmankaya tekfurı Köse Mihal ile beraber gelmiş ve Osman Beğın kendi yedine teslimini İnönü beğinden musirâne talep eyler imiş. Vakı‘a hanesinde misafir bulunan bir mu‘teber beğzade beği düşmanın eline

Sayfa 23

teslim idemeyeceğini İnönü Beği gelenlere kat‘iyen beyan eylemiş ise de Osman Beğ müşâfehenin uzatub gitmesine lüzum göstermeyerek karındaşına “ Gündüz Alb çek bakalım kılıcını gidelim şu yiğitler ne istiyor soralım “ diye asla fütûr göstermeksizin ve telaş değil vakar ve ‘azimetâne dahi hâlel virmeksizin karındaşıyla beraber kapudan taşre fırladı. Düşmanlar ol kahraman gazanfer nişanı görür görmez yanlarında bulunan ittibâ‘ ile beraber hücum eylediler Osman Beğ hücumun şiddetini ve pek ziyade tekarrüb iden kazanın derecen ehemmiyetini bit-takrîr Oğuz Karahan sülalesinden olub da böyle dört beş paralık adamların mağlubı ve Mal hatunun ilânihâye mahbûbu kalmamağını kat‘iyen göze aldırılmış olmayla etrafa gök gürüldisi gibi na‘râlar şimşek gibi gözler yıldırان savleler ile saldurub gerçekten kükremiş arslan gibi hamlelere başladı.

Akacakları cihetle tamarlarda turamayan kanlar akdı. Kandan başka bir şeyle temizlenemeyecek kadar dahi sevk-i dimâ' idildi. Nihayet namus-ı Osmanıyyeye tâ'arruz küstahlığına mütecâsir olan habisler “Keennehüm humrun müstenfiretün ferret min kasvara” ba'zı arslan görmüş eşekler gibi her tarafa firar ittiler.

Sayfa 24

Gerek Osman Beğ ve gerek Gündüz Alb artık heyulaya kılıç sallamakda bulduklarını anlayınca kendilerine gelüb mayna itdiler. Ve andan sonra yine yurtlarına tevcîh iderek gitdiler. Bu haber hazret-i Edebaliye vasıl oldukda Eskişehir Beğinin bu dereceye kadar göze aldırıldığı küstahlık üzerine hükümetinde bulunan memâlikde ikamet idile gider ise şayed familyası hakkında bir zulmi tokunacağı ve Ertuğrul gazinin taht-ı hükm-i 'adilânesinde bulunan yerler her zulüm ve tecavüzden berî mi bulunacağı mülâhazasıyla hânemanını Osman Beğın namzed-i hükümdarisi olduğu mamaliğe nakl eyledi.

Fıkra 6

2.2.2.6. Tebşîr-i Ma'nevi

İnönü vak'ası üzerine ne kadar zaman mürur eylediğini hesap itmek lazım değil ancak Osman Beğın hazret-i Edebaliye merdâne ve gazanferâne 'alakasının gereği gibi şuyu' bulmuş olduğu bir zamanda namzed-i şevket ü şan olan mir Osman yine sa'dethane-i Edebalide bir geceyi misafireten imrar ider idi.

Sayfa 25

Hazret-i Şeyhin akvây-ı dervişânından ahass-ı bendegânından Turgud nam fakir ile bir hayli mülâhazadan sonra Osman Beğ tarafından vuku' bulan teklif üzerine bir odada beynunet eylediler.

Gece yarısını kim bilür kaç sa'at geçmiş idi. Osman Beğ bir rü'ya-yı dehşet-i ihtivanın sadme-i te'siratıyla titreye titreye uyanub ayağa kalkdı. Derviş Turgud henüz murakabesini ikmâl itmemiş ve 'ilm-i hevâya gitmemiş idi. Mir-i müşârun-ileyhin garabet-i ahvalini temâşa itmiş bulunmasıyla kalkub karşısında müsûl eyledi.

Turgud_ Nedir Beğim ne oldunuz ?

Osman _ Aman Turgud ! Ben uyandım mı ? Hala o rü'yayı görüyormuyum ?

Osman Beğ şu lakırdıları öyle bir tavırla söyler idi ki halini görenler ancak tüğleri ürpermek muhâl idi. Zaten şahane ve sahibkarane bir vaz' ile kulûba te'sirden mümkün değil hali kalmıyan gözler çeşm-hâneden fırlayacak mertebe başkalaşmış henüz ter ü taze bulunan bıyıklar dimdik dikelmış zaten al al olan yanaklar bu kere morarmış ince ipek gömleğin altından şa'sa'a salan billûri vücud mezkur gömlek altından

Sayfa 26

uğraşa kılınmakta bulunan mahallere kadar pancar gibi kızarmış alnın saçları hizasından taktîre başlayan her biri bir elmaspâre terler gerdanından aşağı buram buram yuvarlanmakta bulunmuş idi. Derviş Turgud şu ahvâl-i garibeye hayretle beraber kendini toplayarak :

Turgud_ Hayır ola bağim ?

'Osman_ Hayrını şerrini bilemem ? Göbeğimden bir ağaçdır fırlamış

Turgud_ (Hayretle) Ey !

Osman_ Talları eflâke serecekmiş !.

Turgud_ (Dahaziyade hayretle) Sonra ?

Osman_ Dört büyük ırmak göbeğimin altından zümrüd gibi bir sahra üzerinden ceryanla gayet lâtif ib'at-ı nâmahdûde içine doğru gömülüp gayb olmakda idi.

Turgud_ (Çıldırircasına bir sevinç tavrı ile) Aman bu fena ru'ya değil. Sonra ?

Osman_ Göbeğimde biten ağacın talları sanki şiddetli bir bora sadamatına tâbi' oluyormuş gibi kılıçvâri kuşlar resm iderek İstanbul

Sayfa 27

cihetine meyl eylemiş.

Turgud_ A'lâ ! Nihayeti ?

Osman_ Ağacın dalları uzandı uzandı. Gitdi gitdi. Uçları göz ile görünemeyecek eb'ada vardı.

Turgud_ Büyük işaret! Neticesi

Osman_ Birde bu aralık veche-i nûrâniyesi ve sıfat-ı ruhâniyesi ile hazret-i Edebali karşıma çıkdı. Ah ! Derviş Turgud ! O heybet o dehşet hala gözümün önünde geziyor zan idiyorum. Geziyor ! Koynuma giriyor !

Turgud_ (Hayret ve dehşetle) Ne kim ne giriyor !

Osman_ Ay giriyor ay ! Bedir-i munîr Edabalinin koynundan çıkub benim koynıma girdi bu dehşetle uyandım.

Turgud_(pek cüz'i teemmülden sonra) Müjde sana !Müjde Ey bahtiyâr şevketşi'ar!
Bir hükümdâr-ı cihan-ı berdâr olacaksın müjde en büyük müjde sana ki bunca vakintden beri matmah-ı nazarın olan derferid-i 'ismetle bermurad olacaksın.

Osman_ (bir şok u şetâret olarak) Aman derviş Turgud !....

Sayfa 28

Turgud_ Amanı zamanı yok ! İşte ben gidiyorum varsun Şeyh Edebali ne dirse disün !

Fıkra 7

2.2.2.7. Nikah-ı Şer'i

Meğer derviş Turgud kahveci gibi hademedden birisini beraber alarak hazreti Şeyhin harem-i kapusuna gidip Mal hatunı sırren celb eylemiş ve kendi 'aşk u şevkiyle tağları sarsan Osman Beğ kendisinin dahi muhabbet ve inhimâki olub olmadığını ve nikah-ı şer'i ile mir-i müşârün-ileyha da varmağa razı olub olmayacağını sordukdan ve Mal hatun tarafından "Ben ana cariye olmağa bile layık değilim ! Beni Allahın emriyle nikaha da'vet ider ise icabet itmez de ne yaparım ? Lakin şeyh babamın müsa'desi olmazsa nasıl olur ?" Böyle aldığı cevaba " Şeyh babanız kim bilür ne derin mülâhazalarla bu işde tereddüd idiyor lakin sizi Cenab-ı hak ma'nada birbirinize bağlamış " diye Osman Beğ'in görmüş olduğu ru'yayı dahi anlatarak velhasıl Mal hatunı irza eylemiş imiş.Osman Beğ_ Derviş Turgudın gitdiğinden beri zihnine bir anda hücum iden nice bin efkâr ve mütala'at ve mülâhazatı nasıl def

Sayfa 29

idebilmekden 'aciz kalarak bir derya-yı ve hayretin emvâci meyanında gark olub gitmekte iken bir de oturduğu otanın kapısı açılıb önden derviş Turgud ve arkadan Mal hatun girdiğini görünce o zamana kadar başında kalabilmiş olan 'aklı derhal yerinden fırlayarak kıyam lüzumunu ahtâr idebilmiş idi. Andan sonra işbu bakiye-yi şu'uru dahi giderek güyâ taşdan yapılmış bir esâtir-i evvelin kahraman-ı asâ donub kalmış idi.

Mal hatunun hâli ise öyle kolay kolay tasvire tahrir idilebilür ahvâlden değil idi. Ölçüye mîzâna sığmaz bir ‘afetin ve ‘akılları ihâta demez bir mahcubiyetin ilca‘âtına ‘aşk ve iştiyak cür’eti munzân olduğu halde bile Hazret-i Osman şevket-i nişanın mehabet-i ‘izzetkâranesi (?) mukabilinde yalnız lâl olub kalmak değil her a‘zası ayrı ayrı titremeğe başlamış ve fakat bir heybet-i tâkat-ı fersânın te‘sirât-ı zahire ve bâtnesini bir muhabbet-i fevka‘lade hissiyatıyla telakki itmekde bulunmuş idi. Dekayık-ı ahvalini ta‘rif için bir müsavvir şa‘ir değil bir ressam-ı mâhirin kalemine iş bu ihtiyaç görülen şu hal kim bilür kaç dakika devam idebildi ?

Sayfa 30

Fakat derviş Turgud böyle gider ise ne Osman Beğin ne Mal hatuna ne bunun ana şakk-ı şefe idebilmeğe kudreyât olamayacağını bi’t-teyakkûn zâten kapu yanında beklemekte bulunan bir kapu yoldaşını derhal hazret-i şeyhe koşdırdı. Aradan birkaç saniye ancak geçti.

Dirken odanın içini doldurmuş bulunan heybet-i kahramanane-i Osmaniye bir de şeref hem ruhâniyet-i Edebalı munzamm olarak ve ya hususı ortalığın beht ü hayretine hazret-i şeyh dahi iştirak iderek birlahza kadar zaman dahi bu suretle mürur eyledi. Nihayet lakırdıyı yine derviş Turgud açdı.

Turgud_ ‘Azizim ! Duracak zaman değil. Osman Beğe vuku‘ bulan beşâret-i ma‘neviyyenin maddiyatına bir dakika evvel dest-res olmak ‘aşk u ‘âşifenin bir ni‘met-i kübrâ olarak intizâr eyledikleri nikâhın bir dakika evvel ‘akd ve icrâsına mütevakkıftır.

Edebâli- Turgud ne diyorsun ? Beni buraya bunun için mi ?.....

Turgud- Turacağı muracağı yok ‘azizim senin koynundan bir bedir-i dirahşân çıkmış ‘Osman Beğin koynuna girmiş o bedirin

Sayfa 31

Mal hatun olduğına şübhe mi idersin ? Göbeğinden bir ağaç peydâ olub cihânı âfâkı bürümüş. Bu ağacın bir devlet-i ebediyyete berdârı olduğuna inanmakta imhâl mi gösterirsin ? Geriye gözün lehaze-i âtîfetini işte ‘Osman Beğ bir ni‘met-i kübrâ bilür. Beğin ana sıhriyeti familyanızın ‘ilâ-yı şân ve şevketine takdir-i yardım ideceğini ise ta‘rife lüzum yokdur.

Edebâli- Bu lakırdılar....

Turgud- ‘Azizim ! Mukâbelete cevaba vakit yok. Biraz daha kuvvetlisini söyleyeyim ? Bunlar birbirini istiyorlar birbirini isteyenlerin ictimâ‘ını Allah’ın emrine muvafakattır ihtiyaç iki şahide kalur ise o da hazırdır.

Eğer bu nikah hayır du‘anızla muşgîn-i hitâm olursa bir kat daha mübârek ve mes‘ud olacağını ümid ve i‘tikad ediyoruz. Kaldır ellerini şeyhim !

Du‘a et ! Biz de âmin diyelim. Bu sülaleden gelecek hükümdarları ata cihetiyle büyük baba olmak hissiyatından dolayı sağ iken kendin takdis itmiş ol. Derviş Turgudun bu süratle vuku‘ bulan tavsiye ve ibrâmına ‘Osman beğ

Sayfa 32

ile Mal Hatun mütehayyirâne bakmakda ve Hazreti Edebâli ise ne ma‘na vireceğini bilememekte idi. Ancak nihayet bildi. Bildiği için icab iden merâsim-i şer‘iyyeyi ifâ ile beraber dergâh-ı Rabb-i ‘izzete dest-i du‘aya kaldırdı.

2.2.2.8. Hatime

Şu vaka‘-i şâ‘irâne Osmanlı tarihinin kısm-ı şâ‘irânesi için birinci vaka‘dır ki sûret-i ‘umumiyesi elhakk dîbâce-i iftihar ittihazına bil vücuh şayandır. Biz bu vaka‘yı Neşrî ve İdrisî ve Sa‘adettin tarihleriyle Almanyalı Hammer’in tanzim eylediği ‘Osmanlı tarihinden cem‘ ü hülâsa eyledik. Bu vak‘anın içine hayalimizden hemen hiçbir şey katmadık. Zira mukaddimemizde didiğimiz gibi Roman-ı istorik ya‘ni esasî tarihe müstemid bir hikâye kaleme almak ‘aziminde değil idik. Öyle bir ‘azimde bulunmuş ola idik şu hülâsayı bir hayli doalcak kadar basit idebilür idik mâhaza ber-âlâ roman-ı istorik olmak için emsâlinden ve âla olan şu vak‘a-i şâ‘irâneyi tasvîr ve tahrir idecek bir sahib-i himmet olursa hidmet ü himmetinin

Sayfa 33

kemâl-i rağbete mazhar olacağını te‘min idebülürüz. Biz ise tarih-i celil-i ‘Osmaninin mütezemmîn olduğu bu gibi vak‘a-ı şâ‘irâneyi o suretde birer birer ve peyder pey cem‘ ve hülâsa idebilmek için mukayesemizi işte şu birinci vak‘a tesbitinde açmış olduğumuzdan o yolda devam ideceğiz. Erbâb-ı mutalâ‘a iş bu birinci numuneyi gördükden sonra sa’ir parçaları nasıl bir nazarda telakkî ideceğini düşünmek bize ‘aid değildir ister hüsn-i telakkî ideceğini itsünler ister su‘î telakkî.

Biz ‘azmimizde inşallah devam ideceğiz. Tarih-i ‘Osmaninin şu büyük kısmını yazmak bizim kalemimizin haddi olmadığını da‘va iden zevat-ı kirâm bu

hadd hangi kalemde var ise anı termîk itmelidirler. Nasıl ki mukaddimedede dahi böyle demiş idik.

2.2.3. Sultan Orhanın Kedd-i Yeminiyle İzdivâc-ı Kahramânânesi

Fıkra

2.2.3. 1. Osmanlıların Mübâdi Terakkiyâtından Bir Nebze

Bundan evvel (sultan ‘Osman Kabl’es-sultana bir mu‘aşıkası) yazmış olduğumuz bend-i mahsusda pederi Ertuğrul Beğ henüz ber hayat bulunmak hasebiyle Gazi Osman Beği Keşiş Dağının en latif vadilerinde sayd u şikâr arkasında gönül eğlendirir bir kahraman olmak üzere tasvir eylemişdik. O zaman iş bu hikâyesine şurv‘ eyledğimiz vak‘aya gelinceye kadar işler değişti. Haller başkalaşdı.

Osmanlı tarihinin kısm-ı siyasisini yazmakda olsak Selçukiyenin bekâsı olub şua‘-i şems-i şevketi Konyada müntafi olmakda bulunan sultan ‘Alâ‘eddin Hazret-i ‘Osmana tabl ve ‘alem göndererek bi‘l-istiklâl beğliğini nasıl tasdik itmiş olduğunu uzun uzadıya hikâye ider idik. Ancak biz tarihin yalnız kısm-ı şâ‘irânesini gözetmekte olduğumuz cihetle bu mes‘ele hakkında tafsilata girişmek bize ait değildir.

Sayfa 35

” hikayesine şurv‘ eyledğimiz şu vak‘a esnasına gelinceye kadar işler değişti. Haller başkalaşdı. “ dimekliğimiz ‘Osman Beğin gerek İnegölükuma ve gerek Karaca hisar ve sa‘ire muharebelerinde gösterdiği meziyet-i kahramanete ve feth eylediği yerlerle herkese tanıtdırdığı isti‘dad-ı cihangirâne şan ve şevket nişanını etraf ve civara neşr itmesiyle herkesin ağzında “Osman “ ve “Osmanlı “ namının gezmesi idi. “Osman” namının nasıl bir nâm şevket benâm olduğunu gerek şu fıkranın burasında ve gerek bundan evvelki firada virdiğimiz hülâsa ma‘lumat erbab-ı mutâlâ‘aya tanıtdırmışdır. Ancak zan ideriz ki henüz “ Osmanlı “ lafzının kuvvet-i hükmü ve hükm-ı kuvveti tanınmamışdır. Lisan-ı ‘Osmaniyeinin ma‘lum olan şivesi bu lafzın “ Osmana mensub “ ma‘nasına olduğunu efhâm idebülür. Ancak ‘Osmana mensub olanlar kimler idi ?

Bunlar Akça Koca ve ‘ Abdurrahman Gazi gibi babadan mevrûs ve düşman karnı deşmekden artık tırnakları aşınmağa başlamış ve yalnız gençleri taht kumandasıyla cenke sevk itmekte bulunmuş koca arslanlar ile Konur Alb Aygud Alb ve Turgud Alb gibi hazret-i ‘Osmanın kendi

Sayfa 36

refikası bulunan ve yalnız nâm cihetiyle değil cibillet cihetiyle her biri gerçekten bir kahraman bulunan babayiğitler idi.

Buna da ‘Osmanlıların ya‘ni gazi ‘Osman Beğ tarafluların en seramedlerini gösterden bunlardan başka mir-i müşarûn-ileyhin kendi biraderlerini ve biraderzâde ve sa‘ir hısım ve akrabaları dahi var idi ki her biri bir arslanzade arslan olmakla beraber mir-i müşarûn-ileyhe ita‘atde ve sadakatde heman heman derce-i ifrata varmışlar idi. Ne hacet biraderleri Sarubatu Savcı Beğ ile bunun mahdumu Bayhocanın bir muharebede ‘Osman Beğ uğrunda baba oğul fedâ-yı cân itmiş oldukları meşhurdur.

“Başkalaşdı “ dediğimiz zaman ‘Osman Beğın yalnız kendisine tâbi‘ mecmû‘ cengâverâne bin nefer kahraman bâliğ olur idi ki neferât müşarûn-ileyhimin en ‘acizi milel-i sa‘irede olsa en şevket şî‘ar kahramanlar menzelesine çıkarulur idi. Bunların intisabda olan sadakatlerinin kuvvetini tekrar ‘arz itmek lazım değil ? Fakat gazi ‘Osman Beğ silah karşıdaşlarının hiç birisine tâbi‘ veyahud mahkum mu‘amelesi itmeyüb ‘umumi yekdiğerine bir ûhûvvet-i

Sayfa 37

müttekâbile ile merbut idi. Ve işte şu halde idi ki tekmlil ‘Osmanlı yek vücud ad olındığından her nerede birinin buruni kanayacak olsa cümlesi orada kanlarını son tamlasına kadar akıtmağa cibilli gibi bir hased-i mecburiyet görülür idi.

Bu fıkrayı bitürmeden şunu da kayd idelim ki cemiyet-i ‘Osmaniye yalnız bu şân-ı celil ile mest kalmamış ve kalmaz idi.

Belki şevket ve şanın i‘lâsına varmak için elleri da‘ima bacakları üzerinde turur idi. ‘Adeta gönül şöyle hükm itmek ister ki nezd-i ‘Osmaniyyende bir büyük zat huzurunda el kavuşdurub turmak “İşte şu belimdeki silahları her ne zaman emrider isek senin şanın için isti‘mâle hazırım “ gibi bir ma‘na işrâbı için ola

Fıkra 2

2.2.3. 2. ‘Osmaniyyân Mahsûd-ı Cihân

İşte cemiyet-i ‘Osmaniyyenin bu derece terakkiyat-ı kahramanesi yalnız Köse Mihâl Beğden başka etraf ve civarda bulunan Rum tekfurlarının cümlesini bîzâr ve dilgir itmeğe başlamışdı. Erbab-ı mütala‘a unutmamışdır ki Köse Mihâl Beğ vaktiyle

‘Osman Beğın bir rakibi ile birleşerek mir-i müşarûn-ileyhimin cânına kasd itmeğe gelmişdi. Ancak bu vak‘adan sonra Mihal Beğ ‘Osman Beğın nasıl bir istikbal-i şevketmâla namzed olduğunu kesdirüb ve ‘alâl-husus böyle bir vucud-ı endere husumet birine ana perestişkârâne muhabbet lazım olduğunu anlayub mir-i müşarûn-ileyha ile o kadar bağlanmışdı ki müessesât-ı bünyân-ı ‘Osmaniyeenin birisi dahi Mihal Beğ olmuşdı.

Muma-ileyh Mihal Beğden sonra mir ‘Osman ile dost geçinen bir tekfur dahi Bilecik tekfuru olub hatta her sene Osmanlı Cemi‘yeti yaylağa gider iken en zî-i kıymet eşyayı merkuma emanet bırakmak Ertuğrul Beğın zamanından biri cari olan bir emniyet iderse de merkum dahi ‘Osman Beğın her gün ve belki her sa‘at bir muzafferiyet-i kahramanene ile artan şan-ı şevketine hased itmiş ve ‘alâl-hususu nihayet ‘Ale‘eddin sultan tarafından tabl ve ‘alem irsaliyle mir ‘Osmanın bil-istiklâl emâreti tasdik olunması üzerine sa‘ir tekfurlar gibi o dahi hasedinden batlamak derecesine gelmişdi.

Sayfa 39

Rum tarihçilerinin beyanına göre o zaman tekfurları hasedlerinden ve kin ve husumetlerinden çatlatan şey yalnız ‘Osman Beğın pek yakın bir zaman içinde kendi vatanlarından ‘ibaret olacak büyük bir ülkeye padişah olacağı kaziyesi değil idi zira bu bir bedâhet idi ki artık herkesce hevâh nahevâh teslim edilmiş olduğundan Rum tekfurları kendilerinin oralarda ‘adeta misafir olduklarını biliyorlar idi. O zaman Rumlarda mahv olmuş bulunan siyasetkarlık ve vatanperverlik gayretleri yerine yalnız karılara yâr itmek gayreti bakî kalmış ve ‘âlâl-husus bu gayret pek ziyade kuvvetle kükm sürmekte bulunmuş olduğundan işte bu hal idi ki herifleri ‘Osmanlılar ‘aleyhine en büyük bir kuvvetle sevk eyler idi.

Zira ‘Osmanlı kahramanlarının Asyadan getürmüş oldukları güzellik ve dilberlik mayası Keşiş tağı havalisinin ab ve havasıyla pek güzel imtizâc iderek bir kat daha artmış olmasına mebnî bir ‘Osmanlı kahramanının şâhane ve gazanferâne gözlerini ve gül ki rekabet iden yanaklarını hasılı tağ gibi vücudlarını gören bir Rum kızının meftûn olmak değil çıldırması bile işden değil idi. Ahad u efrâddan bir Rum kızıyla bir ‘Osmanlı yanında vuk‘u bulan nice ma‘şukalar üzerine tekevvün iden münaza‘alardan da kat‘-ı nazar-ı tarihe kayd edilmiş bulunan bir ma‘şuka ‘Osmanlılar için bir kal‘ayı feth vesile olmuşdur ki bundan sonraki bahsimiz ana münhasır olacaktır.

İmdi bir cema‘at ki zorba(?) cihanın belini büksün bu yüzden namzed olduğu kemâl-i ikbâlin şa‘şa‘ası daha o zamandan gözler kamaşdırmağa başlasun hey‘et-i milliyesine mevdû olan cemâl-i bi-l-kemâl-i ‘alem için fitne olacak mertebede bulunsun da bunların mukabilinde her şan ve şerifi gayb itmiş bulunan bir halk (gıpta değil) hased itmesün de ne yapsun ? Belinde silah pusad taşıyan bir Rum cengâveri yaranmak istediği kızıdan kendisinde var zan eylediği kahramanlığa layık ri‘ayet bekler iken bil-‘akis hakaret görür ve hususiyle arka taraftan o kızın bir ‘Osmanlı cengâveriyle ünsiyet ve ülfeti olduğunu haber alır ise ‘Osmanlıların kanını emmeğe hırslanmaz da ne yapar?

Ne yapar ? Şöyle göğüs göğse gelüp de bıçaklaşabilür mü ? Heyhat ! O kadar merdâne cenk idebilmek için muğataba (?) kuvveti kadar yürek lazımdır.

Ya ne yapar ?

İşte şunu yapar:

Fıkra 3

2.2.3.3. Kazma Kuyuyu Kendin Düşersin

Bir ihtişam idi ki Hüdâvendigâr vilayeti dahilinde bulunan tekfurular kızını gelin itmek münasebetiyle Köse Mihal Beğın çekildiği ziyafette hâzır idiler. Tamam kafalar körme körüm oldıktan sonra Köse Mihal Beğ o zaman şöyle bir söz fırlattı ! Mihal- Yahu! Şu ‘Osmanlılar hakkında ne dirsiniz ? Bunlar pek baba can pek babayiğit pek kahraman adamlar değimlidirler ? Bir kere dost oldukları adamdan bir deha yüz çevirmezler kendilerine (aman) denildiği gibi insan her beladan “emîn” olabilir. Anların köylerinde bu kadar hristiyan var. Hiç birisine ilişdikleri olmadıktan başka cümlesine muhafazada canlarını ortaya koymaktadırlar.

Bilecik Tekfuru- Sanki ne demek istersiniz?

Mihal- Şunu demek isterim ki birkaç vaktinizi biz bunlara husumete gösteriyoruz. Beş on kerelerdir muharebe oldu. Hep anlar galib geldiler bir muharebe açup onlar galebe itdikçe yeniden memleketler feth iderek hudutlarında

Sayfa 42

tevsi‘ idiyorlar. Eğer kendileriyle dost yaşamış olsak bu zarardan kurtulmuş olur idik. Bilecik tekfuru o vakit daha fena olur. Görmüyor mısınız ki şimdi muharib geçinür iken bile hristiyanların bizden ziyade ‘Osmanlılara teveccühü var. Bir Rum kayınvalide Rum damadından ziyade Türk damadını seviyor. Bir Rum karısı kocadan

ziyade Türk kocası seviyor. Eğer biz bunlara dost geçinicek olur isek Rumlar ile hüsn-i imtizâçları bizim ‘aleyhimizde daha büyük bir muzafferiyet sayılır.

Yarhisar Tekfurı- Evet ! Bu söz pek büyük bir sözdür. Türkler ile barışmamak dahi Mihalin didiği gibi bizim bütün bütün izmihlâlimizi mucib olur. Buna bir şifa çare bulmalı.

Söz bu dereceye gelince ve alâ-l-husus sa’ir tekfurlar dahi heb ‘Osmanlı cema’ati ‘aleyhinde şiddet gösterince Mihal Beğ artık ‘Osmanlıları müdafâ’a ve medh itmekde devam eylemeği menâfi-i hikmet görerek biraz da sükutla dostı ‘Osman Beğ ‘aleyhinde hasımânın ne karar vireceklerini anlamak istedi. Bu karar ise Yarhisar Tekfurının kızı Nilüferi Bilecik Tekfurunun izdivaç itmesine ve bu düğüne ‘Osman Beğ dahi ru’esâ-yı

Sayfa 43

cengâveranıyla beraber da’vet ve orada cümlesinin ansızın telef edilmesine muhbir oldu.

Bilecik Tekfurunun bu kancılıktan iki başlı kârı olacak idi. Birincisi ‘Osmanlıların istilasından kurtulmak ikincisi ise her sene ‘Osman Beğ hazinesini kendisine emanet bıraktığı ve o sen dahi yaylak vakti hulul eylediği cihetle o gün yarın kendisine emanet bırakılacak hazineye mâlik olmak idi lakin bu kararı virdiği anda gözlerinin karşısında “Kazma Kuyuyu kendin düşersin “ hükmünü getiremedi.

Köse Mihal Beğ tekfurların kararını öğretüb suret-i zahirede muvafakat dahi gösterdikden iki gün sonra bizzat gitdi “ ‘Osman Beği gördi “ Suret-i kararı ‘arz eyledi. ‘Osman Beğ ise her mühim işte olduğu gibi bunda dahi asla telaş göstermeyüb Mihal Beğe zevkine bakmasını emr ile kendisi ru’esâ-yı cengâveranı yanına cem’ iderek müzâkereye başladı. Virilen karar şu oldu ki yaylak zamanı geldiği cihetle hazineyi ve zî-i kıymet eşyayı hemen Bilecik Tekfurına göndere fakat bu hazinenin irsal ve tesliminde şurut-ı kâdim mucibince beraberince erkek gitmeyüb kadınlar ile gönderilmekte

Sayfa 44

bulunmasından bi-l-istifâde en cerî ve cesur kahramanlar karı kıyafetine girüp hazineyi götüre. Hazine ise kahramanların silahlarından ‘ibâret ola Bilecek hisarına girildiği anda sıra bıçak hücum idile. Diğer taraftan Bilecik ve Yarhisar Tekfurlarının vuku’ bulacak düğün da’vetine icabet gösterilecekse de bu da’vet düğün da’veti gibi

değil ‘adeta cenk da‘veti gibi telakki idile. Kendilerine hangi mevki‘de nasıl def idilecek ise şimşek gibi kılıç çekilüb yıldırım gibi hücum oluna . Görüyormısınız ki Bilecik Tekfurunun kazdığı kuyuya kendisinin atılması hakkında nasıl tedbir kuruldu.

Fıkra 4

2.2.3.4 Kazdığı Kuyuya Kendisi Düşti

Köse Mihal Beğın virdiği haberden çend gün sonra Yarhisar ve Bilecik tekfurularının düğün da‘vetcisi sevindi.Kemal-i takzim ve ihtiramla ‘Osman Beği ve serâmedân-ı cengâveranını düğüne da‘vet eyledi. ‘Osman Beğ da‘vete icabetle beraber düğünün ertesi günü yaylaya çıkacağından bahisle hazinenin dahi o akşam Bilecik Tekfuru huzuruna nakli istizan eyledi.

Sayfa 45

Artık bu istizana takdir-i memnuniyetle kabul cevabı virileceğini anlarsınız. Yukarıki fıkrada virilen karar mucibince otuz dokuz nefer cengâveri karı kıyafetine koyarak ve silahları hazine sandıklarına birleştirerek ‘Osman Beğ evvelce Bilecik üzerine hareket eyledi. Bir diğer fırka-ı cengâverân ise kendisini düğün mahali bulunan Çakır pınarı yolu üzerinde Kaldıralık nam boğazda beklemek üzere tertib olunmuşidi.

Hazine tamam Bilecik hisarına girdiği zaman mir ‘Osman tarafından virilen emir ve işaret üzerine yüzi duvaklı merdler kın-ı nikâb iderek bıçaklara sarıldılar. Zaten hisarın ahali ve müstahfızından en çoğu düğüne gitmiş oldukları cihetle bir miktar bıçak şıkırdatdıktan sonra Hisar derhal teslim oldu.

Kaldıralık boğazında mir ‘Osmana muntazır bulunan ‘asker üzerinde Orhan Beğ var idi. Bu Orahan Beğın Mal Hatun ile ‘Osman Beğ arasında bundan evvel vuku‘ını haber virdiğimiz mu‘aşakanın yadigâr-ı şevket şi‘arı olduğunu burada tafsile hacet yokdur.

Eğerçe o zaman henüz on iki yaşında idiyse de arslanın üç yaşındaki yavrısı bile arslan olacağı nisbetiyle pederi gelinceye kadar bu ‘askere kumanda

Sayfa 46

idebilmek isti‘dadını Orhan Beğ bi-l-vücuha ha‘iz idi. Kim bilür Bilecik Hisarının fetih haberi ‘Osman Beğın Kaldıralığa vusulünden evvel Çakır Pınarda tekfurulara vasil mı olmuş ne olmuş ? Ne olmuş ise daha ‘Osman Beğ Kaldıralığa gelüb

yetişmeden Orhan Beğ Çakır Pınarı tarafından tekfurların dördünü gördü. ‘Adet-i ‘Osmaniyan üzre kumandan bulunmak cihetiyle en evvel kendisi bıçağını çekti. Bu suretle muharebeye koyıldılar. Bu aralık Osman dahi gök gibi gürleyerek ve kılıçlarını şimşek gibi parlatarak sa‘ika-i semaviyye gibi geldi yetişti. Bir muharebe oldu ki dehşetinden cihan titredi. Bu muharebede Orhan Beğ çocukluğuyla beraber gösterdiği şeca‘at ‘Osmanlı kahramanlarını bile hayretde bırakacak kadar idi. Nerede bir ‘Osmanlının etrafına a‘dânın itdiği görülür ise O tehlikeli yerin imdadına Orhan Beğ yetişür idi. Mir ‘Osman merdmân-ı çeşm-i ‘Osmaniyân olan Orhanın bu kadar büyük tehlikelere can atmasından ‘adeta ürekerek beği biraz men‘ itmek istemiş idiyse de kan tadını henüz tatmağa başlamış olan o genç arslanda gazab ve hiddet derece-i nihayeye varmış ağız köpürüb gözleri dönmüş olduğundan kendisini men‘ itmek babasının dahi iktidâr-ı fevkine çıkmış idi.

Sayfa 47

Fıkra 5

2.2.3.5. Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe

Bilecik Tekfurı kendi ‘askerinin cengâverân-ı ‘Osmâniyân elinde ziyadesiyle hırpalanarak ‘adeta cenkden yüz çevirmek derecesine geldiklerini görünce kendine mal olduğu halde henüz koklayamamış olduğu Nilüferi beraber alarak bir tarafına gelmiş ve orada mezbureyi gerek kendisinin ve gerek bütün teb‘asının olmak üzere askerine ‘arz iderek bu ‘arız muhafaza yolunda ölüme razı olmalarını teklif itmekde bulunmuş idi.

Kahramanlık kanı gözlerini bürümüş olduğu halde bu hal Orhan Beğin gözüne ilişdi. Heman tekfurın başına tecemmü‘ iden otuz kırk kişinin içinde at salmak ‘azmine düştü. Vakı‘a bu tehlike cümleden daha büyük olduğuna mı mebnidir nedir mir-i Orhan biraz tereddüt göstermişti. Lakin ‘akîb-i tereddüde mutlaka “ ya devlet başa ya kuzgun leşe” hükmünü göz önüne almış olmalıdır ki altında ki kan tere yatmış olan atı üzengiyledi. Beğin yanında bulunub hal ve hareketini gözden geçirmekde bulunan bir nefer-i muşârun-ileyhin ‘azmini anlamış olduğundan o dahi arkasına düşmüştü. Bunlar bir şahin

Sayfa 48

gibi salif-üz-zikr karga tulumba taldılar. Bu halde hariçden görülen şey yalnız bıçakların ve palaların ziya şemse mukabil geldikçe parıl parıl parlamış idi.. Şu hal

ile yaka yakaya boğaz boğaza idilen cenk on dakika kadar ancak devam eyledikten sonra bir de Orhan Beğın atı ‘Osmanlılar tarafına doğru baş düzeltdi.

Yüreğınız oynamasın ! At boş boşuna gelmiyor idi. Üstünde adam var idi. Hem bir değil iki ! Birisi Orhan Beğ kendisi diğeri dahi Nilüfer Hanım ki mir Orhan muma-ileyhayı yavuklısının kolları arasından koparub almış ve terkileyüb götürmekte bulunmuş idi. Kendisiyle beraber giden nefer dahi yine Orhan Beğın ‘akibinde baş gösterdi. Ancak baş gösterir göstermez anın dahi elinde bir baş görindi ki bu baş Bilecik Tekfurının kendi baş idi.....

Artık düşman tarafındaki cehalet ve perişani !.....Artık ‘Osmanlılar tarafındaki memnuniyet ve şadumanı !.....

Sayfa 49

Orhan Beğın henüz on iki yaşında bir çocuk olduğunu hatır çıkarmadınız ya ? İşte bu on iki yaşındaki arslan yavrusı on dört on beş yaşında bulunan Nilüfer Hanımı pençeleüyü pederi huzuruna getürdi. İmâne halde getürdi. Arkasında ki elbise yaka yakaya boğaz boğaza boğuşmak muktezâbatından olarak parça parça paralanmış yüz göz ağız burun ba husus (el dimekolmaz pençedir hem arslan pençesidir) Pençeler ya‘ni şikâr paralayub kanını içmiş arslan gibi kan içinde

Nilüfer hanım ise anın terkisinde Orhan Beğın beline o kadar sarılmış ki kollarını birbirine kilitlemiş Havfmıdır ? Haşyetmidir ? nedir ? Ne ise o billûrî vücuda bir lerzedir düşmüş ! Tir tir titrer göğsü ‘adeta Orhan Beğın arkasına yapışmış olduğundan mutlaka Orhan Beğ muma-ileyhanın yürek çarpıntılarını dahi his ider idi.

Orhan Beğın bu gelişti teressim ve tasvire pek şayandır. Bu levhaya en ziyade tezyîn idecek şey Nilüfer Hatunun bu hal-i perişanı içinde bütün bütün perişan saçlarıdır ki anın sür‘at-ı seyriyle rüzgârlanub arka tarafa doğru talgalanur ve Orhan Beğ için cihanda cihana değer bir tuğ-ı cihângiri birine geçer idi.

Sayfa 50

İşte mir-i Orhan şecâ‘at-ı unvân Nilüfer Hanı bu suretle peder-i a‘lişan-ı mü‘essis-i bünyân şevket-i ‘Osmanı önine vaz‘ itmesini müte‘âkib refiki nefer dahi nikahlısının kellesini zemin-i zafer-i karine tekerleyiverdi.

Fıkra 7

2.2.3.6. Gönül Zor ile Avlanmaz Kendisi Tutulur

Orhan Beğın sabâvet hali pederine götürdüğü hediyein meziyet-i hakikisini takrire mani' olacağı farz idilecek olur ise bile gördüğü iş her kahramanın yapabileceği şey olmadığını anlayacağı teslim idileceğinden pederi karşısında ve Nilüfer Hanımın yanı başında mütehirâne ve mute'azzimâne ka'im idi.

'Osman Beğ Nilüferi bahş-ı uyun olur bir perişanlık içinde görünce birde tekerlenen kelleyi bertaraf itmekle beraber kızın perişanlığını def'-i müsara'at götürdi.

'Osman –Korma kızım ! Korma kızım ! Kadın kısmına kız kısmına hiçbir yerde ölüm yoktur.

Nilüfer- Zaten korkma ne işe yarar ? Elinizdeyim !

'Osman- Hayır kızım ! Elimizde değilsin hürsün!

İster isen yine memleketine babanın yanına gidebilirsin. Bilecike gidemezsin.

Sayfa 51

Zira anı Cenab-ı Hak bize viridi.

Nilüfer- Baba mekânında ne yapayım ? Sizin eseriniz oldum.

'Osman –Pek a'la ! Benim esir ise ben de seni azad itdim.

Nilüfer- Hayır ! Sizin esiriniz değil şu delikanlının esiri oldum. Bakalım o azad idecek mi?

'Osman- O benim oğlumdur.

Nilüfer- Daha a'la ya ! Beni zor bazusıyla o esir itdi. Ben artık anın malı oldum.

'Osman- Güzel ya ? İşte seni o da azad idecek.

Nilüfer (biraz kızarub) Hayır ! Azad itmesin diyorum anın esiri malı olayım.

Eğerce Orhan Beğ Nilüferin şu lakırdısından pek de uzun bir ma'ana anlamamış idiyse de kızın bedihî ve aşıkâr olan muradı gerek 'Osman Beğe ve gerek sa'ir hezara ma'lum olduğundan Nilüfer Hanımı tasdik ve bu namzedlikden dolayı gerek 'Osman Beği ve gerek Orhan Beği ve Nilüferi tebrik eylediler.

İnsan şu mes'eleyi ve 'ayık düşünecek olsa böyle kendisini zor bazı ile kapmış almış olan bir çocuğa Nilüferin nasıl gönül virmiş olduğına

Sayfa 52

teaccüb ideceği gelür. Lakin niçin teaccüb itmeli ? Gönül zor ile avlanmaz . O bir kimseye şikâr olacağı zaman kendi ayağıyla gelür tutulur. Haniya demek istidiriz ki Orhan Beği sevmek hususunda Nilüfer için anın pençesinden çekdiği zor hiç su-i te'sir hasıl itmez.

Kıza nisbetle Orhan Beğin çocuk kalacağına gelince çocuk mı denilür o kahramana ki otuz kırk cengâverin hakkından gelür ? Bir erkekden ne beklersiniz ? Recülliyet ise o intizarın yalnız şehvânî cihetidir. Andan başka ne aranur ise Orhan Beğde ma'- ziyadetin var idi. Canım bir kere de Nilüfer Hanımın yerindesiniz farz itseniz ? Cihan alt üst idercesine gelen bir kahraman-ı cân-ı senânın bir kızı gel sen benim olacaksın diye kolundan tutub at üzerine alması kızın yüreğinden tutub kendi yüreği tarafına çekmek kadar te'sirât-ı 'aşıkâneyi mucib bir hareketdir.

Ba-husus bu hareketden sonra kız bir hayli zaman Orhan Beği bağrına basub sım sıkı sıkımış. Ba'zı hükemânın didiği gibi, 'aşk bir seyyale-i nev'inden ise Orhan Beğ tarafından kıza intikal değil ta ciğerlerine kadar geçmiş olmak lazımdır.O gün heman zifaf oldu ya ! Zira bu zifaf yalnız 'Osman Beğin

Sayfa 53

müsa'desine mevkuf değil idi. Tabi'at müsa'de idinceye kadar te'hir itmek zaruri idi.

Tabi'at bu müsa'deyi dırığ itmedi ya ?

Nasıl ider ? Bu müsa'de değımlidir ki şecere-yi 'Osmaniye'nin üçüncü şahı ve zamanın gerçekden şahı bulunan Murad-ı Evvel ile biraderi Süleyman Paşayı bize yadigâr virdi ?

Ya kelleyi getüren nefere 'Osman Beğ ne mükâfat virdi ? Bir aferin !

Beğenemediniz mi ? Neferin 'Osman Beğden bir aferin almasından büyük 'alemde mükâfat mı olabilir ?

Dünyanın hazinelerine nefere virmiş olsa idi 'acaba nefer daha ziyade memnun mı olur idi ? Heyhât ! Kahramanlık başka şeydir aç gözlülük o da başka !

Temmet

Sayfa 54**2.2.4. Abdurrahman'ın Hem Bir Kal'a Hem de Bir Gönül Feth İtmesi****Fıkra 1****2.2.4.1. 'Osmaniyan Dilâşûb**

Bundan mukaddem sultan Orhanın kedd-i yemini bulunan Nilüfer Hanımı nasıl ahz ve izdivaç itmiş olduğunu hikâye eylediğimiz sırada o zamanlar Rum kızlarının 'Osmanlı dilâverlerine gösterdikleri rağbeti dahi bir nebzecik ortaya koyarak hatta şimdi hikâyesine şürûh iylediğimiz vakı'anın dahi bir Rum kızının bir 'Osmanlı dilâverine 'alakasından tolayı saha-i vuku'a geldiğini beyan eylemişdik. Binaen-alâ-zâlik bu hikâyenin bidâyetinde o zaman Rum kızlarının 'Osmanlı dilâverlerine cihet ve keyfiyet-i rağbetlerini velev muhtasaran osun hikâye itmek lazım geliyor. Rum vesa'ire müverrihleriyle beraber Hammerin dahi netice-i ifadelerinde şu istinbât olunur ki İstanbul imparatorlığını teşkil iden Rumlar evâhir eyyâmında tıynet-i kadime-i kahramananelerini bütün bütün bir başka hal ve surete koymuşlar ve şeca'at-ı besâlet sırr-ı tahammül ve i'ddet-i vefâ-ı 'iffet kahramanlığın cümle-i levazımından bulunan meziyetleri gayb iderek yalnız karılara yaranmak ve kendilerini anlara beğendirmek 'azmine düşmüş iseler de kahramanlığa lazım ve layıkdır zan eyledikleri kibir ve gururı

Sayfa 55

başkalarına satamadıkça bunları karılara satmak mecburiyeti altına girdiklerinden gözlerine kesdirdikleri zenân yanında 'adeta bir kahraman katil kesilerek karıyı gurur ve 'azamet-i müfritleriyle tahkire kadar varmakda bulunmuşlar idi.

'Alemin bu günki hali üzerine idilecek bir müvâzene-i müdekikânedden dahi meydana çıkacağı veçhile mâye-i cibilletinde kahramanlık ve hiç olmaz ise anın bakiyesi olsun bulunan bir millet zenânı hüsn ü cemalden ziyâde yiğitlikte kemâle i'tibâr iderler. Mesela İstanbul'un şikk beğlerinden birisini Arnavudlığa götürseler İstanbul zenânı tarafından gördikleri rağbeti kat'a göremiyerek her kadın tarafından " sen de benim gibi karı imişcesine süsden başka bir şeye mâlik değilsin " cevabını alurlar idi. İmdi bu hal memlektimizin devr-i kahramanisi olan dimek olan mübâdi-i şevket-i 'Osmaniye hengâmında pek ziyade olmasıyla eğerçe Rum Palikaryalarının zenâna göstermek zannında buldukları kahramanlıklara karıların i'tibâr itmesi lazım gelür ise de bir karı yiğitlik ve kahramanlık namına hakaret görmeğe dahi tahammül idemiyeceğinden bu Palikaryaların kahramanlıkları karıları bîzâr itmekden

başka hiçbir semere hasıl itmez idi. Hele bunların fekal‘ade bir hercâyilik olarak rast geldikleri zenâna göstermeleri mâyeleri kıskançlıkla yoğrulmuş olan zenânı ne kadar dilgir ideceği ayruca muhâkemeye muhtaç bir keyfiyettir.

Sayfa 56

Bunlara mukâbil o tarafta ‘Osmanlı dilâverleri ise gözlerinin bebeğine süngü soksalar göz kıbmayacak mertebede cesur ve bir vücudunu bin muhâcimin hücumına mukabil kal‘a idecek mertebede ceri ve maazallah ihtilâl-i namusdan başka her belaya tahammül her cefaya sabır virdiği söz üzerine canını kefil gösterecek mertebeye vefâkâr olmağla beraber yüreklerini bir dilrubâyâ bend itdikleri zaman artık anın esiri bu olub kaldıkları ve böyle gerçekten bir kahramanlığa tavır ve muâmelece hilâvet sahibi dahi olmaları münasebetiyle(daha sonra Macaristan ve Avusturya ve Almanya zenânı meyanında dahi parmakla gösterdikleri veçhile) her yerde parmakla gösterülür idiler. ‘Alemdede herkesin meşhudât-ı vak‘asını ve ifa‘asını kendi zan ve amelince tefsir ve te’vil ideceğini tecrübe itmişsinizdir ya ? O zaman Rum zenânı dahi bir ‘Osmanlının tezevvüc eylediği kızın dinine bile asla ta‘rruz itmemesi müslimanlık müsa‘desi ve yalnız kadınlara değil kendi cenâh-ı hümayın-ı vesayetleri altında bulunan herkese hüsn-i muhafaza ile beraber tatlılık ve çelebilik göstermesi ‘Osmanlılık şi‘arı iktizasından olduğunu bilemeyüb yalnız Türk karısını gül koklar gibi koklayub yine gül muhafaza ider gibi saklar i‘tikâdında bulunmaları dahi ‘Osmanlılar tarafına hüsn-i temayil göstermelerinin en büyük vechi idi.

Sayfa 57

Vakı‘a Rum tarihlerinin zahiri ifadelerine bakılacak olsa mesele bütün bütün akis suretiyle görülür ve Türklerin rast geldikleri Rum kızlar ve istkraz eyledikleri anlaşılır. Ancak o tarihlerin bir gazez-i mahsûs üzerine kaleme alınmış oldukları bedihî ve aşikâr bulunmaktan fazla işte ezcümle hikâyesine şurûh eylediğimiz şu vak‘a dahi yukarıdan beri esbâbını hikâye eylediğimiz meyil ve inhimâkin tav‘an vuku‘ bulmakda olduğunu isbâta kifâyet ider.

Fıkra 2

2.2.4.2. Aydos Muhasarası

Bu vak'anın me'hazı bulunan İdris ve Sa'deddin ve Neşri ve Hacı Halife (ba'zı Katip Çelebi) ve Hammer tarihleri vak'anın vuku'senesinde ihtilâf eyledikleri gibi suret-i vuku'ında dahi ittifak idememiş olduklarından biz cümlesinden ziyade zinet-i hiss-i sahifen tezkâr olan rivayetleri cem' itmek suretiyle bir hülâsa yapmakdayız.

Sultan Orhanın ilk salatanatı esnasında idi ki Konur Alb Aydos kal'asını muhasara eyler idi. Bu kal'a Aydos Dağının şark cihetinde ve Semendire kal'asına bir buçuk sa'at mesafede

Sayfa 58

vâki' olub zamanına göre pek metin ve müstahkem bir kal'a idi. Müddet-i muhasara epeyce uzadığı ve Konur Alb şu işin bir sa'at evvel bitürilmesine diriğ himmet itmediği halde kal'anın metânet ve resâneti 'Osmanlılara mukavemete kifâyet idebilir. O zaman top olmadığı cihetle bu gibi kal'aları layıkyla urub gedik açmak mancılıkla atılan taşlarla müyesser olur bir iş olmadığı ma'lumdur. Vaktin sinai'-i harbiyesi tahtadan ma'mul bir siperle ok temetlerinden (?) vucudı muhafaza iderek kal'aya sokıldıktan sonra birdenbire hücumla dıvarlara çiviler urularak çıkılmak suretini tavsiye ider idiyse de bu hareket dahi çok dilâverin kurban olmasını müstelzim bulunmakla Konur Alb buna dahi rıza göstermez idi.

Lakin emir-i muhasarada böyle bir su'ûbetin yüz göstermesiyle kal'ayı terk itmek lazımdır mı zan idersiniz ? Bir işe başladıktan sonra anı bitürmeden bırakmak 'Osmanlıların şanından değil idi. Bir kal'ayı senelerce muhasara itmek için etrafına kaleler inşasıyla içinde 'asker ikame idildiğine ve ergeç behemehâl feth olunduğına da'ir tarih-i 'Osmaniyede ne kadar emsel istersiniz ?

Ey ! Nihayet Aydos kal'ası için ne yapıldı ?

Bunun için 'Osmanlılar tarafından bir şey yapılmığa hacet kalmadı. Rum zenânının 'Osmanlı kahramanlarına olan rağbet-i 'aşkâneleri bu müşkili hal idiverdi.

Sayfa 59

'Abdurrahman nam kahraman hem bir kal'a feth itdirdi hem de bir gönül! Ya'ni bir Rum kıızı kahraman-ı muma-ileyhe hem kal'ayı teslim eyledi hem de kal'a-i dîlini !

Şöyle ki:

Fıkra 3

2.2.4.3. ‘Aşkın Yıldırım Kadar Sür‘at Te’siri

‘Abdurrahman didiğimiz kahramanı müverrih Hamer meşhur ‘Abdurrahman gazi zan eylemiş ise de gazi muşârun-ileyh Ertuğrul Beğin silah arkadaşlarından olub anın dilrubâlık zamanıyla bu vak‘a vuku‘ı arasından yarım ‘asır kadar zaman mürur eylemiş olduğundan bu ‘Abdurrahman'ın başka bir ‘Abdurrahman olduğu derkârdır hem eğer bu zatın ‘Abdurrahman gazi olması farz idilse muşârun ileyhın ‘asâkir-i muhasaraya kumandan olması icab idüb halbuki bu ‘askerin kumandanı bir minvâl-i muharer Konur Alb idi ki kuman-ı müşarun-ileyh ‘Abdurrahman Gazinin oğlu mesabesinde kalacak kadar ondan daha genç idi.

El hasıl bizim ‘Abdurrahman gençlikde seyyâle-i sâ’ika-i ‘aşkı paratoner ya‘ni seyr-i sâ’ika-asâ kendisine cezb ü celb idecek bir babayığit olmasıyla bir gün eline bir istikşâf işi için olmalıdır ki kal‘anın etrafına kadar sokulup gezinür idi.

Sayfa 60

Meğer kal‘a kumandanının pek ‘aşık-ı cibillet sevda-yı tabi‘at olan kerimesi kal‘a üzerinde bulunur imiş. Muma-ileyha zaten ‘Osmanlı diâverlerine heveskâr olmak cihetiyle ‘Abdurrahman uzakdan görür görmez güya kırk yıllık matlub ve müştekâne o anda mülâki olmuşcasına yüreğine bir nâ‘irete-i muhabbet düşüb ‘alevlenmeğe başlamış.

Ba‘zı müverrihler dirler ki mezbure bir gece evvel ruyasında ‘Abdurrahmanı görmüş ve ‘alaka eylemişimiş! Şu rivayet için içindeki şâ‘irini bozmadıktan fazla bir kat daha tezyîn eylediği cihetle bizce elbette şayan-ı kabul görülür. Her ne hal ise mezbure ‘Abdurrahmanı görür görmez sabra mecâli kalmayub yanında bulunan bir kadını dahi kendisine mevafık görmekle ‘Abdurrahman ses virir.

Dilâver muma-ileyhin evvel-i emirde tereddüd göstereceği der-kârdır. Ancak o dahi böyle güzel bir kızın elbette yüreği de güzel olacağını tahmin ve olmasa bile bir kız tarafından idilen da‘vete icâbet itmemek kahramanlık için mucibi şeyn olacağını keşf iderek kal‘a cihetine daha ziyade tekarrüb ider ve aralarında şöyle bir muhavere vuku‘ bulur .

Kız-Buralarda ne geziyorsun ?

‘Abdurrahman-Hiç

Sayfa 61

Kız-Hiç değil ! Kal‘anın feth yolını aryorsun değil mi ?

‘Abdurrahman-Öyle değil ama öyle olsa bile ‘ayb değil a ?

Kız-Anın fethi yolunu ben sana öğretir isem bana ne mükâfât idersin ?

‘Abdurrahman-Ben sana ne mükâfar idebilürüm ki ?

Kız-Öyle dime öyle dime !Sen bana pek büyük bir mükâfar idebilürsin.

‘Abdurrahman-İsteddiğini söyle de elimde ise elbette esirgemem.

Kız-Elindedir elinde. Hele bir kere düşün bakayım ?

Bu lakırdı üzerine ‘Abdurrahman kızın meramını anlamağla beraber o tarafa daha vakitli bir nazar iderek kendisiyle müşâfefe iden afetin derece-i hissini ve cemalini görünce yüreği bir hissin engüşt-i ma‘nevisiyle gıcıklanmakta olduğunu duymuş ise de işin daha ilerüsünü eşmek için hiçbir şey anlamamış gibi turarak :

‘Abdurrahman- Hayır efendim ! Düşündüm taşındım ama bulamadım.

Kız- Canım senin gibi kahraman benim gibi bir kıza ne mükâfat idebülür ? Bunda bilemeyecek ne var ?

‘Abdurrahman- Bunda bilemeyecek bir şey yok ! Fakat bu babda anladığımı ve bildiğimi size ‘arz itmekden hicab idiyorum sizin gibi bir derferîd-i ‘ismet

Sayfa 62

Kız (yanındaki kariya) gördün mi ‘Osmanlılar ne kadar mahcub ne kadar ehil-i ‘iffetdârlar. (‘Abdurrahmana) Hayır ! Hayır ! Utanma.Sıkılma! Ben sana bu kal‘ayı feth itdirir isem sen dahi mükâfaten beni zevceliğe kabul idermisin ?

‘Abdurrahman – Şu buyurduğun mükâfat size değil banadır. Benim de sizin için elimden gelebilecek mükâfat kendimi size kul itmekdir.

Kız- (Heycan ve telaşla) Aman sus ! ‘Askerler geliyor ! Haydi sen kaç git ! Yarın akşam üzeri buraya gelib ben sana işi anlatırım.

Fıkra 4

2.2.4.4. Vücudumu İb ve Gönlümü Zülûf Teliyle Çekiyor

‘Abdurrahman kızdan aldığı son cevab üzerine oradan sır oldu gitti. Gitdi ama ser-i ‘aşk kızın te’sir-i cemâlini yüreği üzerine (mutlaka kandan olacak) kanlı mürekkebe ile nakş itmiş olduğundan o te’sir yüreğinde bir daha mahv olmak üzere

bâki kalmışdı. Doğruca varub kumandanı olan Konur Albi bularak vak‘ayı hikâye eyledi. Kârdide ve tecrîbe-i âmûhte ihtiyarlar bu işin bir iğfâl olmasını zan eylediler.

Sayfa 63

Ancak ‘Abdurrahman iğfâl ise bile bu dam-ı iğfâle kendisi düşmeğe razı olduğunu ve iğfâl olmadığı suretde hem kendisinin ber murad hem de kal‘anın feth olacağını dermiyân idince kızın da‘vetine icâbetle karar virildi. Bu iş için seksen dilâver hazırlandı. Zaten kal‘anın fethi müyesser olmak için bir can feda itmekden i‘baret bulunan fedakârlığı bunların hepsi ferâde ferâde göze aldırır takımdan idiler. Ancak her halde hal‘a içine en evvel ‘Abdurrahman gireceği ve muma-ileyh girdiği mahalın silah kardeşleri için emin olduğunu görür ise o halde haber virerek anları dahi celb eyleyeceği cihetle işbu seksen dilâver için zuhur-ı melhuz olan tehlikeden hiçbir hisse melhuz değil idi.

Mulâkatın irtesi günü akşamüzeri dilâverler kal‘aya eylediler. Sekseni bir münasib mahale saklanub yalnız ‘Abdurrahman vireceği işârete derhal icabet itmeleri kararıyla kal‘aya teveccüh eyledi. Evvelki gün kızı görmüş olduğu burcun yanına varır varmaz yukarudan koca bir taş düşdüğünü görünce derhal zihni çalunub burca ve burç üzerinde derûni ‘aşk ve ‘ismetle memlû bulunan derce-i nazarla “Ah zalim! Bana kasdın bu mı idi ? Benim gibi bir delikanlıyı öldürmeğe nasıl ka’il oldın ?” dedi ise de kız yukarudan “ Haşa ki benim sana bir kasdım olsun. Senin yerine ben feda-yı cân ideyim. O taşa

Sayfa 64

bağlı olan mektubı görmedin mi ? Al da oku ?” dimesiyle ‘Abdurrahman’ın emniyeti yine ‘avdet iderek hemen mektubı aldı. Fakat Rumca yazılmış olduğu cihetle okumaktan ‘aciz kaldı.

Kavuşdı. Refikasının yanına gitdi içlerinden Rumca okumak bilen bir iki zât mektubı okudular. Kız bir takım ‘aşkâne mukaddimelerden sonra gece sa‘at bir suları ‘Osmanlılardan bir kaçını ip ile kal‘aya çekeceğini ve kal‘a kapusını açub diğerlerini dahi içerüye almak kolay olduğunu beyan eylemiş.

Bu karar ‘Osmanlılar tarafından makbul görüldi. Cümlece gurub-ı şems-i muntazır oldılar. Tamam vakit merhûn-u hulûl idince yine yalnız ‘Abdurrahman burç yanına vardı ki yukarudan kalınca bir ib indirilmişti.

Bu ipi beline bağladı. Yukarıdan çekmeğe başladular. Ancak ‘Abdurrahman gûyâ ‘aşk ba‘zı müdekkikelerin didikleri veçhile bir seyyâle imiş de bir avcı kızın elinde bulunan ipden telgraf-asâ yüreğine kadar ceryan idermiş gibi dürten bir şeyler his ider idi. Bu halde şübhe yok ki ‘Abdurrahman “Ey âfet ! İbin vücudumu çekiyor ise zülfün teli dahi yüreğimi çekiyor “ mea‘linde şeyler düşünür idi. Hasılı yukarıya vardı. Kızı yine evvelki gün yanında bulnan karı ile

Sayfa 65

beraber gördi. Bu halde ikisinin birden aklına ne gelsin tasavvur idersiniz ? Şu geldi ki :

Başladığımız iş pek mühim pek tehlikeli bir işdir.

Bu tehlike arasında feda-yı cânı dahi göze aldirmek kahramanlık şânıdır. Şimdi fırsat elvermiş iken birbirimizden bari bir bûse alalım. Sağ kalur isek hiç olmaz ise bu bûseden belki umûr-ı münşinemizde şevkimizin artması cihetiyle istifâde itmiş oluruz. Olur isek bütün bütün müştâk olarak olmamış sayuluruz. Evet mutlaka hatırlarına bu gelmiş ve mucibince hareket itmişlerdir.

Andan sonra ‘Abdurrahman ile kız hafiyen kal‘a kapusına giderek açdılar. ‘Abdurrahman taşrada bulunan cengâverleri dahi içerüye da‘vet eyledi. Artık bu kal‘anın memâlik-i ‘Osmâniyeye iltihâkı hakkında hikmen yazılacak olan temlik-nâmeyi kimlerin kanıyla yazmak icab idiyor idi ise anların kanları akıdılmak suretiyle kal‘a feth olındı.

Fıkra 5

2.2.4.5. Kal‘a Feth İdenindir Kal‘a-ı Dil Dahi

Kal‘anın fethi gecesinin ertesi sabah ‘Abdurrahman ma‘iyetinde ma‘şûkası kız dahi olduğu halde Konur Alb’in huzuruna giderek keyfiyet-i muzafferiyeti haber virdi.

Sayfa 66

Konur Alb “Mal-ı gaza evvel emirde kimsenin değildir. Hey’et-i mecmu‘a-i ‘Osmaniyeindir. Padişah-ı zamanın rey ve tensibi mucibince taksîm itmek lazımdır. “ didiği zaman kızın ‘Abdurrahmandan ayırırlar ise ne yaparım ? “ mülâhazasıyla bit-t-tab‘cihanı simsiyah bir zindan gördi ise de ‘Abdurrahman taraf-ı kumandaniyyeden aldığı emre muhalefet şan-ı kahramaniye şayan olmadığını nazar-ı

dikkate alarak ita‘at makamında kumandanın elini öpdi ve kızı ve kal‘anın mihtâhı beraber alarak Bursada huzur-ı sâmi hazret-i Orhaniye gitti. Rivâyete göre kızın huzur-ı padişâhide gösterdiği cür‘et muhayyir-ül-‘ukul imiş.

Şöyle ki padişah-ı zaman bu kal‘ayı ne fikir ve mülâhazaya mebni ‘Abdurrahmana teslim eylediğini su‘âl eylediği zaman kız ‘Osmanlı dilâverleri bir kal‘aya parmak takınca be-heme-hâl feth itmeden bırakmayacaklarını bildiği ve kendisi ‘Osmanlı şahbazlarına heveskâr olduğu cihetle ‘Abdurrahmanı bâdî-i nazarda ‘Osmanlı olduğu için beğendiği gibi kendisinin ‘Osmanlılar meyanında dahi şahbazlıkla mümtâz olacak kadar dâimiyetini görünce bütün bütün ihtiyarı elden gitdiğini ve bu şahbazın vasline nâ‘illiyet ise kendisiyle bi-l-muhabere ka‘ayı ana teslim itmekden başka bir suretle mümkün olmayacağına mebni bu işi yaptığını ve bu işde elbette mu‘ayyeb olmayacağını göğsini gere gere ‘arz ve iman eylemiş.

Kız bu lakırdıları söyler iken ‘Abdurrahman kızın tamam yanı başında olmayub huzurın

Sayfa 67

bir cihetinde bulunur imiş. Padişâh-ı ‘âlem-penâh “ Bu kız sana bu kadar ihtizâz gösterdiği halde niçün yanından kaçıyorusun diye ‘Abdurrahmana bir hitâb buyurdukda “ Efendim ! Padişahım ! Bizim yücemiz padişahımıza bir kal‘â feth itmek ve ganimetler dahi idâre-i şâhâneyi mucibince taksim için huzurına arz eylemektir. Her ne kadar bu kızın kulunuza ihtizâz gösterilmiyor ise de ana kendimi sahib saymağa hakkım yoktur dimeyle beraber hazret-i padişah “Hayır ! Öyle değil. Kal‘a feth idenindir. Kal‘a-i dil dahi fatihinindir. Bu kız kendisini sana teslim eylemiş yine senin olsun ben de o kal‘ayı sana bağışladım. Muhafızı sen ol yalnız mal-ı ganimetden arkadaşlarını usûli veçhile hissedâr it. “ buyurmalarıyla ‘Abdurrahman ayak öperek ve kedd-i yeminini beraber alarak çıkub Aydosu gelmiş ve irâde-i şâhâne mucibince hareket eylemiştir.

Mü’ehhiren (Kara ‘Abdurrahman) namıyla şan-ı kahramanesini ‘ayyuka çıkarmış olan kahraman-ı zişân işte bu suret-i şâ‘irâne ile vuku‘ bulan izdivacın mahsûle giren kısmıdır !

Temmet

Sayfa 68

2.3. Tarih : Tarihin Gara'ib-i Rivayetinden Romanın Kanlı Tiyatroları

2.3.1. Mukaddime Makamında Bir İki Söz

Hayvanâtın 'akıllara hayret viren heybet-i mütezâddesinden birisi dahi çokca işlemekten hem yoruldukları gibi işsiz bulunmaktan dahi yorularak işden yorulanların istirahat ve istirahatdan yorılanların dahi iş aramalarıdır. Bu hal cümleden ziyade insan dinilen en 'acayib ve garib civanda bulunur.

Görmez misiniz ki yapacak bir işi olmayub da esnemeğe başlayan insanlar hiç olmaz ise ya ayaklarını sallayub titretmek ve yahud ellerinin baş parmaklarından ma'adasını hem yekdiğerine kilidleyüb baş parmaklarını dahi vapur çarhları gibi itdirmek ile meşgul olurlar.

İnsanda bulunan heybet-i civâniyye dir ki büyük ve küçük veya husûs-ı küçük insanlar için dürlü dürlü oyunlar icâdına lüzum göstermiştir. Ancak biz burada oyunlar envâ'ını uzun uzadıya tâ'dad ve olbabda fikirler irâd itmekle vakit geçürmeyeceğiz. Zirâ zar ve kağıd ve sa'ire oyunları

Sayfa 69

hakkında bundan mukaddem yerine mahsûs-ı derc iderek keyfiyeti orada beyan itmiş olduğumuz gibi tiyatro ve envâ'ı misüllü san'ata ve kariihaya muhtaç olan oyunları dahi sırası geldiği zaman bahse çekebilirüz. Burada oyunun ba'zı kanlı cihetleri var ki ma'lumât-ı tarihiyyeden olmak üzere anidermiyân ideceğiz. Oyunun kanlı ciheti dahi olması mûcib-i istigrâb olmasın. Hayvâniyetde bu dahi vardır. Genç kedilerin, köpeklerin, tayların birbiriyle bağışmaları kanlı oyunların mebde'iyetidir ki bunların itmamı büyüklerine ve yahud büyüdükleri zamana müfevvezdir. Vak'ia imâlât-ı medeniyyeye sahip olacak insanlar için birbirinin kanını dökmekten 'ibaret 'bulunan bir mel'un oyun hiçbir 'aklın nazar-ı tahsinine mazhar olmaz ise de şimdiki 'asr-kemâlimizin bu muhâkeme-i medeniyet pervânesi i'sâr olacağını iki kişinin veyahud bir insanla bir hayvanın yekdeğerini öldürmesinden 'ibaret bulunan oyuna rağbetden men' idemeyeceği derkârdır. Ne hacet ? Elyevm dahi İspanyada şu kanlı oyunun insanla hayvan meyanında olan faslı mevcut değildir. İşte biz şu bend-i mahsûsumızda oyunlardan bu kanlı oyunlar faslına da'ir bir zübde-i ma'lumât-ı tarihiye vereceğiz.

2.3.2. Anfi Ti'etro

Anfi ti'etro didiğimiz şey Yunan ve Roma gibi mal-ı kadimenin temâşâgâh-ı umumiyesidir ki

Sayfa 70

zamanımızda tiyatro didiğimiz mahaller bu anfi ti'etroların ihlafidirler. Şu kadar var ki anfi ti'etrolar yine bizim tiyatrolar gibi da'ire ve yahud beyz şeklinde yapıldıkları halde üstleri kapalı olmayub açık idi. Ve icra olunacak lu'biyyât gice icra idilmeyüb bizim zuhûrî kollarında icra olındığı gibi oralarda dahi aaleb ve 'adeta da'ima gündüz icra olunur idi.

Gerek hararet-i şemsin ve gerek bir dereceye kadar yağmurun şerrinden muhafaza için dahi anfi te'itronun üzerine gayet mükemmel bir tente çekerler idi ki bu tentenin ba'zı anfi ti'etronun üzerine ipekden nesc idildiği ve kenarları sırma ile işlendiği dahi görülmüştür.

Bunların bizim tiyatrolardan bir farkı dahi oyunculara mahsus ve tiyatronun bir cânibinde ka'in senaları olmayub at canbâzhânelerinde olduğu gibi oyuncular anfi te'itronun ortasında oynarlar idi. Bina'enaleyh bunların orta yerinde bir büyük da'ire oyunculara mahsus kaldıktan sonra da'ire mezkurenin etrâfı da'ire-i mâder localar ile muhât olub bunlar dahi bizim tiyatrolarda olduğu gibi bir biri üzerine bina idilmiş birkaç kat yapılır idi.

Oyunculara mahsus orta yerinde ince kum döşenir idi. Bunun

Sayfa 71

sebebi üzerinde gezüb yürümeği teshilden ziyade her oyunda mutlaka akacağı derkâr bulunan kanı derhal kuma emdirmek için idi.

Romada müte'adid anfi te'itrolar yapılmış olduğu gibi yüz yigirmi bin seyirci istî'âbına kifâyet idecek cesâmetde şeyler dahi yapılmıştır ki şimdi görülen harabelerinden bunlar bâdî-i emirde koca bir kal'a zan olınırlar.

İşte Romanın kanlı oyunları bu anfi te'itroların içinde icra olunur idi.

2.3.3. Kanlı Oyunların Enva'ı

Kanlı oyunların ba'zı teferru'atından kat'-ı nazar esasen iki kısım taksimi mümkündür. Birincisi ve bilnisbedde en hafifi insanla ba'zı siba'-ı vahşiye

meyanında icra olunanlar ve ikincisi ba'zı en barbarcası dahi iki adam arasında hem oynananlardır.

Oyunların mübâdî-i revâcında oyuncılar ya üserâdan veyahud kanla mahkum olan mücriminden intihâb olunurlar idi. Bir mücrim meselâ bir azgın kaplana galebe ider ise gerek hayvanın gerek insanın hayatlarından me'yus olmaları gibi iki gazab-ı tâmin birbirine itdikleri savlelerden erbâb-ı temaşa için hâsıl olan zevk ve lezzete mükâfaten mücrimin cürmi 'afv idilür ve esir ise esâretten

Sayfa 72

ıtlak olunur idi. Bu mukâfat bi'ayniha iki adam arasında icra olunan oyunlarda dahi mer'î olub ancak sonraları hürler ve hemşehriler dahi oyuna dahil olmağa başladıklarında bunlara mükafât-ı nakdiyye ve defne yapığından ma'mul ve 'alamet-i iftihadan ma'dûd taçlar vesa'ire dahi virülür idi. Hele kanlı oyunlar kemaliyle revâcını bulmuş oldukları hengâmede Romanın kibarına varıncaya kadar bu oyunlara heves iderek bir adamın göksine bıçak sokub kanını ayakları dibine dökmekle kendisini öküzleri önünde akıttıkları kanla hüzzarı eğlendirmiş büyük adamlar dahi görülmüştür.

Biz burada iki nev' oyunların her birini ayrı ayrı gözden geçürelim :

2.3.4. İnsan ile Hayvan Arasındaki Oyunlar

Eski Romaluların 'ale-l-'umum riyazat-i bedeniye ile iştigalleri meşhurdur. Bahusus anfi ti'etro da kanlı oyun oynayacak

Sayfa 73

olanlar sıçrayub atlamak ve bir arslanın alt üst çenelerinden yakaladıkları gibi ağzını ayırırmek gibi çevikliğe ve kuvvet-i â'saba hizmet idecek olan her nev' ta'limler ile bi-l-iştigal kendilerini bir hayli zamandan beri ya ölmege veyahud öldürmeğe hazır ve âmâde iderler idi.

Meydana çıkarılacak olan arslan ve kaplan ve yılan cenavarı ve gayet iri kurd ve yahud ayı gibi hayvanat ise bir hayli vakit hayvanat bağçelerinde besleyüb güçleri kuvvetleri kemalde olduğu halde götürülür idi.

Ba'zı kere bunlar tül müddet anfi ti'etronun bir tarafında ka'in karanlık bir mağara içinde habs idilür idi ki bu mahbûsiyet sibâ'-ı merkumenin vahşet ve gazabanı artdırır idi. Hasılı birbirinin canına kasd idecek olan insan ile hayvanın her

biri en şiddetli bir hunharlığa layıkıyla âmâde oldıktan sonra keyfiyet daha beş on gün mukaddem i‘lan idilmekle yevm-ül-ma‘hûdda seyirciler toplanmağa başlar ve tamam herkesi rütbe ve haşmetine göre yerli yerine oturdıktan sonra en evvel

Sayfa 74

azgın hayvını meydana çıkarırlar idi . Ba‘zı ol kadar azgın arslanlar çıkarulur imiş ki hey‘et ve dehşetli hûzara dahi bir ihtizâz-ı kalb virir imiş hem de hisâb idilmeli ki Romalılar gibi hüzâra ihtizâz virirmiş. !

Hayvan kemal-i şiddet ve hiddetle anfi te‘itro içinde çırpınarak bir hayli dönüb dolaşdıktan sonra bununla pençeleşecek insanı dahi ber taraftan salıverirler. Eğer bu adam oyuncılığı şân için rızasıyla kabûl itmiş ahrârdan ise o dahi arslan kadar bir gurur ve gazabla girer esirâdan veya mücriminden ise girdiği bir dünya ile ahiret arasında bir berzâh olduğunu hisâb idince heyecanından helâk derecesine gelür imiş.

Oyunun kâ‘idesi arslan üzerine ve hele hücum ve elde bulunan hançer ile darb itmeğe müsa‘id olmayub zaten şiddetinden çatlamak derecesinde bulunan hayvanı bir kat daha kızdırub igzâb itmek şart olmasıyla hür olan oyuncu san‘atine i‘timâd ve kazanacağı şân-ı şerife hevesle keklik gibi sekerek arslanı igzâb ider ise de esir ve ya mücrim kendi ciğerini kendi paralayacak ve kanıyla gülgün olacak

Sayfa 75

pençeleri gördükçe tir tir titrer imiş ancak Romalular üsirâ ve ya mücrimini sına‘atine i‘timadı olan kahramanlara tercih iderler idi. Zira canından korkan adamın ye‘isi arttıkça cesareti dahi bi-t-tedrîc arttığı gibi ve cesâret tamam arslanı görünce gözine kesdirecek dereceye varınca bir de bu hayvana galebe halinde mazhar olacağı ‘afvı der hâtırla birden bire arslandan şeci bir cenavar-ı cânistân olub kalur idi.

İşte her iki taraf şu kemâl-i hiddet ve şiddet ve sevlet ve savletle boğaz boğaza gelerek ortadaki ecelin birbiriyle cenkleşmesinden ‘ibâret ve sûret-i tecessüm ider idi ki temâşâsı en taş yürekli yiğitleri bile arıtacak dereceyi bulur idi. Ancak oyun ne kadar feci‘ olur ise erbâb-ı temâşâ o kadar lezzet bulduklarından bizim de yüreğimizden kan giderecek olan bir oyun anların gözlerinden eşk-i sürûr akıdır idi.

Garib neresinde ? Eğer insan hayvana galebe ider ise bu muzafferiyet halkca o kadar memnuniyeti mûcib olmaz idi .Her kes “ Anfi ti‘etro kasab dükkanına benzedi ha bir arslanı muharebe ile öldürmüş

Sayfa 76

ha bir öküzi zebh itmiş ! “ diye oyunun mukaddematından beri almakda buldukları lezzeti dahi inkâr iderler idi Eğer arslanın pençeleri insanı tiftik itdiği görürler ise o zaman kemâliyle mütelezziz olarak birbirine arslanın pençesine dolaşmakta olan insan bağırsaklarını gösterüb ibrâz-ı sürûr iderler idi !

İşte insan ile hayvan arasında icra olunan kanlı oyun hakkında virilecek ma‘lumât-ı ihmâliye şundan ‘ibâret olub ancak ba‘zı üserâ ve mücriminin beheme hâl sibâ‘ pençesinde paralanması matlûb ise ya hayvanat yanına silahsız olarak edhâl idilerek o halde insanın kemâl-i ‘aczile sibâ‘ın kemâl-i kuvvetinin itdikleri muharebeyi temaşa iderler ve yahud bir ademi bir kaç siba‘ın içine salıvererek biçarenin her tarafından siba‘ pençeleriyle sarılıb şaşırılmış kalmış olduğu halde seyr eyler idi.

2.3.5. İnsanın İnsan ile İcrâ Eylediği Kanlı Savaş

İnsan siba‘-ı vahşiye ile itdiği muharabeye bir nev‘i sayd u şikâr hükmi viren ba‘zı muharrirler da‘valarını kazanmağa çalışdıkları sırada insanın insan ile

Sayfa 77

pençeleşmesi dermiyân idülür ise hoşabın yağı kesileceği şübhesizdir.

İki adamın namus ve ya ‘ırz gibi mukaddes şeyler için birbirinin canına kasd itmesini ‘akl-ı selim teslim ider ise de mücerred halkı güldürmek için yek diğerini öldürmeği hiçbir ‘aklın teslim itmeyeceğini ra‘na bilürüz. Şu mukaddimeden münfehîm olur ki anfi ti’etro meyanında birbirine kasd iden cengâverlerin yekdiğeri ‘alyehinde hiçbir kin ve gazabları olmadığı halde mücerred halkı güldürüb sağ kaldıkları suretde virilecek mükâfatdan istifâde için bu gaddarlığa mecburiyet görmekte idüler. Romaluların i‘tikadınca işin asıl şâyan-ı temâşâ olan ciheti dahi bir sa‘at mukaddem refik iken ve halâ meyânede kan dökülmesini icâb idecek hiçbir mûcib olmadığı halde iki adamın birbirine kasd itmesi idi. Lakin garib değımlidir ki insan hal-i gazaba tamamiyle kendisini kapdırmaz ise bir kimsenin canına kıymak şöyle dursun kalbine bile dokınamıyor? İşte tabi‘yat-ı hayvâniyyede olan şu cibillete mebnî meydan mübârezeye giren iki adam bir müddet gezünüb dolaşdıktan sonra birbirine sataşmağa ve

Sayfa 78

ba'zı kelimât-ı galîze ile yekdiğerini i'zâya başlar imiş. Nihayet etraftan “ Ey ! Artık korkuyormısınız canından korkan adam bu meydana niçün giriyor ? “gibi sözler işidilmeğe başlayınca o nâkıs mütâla'alı biçareler canlarından korkmadıkları feda-yı cân itmekle isbata çalışurlar imiş Fakat şu hal yalnız hür olan oyuncılara mahsus olub hatta bunlardan birisi ilk yaralı olduğu zaman silahını aşağıya indirir ise bu işaret karşı tarafında bulunan hasmından taleb-i aman demek olduğundan o dahi 'avf ider imiş ise de eğer seyirciler baş parmaklarını aşağıda olarak ellerini kaldırırılar ise virilen 'avf makbul ve sa'ir parmakları kapalı olduğu ve baş parmakları dahi dikili bulunduğu halde ellerini kaldırırılar ise bu işaret ta iki oyuncudan birisi vefât idinceye kadar oyunun devamı matlûb olduğına delalet eylediğinden yine oyunda devam idilmek lazım gelür imiş. Zirâ meydan-ı mübârezeye çıkan oyunculardan birisinin mutlaka vefât itmesine kadar oyuncular mecbur imişler Eğer oyun mahline çıkanlar hür olmayub da esir olurlar ise o halde ikisinden birinin 'afvı diğerinin i'damına matut olduğu cihetle ikisi hem nev'

Sayfa 79

olan biçârelerin her biri gerek kendi canını düşman canından kurtarmak ve gerek bu galibiyet ile kayd-ı esirden dahi kurtulmak için atak-ı hasmâne ve 'adâvetkârâne cenke girişürler imiş.

2.3.6. Hatime

Romada şu oyunun Yunan medeniyetinin Roma medeniyet-i vahşiyânesini ıslah eylediği zamana kadar devam idüb hele Roma Garb imparatorluğu münkarız oldıktan sonra bütün bütün münkarız olmaz. Ancak insan ile hayvan muharebesi hala İspanya'da devam itmekdedir ki orada da'ima hasma mukabil olarak insan ile boğa cenk itdirildiğinden bu muharebe hakkında inşallah-u teâlâ ayrıca bir bende-i mahsus ile malumat virilecektir.

Bizim memleketlerde iki pehlivanın yekdiğeriyle güreşmeleri dahi nev'umma bu oyunları andırır ise de ma'azallah-ı teâlâ bizde iki pehlivan hiçbir vakitte bir birinin canına kasd itmeyerek yalnız kuvvet-i pazu ve çeviklik ta'limi ile galebeye çalışıldığından buna lisân-ı medeniyetden ta'an ve teşnî' gelmez.

2.4. Osmanlıca Fransızca Kelime İndeksi

Sayfa 1

istifra' etmek	vomir
ilk yetişmiş meyve	prémices
ile	avec
üstünde	sur
ağlatmış	pleuré
irsâl olunmuş	envoyé
içilmiş	bu
ahâli	le people
eğer isterseniz	s'il vous plait
ahşam	le soir
okuyacağız	nous lirons
eğer param olsaydı bu evi satın alacak idim.	j'achéterais cette maison , si
	j'avais de l'argent
eğer çalışmış olaydınız mektubunuzu bitürmüş	vous auriez fini votre lettre,
olacak idiniz.	si vous auriez travaillé

Sayfa 2

oku	lir
okunır	lisez
istermeğe gelsün gelmesini arzu iderim.	je veux qu'il vienne
elleri soğuktan muhafaza etmek için bir nev'i	manchon
kürk	

Sayfa 3

adam	l'homme
elma	la pomme
armud	la pair
ânın (onun) var mı ?	-a-t-il ?
ânın (onun) var	il a
evet	oui
oğul	le fils

ateş	le feu
iş	le travail, ouvrage
işte	voici, aussi
efendi	monsieur
eldiven	le gant
et	la viande
o mıdır	est-elle
altın	le or
etmek	faire
o buradadır	il est ici

Sayfa 4

öğleden sonra	l'après midi
imdi öyle ise	donc
uyumak uyanmak	s'évdormier
anlamak	s'apercevoir
ismim tahirdir	je m'appelle tahir
Allah	dieu
aldatmak	se tromper
ekseriye	souvent
eğlemek	s'amuser
alışmak	s'habituer
ideyor yapıyor	il fait
oldı	il y eut
olacak	il y aura
arzu itmek	désirer
olkadar	si "tant"
isterim	je veux

Sayfa 5

aldatmak	je me suis trompé
aldattın	tu l'es trompé
aldattı	il s'est trompé
aldatdık	nous sommes trompé

aldatdınız	vous êtes trompés
aldatdılar	ils se sont trompés
ince	fin
iştah	appétit
istenilen	voulu
irsal itmek	envoyer
ısırmak	mordre
ödemek	payer
ilerülemek	avancer
inanılmaz	incroyable

Sayfa 6

ishal	diarrhée “dissenterie”
ak frenk menekşesi	la parce-meige (?)
aşağıki kat	le rez-de-chaussée
iş günü	un jour
arı	abeille
iskemle	chaise
eşek	âne
uruşmak	coup
elti	la belle-siur
etin yağsız tarafı	le maigre
ilik	la boutonnière
astar	la doublure
asgı	le bretelle
ester	un mulet
at balığı	une baleine
edepsizlik	impertinence
i‘ade itmek	renvoyer

Sayfa 7

esnada esnasında	pendant
evin önünde	devant la maison
oda	la chambre

uslı	sage
okınmış	lu
alınmış	ruçu
evde	a la maisons
oyrı öteki	l'autre
isim	le nom
isminiz nedir	quel est votre nom
anın (onun)	son,sa,ses
anların (onların)	leur leurs
üç yaşındayım	j'ai trois ans
ay	le mois
ider iderler	font
eylül	septembre
onda bir	un dixième

Sayfa 8

iskân itmek	héberger
istintak itmek	interroger
intikam almak	se venger
ileri sürmek	avancer
icbar itmek	forcer
emmek	sucer
okumak öğrenmek	étudier
ölmek	décéder
el uzatnak	empiéter
ummak	espérer
ıztırap virmek	inquiéter
i'tidal	modérer
icra itmek	opérer
ısrar	persévérer
üstün tutmak	préférer
i'tidal	tempérer
ihsan itmek	gratifier

Sayfa 9

anlar (onlar)	ils
anlara (onlara)	leur
anı (onu)	la
anları (onları)	les
anı (onu)	le
alı komak hıfz itmek	garder
aç olmak	avoir faim
o ana virmez	elle me lui donne pas
o bana cevap virmez	il me m'a pas répondu
ahmed size söylemedi	ahmed ne vous a pas dis
arayormı	me cherche-t- il
anları (onları)satıyorlar mı	les vendon
ana (ona) götürmeyiniz	ne lui apportes pas
anları (onları) yemeyiniz	ne les manger pas
okuyacağım	je lirais
anı (onu) bana veriniz	donnez le mais
anları (onları) ana (ona) götürünüz	apportes les luis

Sayfa 10

eczahane	pharmacie
eczacı	pharmacien
açmak	enforcer
ekin tohumu ekmek	ensemencer
ihsan etmek	octroyer
ıslatmak	délayer
inek memesi	pis
ebelik	àccoucher
artmamak	àccroitre
ekşi	acerbe
ip cambazı	acrobate
oyuncu	acteur
evladlığa kabul olunmuş	adoptif
evladlığa kabul etme	adoptions

acımtrak
ilan

acre
affiche

Sayfa 11

o anı (onu) bize dimez
istermisiniz
o anı (onu)sana didi
o eyümidir
o benim çizmemdir
andan (ondan) istermisiniz
evet andan (ondan) bana viriniz
oraya gidermisiniz
orada değilim
arzu itmek
anınki (onunki)
alınmış
eldiven
efendiler
oynayan çocuk

il ne nous le dit pas
voulez-vous
il nous là dit
est-ce bon ?
ce sont mes bottes
en voulez- vous
qui, donnez m'en
y allez –vous
je m'y suis pas
desirer
le sien
pris
les gants
les messieurs
un enfant que joues

Sayfa 12

işte iki şabka kangısını
intihâb idersiniz
iki şakirdinizden kangısı hastadır

ağlayan çocuklar
anlardan bahs itdiğiniz kitablar
ahır
ikiside
aşçı kadın
öteki
ötekinin
inanmak
insanlar

voici deux chapeau le quel
choisirez –vous
la quelle de vos deux
écolière ut malade
les enfants qui pleurent
les livres dont vous parlez
l' écurie
l'un et l'autre
la cuisinière
autrui
d'autrui
croir
les gens

efendi da‘vet olındınız mı

avez- vous invité

istanbul Sultan Mehmed

monsieur

tarafından feth olundu

laville Constantinople prise

pas le sultan Méhméd deux

Sayfa 13

ağaçlar

des arbres

istermisiniz

voulez-vous

ol mikdar

tant

az bir şey

quelque chose

ol kadar

saint (?)

orada

là

isterseniz

s’il vous plait

içinde

dans

için

pour

evvel

avant

ön önde öne

devant

arkada arkadan arkasıda

derrière

üzerinde üzerine

sur

altına altında

sous

ile

par, avec

arada arasında

entre

esvab

l’habit

Sayfa 14

öğretmek

initier

ittifak itmek

allier

izah itmek

amplifier

iştirak itmek

associer

inkar itmek

nier

izah itmek

simplifier

ohşamak

choyer

oluk

rigole

iplik

fil

sıtmalı	fièvreux
sıtma	fièvre
ev sahibi hatun	maitresse
öd	aloès
ayak	ped
uyluk	hanche
akciğer	poumon
omuz	épaule

Sayfa 15

ayina	miroir
asma sa'at	pendule
anın yağlı tarafı	le gras
ıspanak	épinard
et	viande
eyyâm	saison, l'été
ilk bahar	le printemps
adalar	iles
ırmaklar	ruisseaux
ırmaklar	rivières
ateş dağı	les volcans
aylar	les mois
ağustos	août
eylül	septembre
alçı	platre
elmas	diamant
ıhlamur ağacı	tilleul

Sayfa 16

avşikar	le chasse
alıkomak	garder
anları	les
anı	"le" la
anlara	leur

anlar	ils
ana	lui
ideyor yapayor	il fait
ancak	seulement
akraba	un parent
erkek torun	un petit-fils
elti	le belle-siur
enişte	beau-frère
en küçük evlad	cadet
ilk evlad	l'aîné
enfiye kutusu	tabatière
ilik, düğme deliği	boutonnière

Sayfa 17

ism-i fa'îl	participe présent
ism-i mef'ul	participe
üzüm	le raisin
öbür gün	après-demain
elbette	certainement
iş bilmek	travailler
atarım	je jette
isti'mal itmek	employer
av şikâr	la chasse
okumak	lire
ağlamak	pleurer
ita'at itmek	obéir
inşa itmek	bâtir
işitmek anlamak	entendre
o	il elle
ikamet itmek	demeurer
ana	lui

Sayfa 18

enişte	le beou frere
en sahihi	le plus vraiment
eyü halde	bien
en eyü halde	les mieux
en fena halde	les pis
az	peu
en az	le moins
iş	le travail
esir	l'esclave
ifa itmek	remplir
oraya orada	lâs
orada aşıya	las –bas
orada oraya içine içinde	y
aşıya aşıya	en bas
etrafında etrafına	tant au tour
uzak uzağa uzakda	loin
o zaman o halde	alors

Sayfa 19

emzik	mamelon
avuç	poignée
el	main
ense	cou
avurd	machoire
ağız	bouche
alın	front
osuruk	pet
osurgan	peteur
öpüş	baiser
odun	bois
ağlamak	pleurer
efkâr	l' idée
ayva	coing

ayı
evkaf hazinesi

ours
ministère de l'évecaf

Sayfa 20

öküz
ada tavşanı
ay çiçeği
ördek
atmaca
ishal
öksürük
ay
açmak
uslı
iskele
erkeye da'ir
evlendirmek
ezberden öğretmek
ayak teri (ücret)
akrıba
ustıra

boeuf
lapin
tournesol
canard
épervier
diarhée, dissenterie
toux
lune
taillez (tailler)
sage
débarcadère
viril
marier
réciter
honoraires d'un médecin
parent
rasoir

Sayfa 21

ahşam yemeği
ekmek
Avrupa
Amerika
azı dişleri
eller
omuzlar
ağzın tavanı
arka
akciğer
uyluklar

super
pains
Europe
Amérique
mâchelière
les mains
les épaules
le palais
les dos
les poumons
les hanches

ayaklar	les pieds
ayak baş parmağı	les orteils
osuruk	gaz intestinal
ökçe	le talon
incirler	figue
istid'a	réclamation

Sayfa 22

ağız	bouche
ev	maison
işemek	pisser
abdest bozacak yer	pissoir
üstad	maitre
iç tonı	caleçon
ayırarak	choisir
ölçmek	toiser
ot	plante
iki kat	double
o	le mémé
avıçlar	poignets
avurd	la mâchoire
itmekci	boulangier
ipekci	mercier
ekserci	chautier
âvize	lustre

Sayfa 23

i'lân yapışdırmak	afficher
ekmek kenarı	croûton
ekmek kabuğu	craute
ümid	espérance
uyuz	gale
eldiven	gant
eldiven giydirmek	ganter

eldivenci	gantier
esvâb dolabı esvâb takımı	garde-robe
ahır	écurie
odunluk	bûcher
oda	chambre
ocak	cheminée
anbar	grenier
at	cheval
arслан	lion
inek	vache

Sayfa 24

okuyış	lecture
uzakdan	loin
armud	poire
elma	pomme
ağaç	arbre
arz	terre
atmak	jeter
aşçı karı	cuisinière
aşçı	cuisinier
okuma (?)	cuisant
ekserci	chautier
ekmekci	boulangier
âvize	lustre
ayina	miroir
asma sa'at	pendule
un	farine
öyle yemeği	dîner

Sayfa 25

eldiven	le gant
akasya ağacı	l'acacia
erik ağacı	prunier

armud ağacı	poirier
elma ağacı	pommier
erik	prune
ebvâb	merci
inek	vache
istiska'	l'hydropisie
atmaca	l' épervier
ördek	canard
intihâb itmek	choisir
itmekden	du pain
eyü itmekden	de bon pain
etden	de la viande
oyun	jeu
üstad	le maitre

Sayfa 26

Öğretmek	enseigner
işlemek	façonner
insaniyetli	humain
okuma	étude
idare	économie
etraf	entours
itmek	faire
ilk	premier
onunki	le sien
alınmış, kabul olunmuş	recu
i'ade itmek	rendre
inmek	descendre
urmak	battre
an	le moment
anın (onun) anların (onların) andan (ondan)	en
anlardan (onlardan)	
ana (ona) anlara (onlara) anda (onda)	y
evet	oui

Sayfa 27

üçde bir (üçüncü)	un tiers
üçü çeyrek geçe	trois heures et quart
üç buçuk	trois heures et demie
üç kat	triplé
ekseri	plupart
istisna	exception
içâre virilmiş	loue
ölüm	la mort
oyuncak	le joujou
olmuş	mûr
emin	discret
uzun	long
eski ihtiyar	vieux
içilmiş	bu
et kızartması	la viande rotie
arz	le terre
eyü	bon

Sayfa 28

elân anide	tout de suite
erkenden	de bonne heure
evvela	d'abord
evvelen	premièrement
iki kerede	deux fois
üç kerede	trias fois
on kerede	dix fois
isterseniz	vous voulez
evet	oui
olkadar	autant
elbette	certes
asla	pas du tout
ebegümeçi	la mauve
asma kabağı	(silik) courge

enginar
ıspanak

artichaut
d' pinards

Sayfa 29

if kat bulmak
olmak
i'tib r itmek
ipek
istirahat itmek
okuyorum
ama

guerir
devenir
estimer
la soie
se reposer
J'ai lu
mais
que, qui

onın var
ağır
ışık
ikrar itmek
elimden geleni
uyku
uyumak
ağrı

a
sérieux, lourd
la lumière
avouer
toset (?) mon possible
sommeil
s'endormir
doleur le mal

Sayfa 30

 n mde
ısrar itmek
ezberden öğretmek
ihmal itmek
ahmak
emr itmek
end m
ele getürmek istihsal itmek
 t  müstakbel
işaret
ita'at itmemek
em n olmak

au devant de moi
soutenir
apprendre par coeur
n gliger
sot
ordonner
taille
obtenir
l'avenir
signe
d sob ir
 tre assur 

acımak
orman
ağaç yaprakları evrak
ara

déplorer
forêt
feuillage orta
milieu

Sayfa 31

bildik
başkası
başka yerde
bahtlu
baş ucu
bulmak
beraber birlik
bin ara
ben girdiğim vakit o yazardı
bugün yazdım
bir şey'i başa çıkarmak tahrik itmek

bir kimse ile meşgul olmak
biraderiniz hastamıdır

connaissance
autrui
ailleurs
heureux
cime
trouver
ensemble
milieu
il écrivait lorsque j'entrait
j'ai écrit aujourd'hui
venir à bout de quelque
chose provoquer
s'occuper de quelqu'un
votre frère est il malade

Sayfa 32

birisini arayorum
bir hale varmak
böyle bu misillü
bakmak
biçme
birinci
biraderiminki
bu
başlamak
başka dürlü
bela
boğazlamak

Je cherche quelqu'un
devenir
tel
regarder
façonner
premier
celui de mon frère
celui cette
commencer
autrement
accident
égorger

birbirini boğazlamak

boş vakit

bizim var

s'entre égorger

le loisir

nous avons

Sayfa 33

baston

bir pahlı ev

bu güller güzeldir

beyaz

büyük

bahtiyar

büyük hâne

bir bütün

bütün

birçok

beşde bir

benim

bizim

bundan beş sene mukaddem

bu çiçek nedir

bulunan

bugün

canne

une maison chère

ces roses sont jolie

blanc

grand

heureux

la grande maison

un entier

tout

plusieurs

un cinquième

mon (ma) mes

Notre, nos

il y a cinq ans

quelle est cette fleur

trouvé

aujourd'hui

Sayfa 34

başka yerde

beklemek

bitirmek

ben anı (onu) ana (ona) virdim

ben anı (onu) ana (ona) virmem

biçmek

bilürüm

bunu severim

benim kitabım ve biraderimin ki

ailleurs

attendre

finir

je le lui donne

je ne le lui donne pas

taillez (tailler)

je sais

j'aime ceci (je préféré ceci)

mon livre et celui mon =

frère

benim yüziğim ve hemşireminki

ma bague et celle de ma

soeur

benimki

le mien

bizimki

nôtre

bilürmisiniz

connaîtrez vous

bırakmak

laifser (laisser)

bağ

le ruban

Sayfa 35

bir ipekli fistan

Une robe de soie

bir düzine bir deste

une douzaine

bardak

verre

büyük ayına

glace

bakırcı

chaudronnier

basmacı

imprimeur

boyacı

teinturier

bıçakçı

coutelier

peder

père

bir eyü peder

un bon père

bir eyü valde

une bonone mère

bargir

cheval

bir çıblak adam

buğday demedi

gerbe

buz

glace

bağçivan

jardinier

Sayfa 36

ba'zılar

quelques'un

ba'zı

quelqu'un

biri

l'un (l'autre)

biraz bir mikdar

quelque

beraber

avec

Berline Berlinde

Berlin

bir

la bière

baykuş	le hibou
beyin	le cerveaux
basit sığlar	temps simples
bir yuva	un nid
bez tokuyıcı	tisserand
bıçak	le couteau
biber	le poivre
bir tabak yemek	un plat
bardak	verre
büyük valide	la grand-mère

Sayfa 37

bir müdevvir sofrası	une table ronde
bir acı ilaç	un médecine amère
başka	l'autre
biz bizde bizi	nous
ben ana (ona) mâlikim	je l'ai
bir coğrafya dersi	une leçon géographie
bana virmezsin	tu ne me donne pas
ben anı (onu) aramam	je me le cherche pas
bana vermeyiniz	je me donnez pas
bu ahşam	ce soir
bu sabah	ce matin
bazen	quelquefois
bundan	tantôt
bir gün, bir gün oldiki	un jour
burada buraya	ici
buradan	d'ici
buradan	par ici

Sayfa 38

büyük peder	le grand-père
baldız	la belle-soeur (belle-siur)

birader	frère
belki	peut-être
bilmem	je ne sais pas
başlarım	je commence
başlarız	nous commençons
başlar idim	je commençois
bu bunu	ce la
beslemek	nourrir (nourrir)
boş	vide
ben	je (moi)
bunu kim didi	qu a dit cela
benim içindir	c'est pour moi
benim mi	est ce moi
bizim mi	est ce nous
bana	me

Sayfa 39

barsak	entrailles
böbrek	rognon
bora	l' orage
beyaz altun	le platine
bakır	le cuivre
billur	cristal
beyaz kavak ağacı	tremble
boyun bağı	la cravate
baston	la canne
büyük	grand
burun	nez
boğaz	gorge
bud	cuisse (cuisse)
bacak	jambe
balgam	pituite
balgamlı	pituiteux

Sayfa 40

bir yanlış anahtar	une clef faufse (fausse)
bir fincan	une tafse (tasse)
bir İngiliz sefinesi	Un vaifseau (vaisseau)
	Anglais
bir fa'ideli kitab	un livre utile
bir kolay cümle	une version facile
bir 'umumi meydan	une place publigue
bir muzır heyvan	un insecte nuisible
bir güzel kadın	un(une) femme aimable
bir eğlenceli oyun	un jeu amusant
bir sevgili kız	un fille chérie
bir pahalı esvab	un habit cher
bir terbiyeli adam	un homme honnête
bir büyük ya'ni şanlı şerefli adam	un grand homme
bir yapma anahtar	un faufse (fausse) clef
bir namuslu adam	un honnête homme
budala	fat
bir beyaz fistan	une robe blanche

Sayfa 41

bıkdırmak	ennuyer
boğmak	noyer
birader	frère
patlıcan	l' aubergine
bamya	bamia (gombo)
balkabağı	la citrouille
bakla	des fève
baş	la tête
burun	le nez
boyun	cou
boğaz	la gorge
baş parmaklar	les pouces
burun deliği	les narines

budlar
bacaklar
baldırlar
bıyık

les cuifses
les jambes
les mollets
moustache

Sayfa 42

bu şehir
bedbaht
benim var mı
bir portakal
bana viriniz
bir parça et
bir kıyye etmek
bir şişe şarab
bir parça etmek
bir çift çorab
bir mikdar
bir kadeh su
baston
bir altun yüzük
bir gümüş kaşık
bir hasır şabka

cette ville
malheureux
ai-je
une orang
Donnez-moi
un morceau de viande
une acque de pain
une bouteille de vin
un morceau de pain
une paire de bas
un peu
un verre d'eau
la canne
une bague d'or
une cuiller d'argent
un chapeau de paille

Sayfa 43

birine benzer
bülbul
bab-ı 'âlî
birkaç
başka
ba'zı
bok
batırmak
boyalamak
bozmak

semblable
rossignol
sublime porte
plusieurs
autre
certain
merde
enfoncez
colorier
altérer

bırakmak	céder
bağlamak	lier
boğçalamak	empaqueter
bir mu‘amele itmek	harceler
bahis itmek	parier
bükmek	plier
bozmak	vicier effacer

Sayfa 44

badem	amande
bir yerin ab-ı havasına alışmak	acclimate
bir yerin havasına alışdırmak	acclimater
badem ağacı	amandier
batak	gâchis
bekçi	garde
bodrum	cave
bağçe	jardin
benefşe	violette
bülbül	rossignol
bir küçük pâre	régratignure (?)
yara	blessure
bulut	nue
bulutlar	nuage
ben bana	je, moi
budır	c'est
bunlardır	ce sont

Sayfa 45

beni	me
bundan burada hoşlanmazlar	on n'aime pas cela ici
birçoğum var	j'en ai plusieurs
bir diğeri satun aldım	j'en ai acheté une autre
bütün 'alemde seviliyor	elle est aimée de tout le monde

balo	le bale
bağırmaq	s'écrier
balık gölü	étang
büyük evlad	aîné
bacanak	le beau-frère
	nuageux
basamak	les marches
balkon	une balcon
bayram	un jour de fête, la fête

Sayfa 46

boğaz su yolu	vanal (?)
baykuş	hibou , chouette
balık	poisson
buğday	blé
boğa	taureau
bu cihetle	pour conséquent
berd, soğuk	le froid
bezelye	petit pois
bina itmek	bâtir
bez çamaşır	le linge
bir kimseye fenalık itmek	faire de mal .. quelqu'un
boy	taille
bir çift	une paire
bir düzine	une douzaine
bir seped	une corbeille
benim var	j'ai

Sayfa 47

bağçeniz büyükdür lakin biraderinki de daha büyükdür	votre jardin est grand mais celui de mon frère est encore plus Grand
bu çocuklar uslu mı idiler	ces enfants ant-ils élé(?) sagesse.

bir kimseden memnun olmak
 bir kimseden memnun olmamak küçültmek

savoir ban gré à quelqu'un
 savoir mauvais gré à
 quelqu'un

Sayfa 48

peşkîr
 pantolon
 pus
 peltek
 peştamal
 paket
 pislemek pisletmek
 posta
 pek
 parmak kemiği
 Parisde Paris
 pencerenin karşusunda
 pıranga
 peynir
 pençeşenbe
 pazarirtesi
 pazar

la serviette
 le pantolon
 le brouillard
 bègue
 le tablier
 le paquet
 salir
 la poste
 bien –très
 les phalanges
 -a Paris
 contre la fenêtre
 les fers
 le fromage
 jeudi
 lundi
 dimanche

Sayfa 49

paskalya çiçeği
 pervane
 pantolon
 pencere
 pişiman olmak
 pazar çarşı
 parça
 piyango
 paha
 pahalı
 pederâne

la marguerite
 papillon
 le pantolon
 la fenêtre
 se repend(t)ir
 marché
 morceau
 la loterie
 le prix
 cher
 paternel

niyed

conseil

Sayfa 50

portakal

orange

peder

père

pencere

la fenêtre

parmak

doigt

perde

rideau

pehriz

abstinence

pek fena

affreusement

pişmemiş

cru

poça peksimed

galette

paşa

général

paşalık

généralat

pekszâde

gentilhomme

pehlivan

champion

papatya çiçeği

camanulle , la camomille

papağan

perroquet

peltek

bègue

 çiçeği

bluet, le muguet

Sayfa 51

pek ziyade çok

trop

paraya malik ola idim

si j'avoit de l'argent

papuş

le soulier

pertev

rayon

Sayfa 52

tâbi‘

sujet

tevellüd itmiş

mé

ta‘lim, tahsil

le thème

temmuz

juillet

teşrîn-i evvel

octobre

teşrîn-i sâni

novembre

teyze	la tante
timur	le fer
tacir	le marchand
terlemek	suer
tercihen	tant-au-plus
tahminen	environ
te'essüf itmek	regretter
te'essüf iderim	je suis, fachè
teslim olunmak	se livrer
te'diye itmek	payer
tedris itmek	enseigner

Sayfa 53

tesmiye olunur	s'appele
tehlike	danger
temizlemek	nettoyer
tecribe itmek	essayer
temir	propre
telaffuz itmek	prononcer
tashih itmek	corriger
taksim itmek tevzi' itmek	partager
tebdil itmek	changer

Sayfa 54

tabi' olmak	suivre
tersane	arsenal
tahta	planche
Timur yol	débarcadère
tasalı	dolent
tütün çubuğu	pipe
topçu	artilleur
topçular	artillerie
top arabası	affût
terakkî	accroissement

tesadüf
tesadüfen
tere yağı
tenekeci
tenbel
taze su
taze

accident
accidentellement
beurre
ferblantier
paresseux
de l'eau fraiche
frais

Sayfa 55

teehül itmiş kadın
teühhül itmiş erkek
terbiye
tüfenk atışı
takbîh itmek
terzi
tenekeci
tasvir
tere yağı
titreme
tezevvüc itmek
terlik
tebeşir
teneke
ta'kib itmek
teşekkür
teşekkür iderim

mariée (marié)
marié
poli
le coup de fusil
blâmer
tailleur
ferblantier
tableau, le portrait
le beurre
frisson
épouser
pantoufle
craie
la tôle, le fer-blanc
suivre
merci
je vous remercie

Sayfa 56

tüfenk
tâkıyye
tilki
telvîs itmek
türki
türki söylemek

fusil
le bonnet
un renard
salir
la chanson
chanter

ta'yib itmek	s'étonner
tesmiye olunmak	s'appeler
tasdik itmek	avouer
temkinlü	sérieux
tarih	histoir
tercime itmek	traduire
tebe	cime
tesadüf itmek	rencontrer
tamam vaktinde	fort à porpos
tanzim itmek	mettre en ordre
teb'a	le peuple

Sayfa 57

sert	violent
sâniyen	deuxièmement
sâlisen	troisièmement
saniye	les secondes

Sayfa 58

cidden	sévèrement
ciddi	sévère
cedvel	la règle
ceza virmek	punir
cevahir	bijou
can	l'âme
cima'	coi(ï)t
cum'a	vendredi
cum'a irtesi	samedi
civa	mercure
ceviz ağacı	noyer
ceb	poche
camcı	vitrier
ceviz	noix , noisette
cem'	plurier

çocukların var mı

les enfants ant-ils

çocuğun var mı

l'enfant a-t-il

Sayfa 59

civar

les environs

cam

vi

can çekişmek

agoniser

can çekişen

agonisant

cömerd

généreuse

cömerdlik

générosité

cümbüş

ebat

çizme

la botte

cila

façonner

cins

espèce

cevab

réponse

ceviz

noix

cisim

grand

cem'iyet

marige

cevab virmek

répondre

Sayfa 60

cehalet

ignorance

cem' itmek

amasser

cümlenden ikdâm olan

dominante

cami'

la mosquée

civan

jeune

cenâb-ı Hak

dieu

Sayfa 61

çömelmek çömelib oturmak

accroupir

çapkın

gamin

çatlak

gurçure

çayır kuşu

alouette

çalı kuşu

mésange

çayırılık	prairie
çakı	canif
çabuk	vite
çalışmaklıkğımız lazımdır çalışmalıyız	il fant que nous travail
çamur	gachis
çiyнемek	macher
çağırırım	j'appelle
çilek	fraise
çulluk	bécafse (bécasse)
çarhacı	un tourneur
çömlek	pot

Sayfa 62

çikolata	le chocolat
çorap	bas
çirkin	vilain
çalışkan	actif
çift	double
çok şarab	beaucoup de vin
çok ziyade	trop
çok	beaucoup
çiçekler	des fleurs
çorba	le soupe
cevahir	le bijou
çakıl taşı	le caillon (caillou)
çivi	le clou
çeneral	général
çolak	manchot
çatı	toit
çıban	abcès

Sayfa 63

çubuk	la pipe
çengel	le crachet

çuka	le drap
çalışmak	travailler
çalışkan	la borieuses
çünkü	car
çamaşır	le linge
çorba	la soupe
çalğı mahali	le concert
çiçeklerden	des fleurs
çizgi	la linge
çizmek	effacer
çağırmaq	appeler
çağırma	appel

Sayfa 64

çene	la mâchoire
çene	le menton
çaylar	les fleuves,rivières
çağlayan	les cascades
çiharşanba	mercredi
çelik	l'acier
çakıl taşı	grés
çam ağacı	le pin
çınar ağacı	le platane
çizme	la botte
çamaşır	le linge
çubuk	la pipe
çay	thé
çatal	fourchette
çekmece	commode, tiroir
çocuk	l'enfant
çiçek	la fleur

Sayfa 65

hab	pilule
hidmet itmek	servir
hafif	léger
haziran	juin
hokka	l'encrier
harf-i taksim	article partitif
heyvan	l'animal
harf-i ta'rif	l'article
hararet	fièvre (fièvre), la chaleur
hala	tante
hamamda yıkanmak	se baigner
hal	présent
sırc (?)itmek	blessé
haklı olmak	avoir raison
havadis	la nouvelle
hakikat	la vérité
hitab-ı hal-i fi'l-mâzi	imparfait

Sayfa 66

hısım	un parent
haşlama	le bouilli
havlı	cour
haklı	vrai
himâr	âne
hastahane	hôpital
hareket-i arz	un tremblement de terre
hıfz itmek	retenir
hayat	vie
hâlâ	encore
hakkında	envers
havlamak	aboyer
hareket	manière
havlu	l'essuie-main

Sayfa 67

hanım	dame, madame
hasta	malade
hâne büyükdür	la maison est grande
hoşnud	content
hayır	non
hâne	la maison
hardal	la moutarde
hâne sahibi	maisonnette
hıfz	garde
hurûs	coq
halı	tapis
hevâce	professeur
hevâce	maître
hala	tante
hıfz itmek	garder
hanım da‘vet olındınız mı ?	-vous été invitée madame

Sayfa 68

hardal	la moutarde
halâs olmak	se sauver
haber virmek	avertu (avertir)
hat çizgi	la ligne

Sayfa 69

değil ki	pas même “pas seulement
def‘aten	tout-à-coup
değirmen	le moulin
daha	davantage
desti	cruche
da‘vet itmek	inviter
diğeri	l’autre “l’un l’autre”
diğerler	d’autres
ders	la leçon , étude

daha eyü	mieux
donanma	flotte
dam	toit
dahi	aussi
daha fena halde	pis
daha sahih	plus vraiment
daha mufassal daha ziyade	au plus long

Sayfa 70

ders virmek ders almak	donner prendre des leçons
ders bilmek ders öğretmek	savoir réciter sa leçons
düşünürim	je pense
döğmek urmak	battre
dakika	le moment
dostluk	l'amitié
değiştirmek	changer
derin	profonde
dün yazdım	j'écrivis hier
dersini söyledi	il à récité sa leçon
ders virmek ve almak	donner prendre des leçons
ders bilmek öğretmek	savoir réciter sa leçons

Sayfa 71

dört köşe	carré
deve	chameau
değişmek	changer
dost	ami
diken	épine
dizgin	bride
derdli	dolent " affligé "
dikkatli	attentif
da'ima	toujours
den	que
dilsiz	muet

deli	fou
diri	vif
dörtde bir	un quart
def'a	fois
dün	hier
daha	encore

Sayfa 72

dan den	de
dostum ile	avec mon ami
de	a
daha az	moins
dir	est
dirler	sont
defter	le cahier
diz	le genou
dürbin	le lunette
dayı	l'oncle
dudak	les lèvres
diş eti	les gencives
dişler	dents
dil	la langue
dirsekler	les caudes
dizler	les genous
deri	la peau

Sayfa 73

dülger	charpentier
debbağ	tanneur
damak	palais
diş	dent
daha fena	pis
دوئلده ایشیه	pifsenlit
dönüm	acre

delikanlılık	adolescence
delikanlı	adolescent
derd	affliction
dört nala gitmek	galoper
damad	gendre
dişi dana	génifse (génisse)
dîvanhâne	salle
döşeme	plancher
daha ziyade	plus “ davantage “

Sayfa 74

dad	goût
dirsek	caude
dizin iç tarafı	garret
dalak	rate
duman	le brouillard
dolu	le grêle
dağ	les montagnes
dereler	les vallés
deniz derya	les mer
devirler	siècles
dakikalar	les minutes
diş budak ağacı	frêne
düğme	bouton
dolab	armoire
değirmenci	meunier
duvarcı ustası	maçon
demirci	forgeron

Sayfa 75

düğünçiçeği	la renoncule
dehliz	le vesitbule
divar	mûr
dul bir adam	un veuf

damla	la goutte
dizlik	les caleçons
don	la culotte
diz bağı	les jarrettières (jarretière)
düğme deliği	la boutonnière
dişi koyun	un brebis
durgun su	l'étang
dağıtmak	répondre
daha evvel	plus tôt
divâne	fou
dest	main
dilber	beau, bel belle
düğün	mariage

Sayfa 76

zükür	urètre,cul,pine
zinâ	adultère
zükâm	le rhume

Sayfa 77

rüzgâr	le vent l'air
rende	doloir
rendelemek	doler
Rum	Grec
rehber	guide
râbian	quatrièmement
rezene	fenouil
rastgele	accidentellement
rakı	eau de vie
râyiha	odeur
rü'yâ	habit
rahle	bureau
resim	tableau
ruh	âme
rica itmek	demander

raks etmek

danser

rûz

jour

Sayfa 78

renk

la couleur

red etmek

refuser

refakat etmek

accompagner

razı olmak

se résoudre(e)

rûbânın içtarafı

doublure

rast gelmek

rencontrer

ra'na

beau, bel, belle

rivayet etmek

raconter

rica

prière

Sayfa 79

zamanlar

siècles

zift

le bitume

zevc

l'époux, le mari

zevce

l'épouse, la femme

zükam

rhume

zengin

riche

ziyade

très, davantage

ziyade şeker

trop de sucre

ziyade

plus, trop

zeytun yağı

l'huile

zerdali

abricot

zerdali ağacı

abricotier

zampara

galanant

zamparalık

galanterie

zerâfetle

gentiment

zanbak

lis

zevk

ebat (ébats)

Sayfa 80

Zîrâ

car

zinetlenmek

embellir

zincab (sincap)

écureuil

Sayfa 81

ser'asker

généralissime

seçmek

choisir

sidik

pissat

sual itmek

demander

silmek

essuyer

senden bahs iderim. Olur

je parle te toi

sokak

la rue

seni

te

sana

te

senin

tu “ toi ”

siz mi

est-ce-vous

sen mi

est-ce- toi

sen beni seversin

tu m'aimes

siz size sizi

vous

size virmem

je me vous donne pas

sen anı (onu) bana virirmisin

me le donnes-tu

söylerim

je dis

Sayfa 82

ser'i-l i'timâd

crédule

suhûletle

facilement

serbestce

couramment

sözine bağlamak

prendre au mot

söz

le mot

söylemek
 silkmek
 sevda
 sual
 sedef
 sa‘âdetli
 sevmek
 sen okudın

prononcer
 essuyer
 passion
 demande
 nacre
 heureux
 aimer
 tu as lu

Sayfa 83

sünger
 sıçan
 semiz
 saç
 sa‘at
 siyah
 süd
 sivri
 sekizde bir
 sa‘at kaçdır
 sa‘at üçdir
 senin
 sizin
 sene
 söylemişiniz
 söylerim

éponge
 souris
 gras
 cheveux
 l’heure
 noire
 lait
 aigue
 un huitième
 quelle heure est-il
 il est trois heures
 ton, ta, tes
 vos, votre
 année
 parlez-vous
 je parle

Sayfa 84

sevinmek
 sevinürim
 sevineyorum
 sevinürsin
 sevinür
 sevinüriz

se réjouir
 je me réjouis
 je me réjouis
 tu te réjouis
 il se réjouit (t)
 nous nous réjouissons

sevinürsünüz	vous vous réjouissez
sevinürler	ils se réjouissent
sevinüridim	je me réjouissais
sevinüridik	tu te réjouissais
seyahat itmek	voyager
seninki	le tien
sizinki	le vôtre
sen anı (onu) bana virirsen	tu me le donne
südlü hamur	le gateau de lait
sen anı (onu) ana (ona) virimisin	le lui donnez-vous
sen anı (onu) bana virmez misin ?	le me le donnes-tu?

Sayfa 85

sa'at	montre
sâkin	l'habitant
sene	l'an
sokak	la rue
siz misiniz	etuz-vous
soranın üzerinde	sur la table
saray	le château
saray	le palais
senin varmı	as- tu
senin var	tu as
sevindim	je me suis réjoui
sevinmiş idim	je m'étais réjoui
sevinmiş olacağım	je me serai réjoui
sevinmiş olacak idi	je me serai réjoui
sevinmiş olub	s'étant réjoui
sükût itmek	se taire
sükût idiniz	taisez vous

Sayfa 86

söyleyiniz	dites
saltanat sürmek	régner

sehavet	générosité
salon	sallon
saka kuşu	chardonneret
serçe	moineau
sıtma	fièvre
sıcak	chaleur, chaud
seccâde	tapis
sedir	sofa
ses	voi (voix)
setre setrî	tunique
sinir	nerf
semâ	ciel
sil sel	torrent

Sayfa 87

seneler	années
siyâre yıldızları	planètes
sa‘atler	les heures
söğüd ağacı	le suale
sutre	surtant
sirke	le vinaigre
sofra	table
sersem	abaluurdir
sidik	pissat
size cevab viridi mi	vous-t-il- répondu
sevinmiş olmak	s’être réjoui
çekmece	tiroir
sual itmek	interroger
seyahat itmek	voyager
süpürmek	balayer
sert ma‘mul itmek	bourrelier

Sayfa 88

salon	le sallon
-------	-----------

sipehsâlâr	maréchal
sinek	mouche
siyâre	une planète
sofra bezi	la nappe
sofra takımı	un couvert
sebze-vât	les légumes
sefine	le vaisseau
sürü	le troupeau
sevilmîş	parlé
sizin var mı	avez vous
sizin var	vous avez
sükûn itmek	se taire
seyahat	voyage
sivri	pointu
sîma	le visage

Sayfa 89

şimal	nord
şark	l'est
şalgam	navet
şey	chose
şevk	rayon
şeref	honneur
şan şöhret	la gloire
şimdi	tout à l'heure
şehir	la ville
şu	celui, celle
şikayet itmek	se plaindre

Sayfa 90

şakak	les tempes
şems	le soleil
şimşek	les éclair
şita	hiver

şimşir	le buis
şeftali ağacı	le pêcher
şemsiye	le parapluie
şübhesiz	certainement
şimdi	bientôt “ à présent “
şarkı çağırmak	chanter
şamata	le bruit
şah tamar	arteres
şemsiye	le parasole
.....	maintenant
şenboy çiçeği	giroflée
şükr	merci
şahin	faucon

Sayfa 91

şahsi	la personnie l'individu
şişman	gras
şubat	février
şişe	la bouteille
şeker	le sucre
şarab	le vin
şapka	le chapeau
şeftali	boiser pêche
şaşkın	abaluurdir
şab	alun
şerid	galon
şahin	faucon
şimşek	eclair (éclair)
şah tamar	artère
şeker kutusu	sucrier
şem'dân	chandelier
şakird	élève l'écolier

Sayfa 92

sadr	la poitrine
sağ el	la main droite
sol el	la main gauche
salı	mardi
sonbahar	l'automne
sandalye	la chaise
sonra	puis, après , ensuite
sabr itmek	avoir patience
sahîh	vrai
sahîhan	vraiment, justement
satmak	vendre
soğuktur	il fait froid
soğuk idi	il faisait froid
sıcak oldu	il fit chaud
soğuk olmuş	il fait froid
sıcak olacak	il fera chaud
suret-i ihbariye	indicatif

Sayfa 93

suret-i şart-ı hal	conditionnel présent
sade yağ	beurre
sâfi sade yağ	afsez (?) de beurre
sarf	la grammaire
sade	simple
sahrada	a la campagne
sık	épais
son sene	la dernière année
sarı	jaune
sıcak	chaud
sağ	vif
satın alınmış	achète
satmak	vendre
satun aldığım şabka	le chapeau que j'ai achete
susuz olmak	avoir soif

Sayfa 94

su yolu	canal
su taşması	une inondation
soğuk	le froid
sabun	le savon
sabır	la patience

Sayfa 95

sakal	barbe
sakinma	abstinence
solak	gaucher
saksağan kuşu	pie
sağır	sourd
sıfat	adjectif
solucan	ver
soğuk	froid
sana'at	art
su	l'eau
soba	poêle
sınıf	glasse (classe)
sıra	glafse
saç	les cheveux
sırt	le dos

Sayfa 96

Sonbahar	l'automne
siyaset itmek	défendre
sıhhat ve 'afiyet	la santé
sıhhat ve 'afiyet üzere olmak	se porter
susmak	se taire
sab	manche
saman	paille
sabah	matin

saklamak	cache
sucukcu	charcuterie
satılmış	vendu
soğan	oigne (oignon)
sadık	fidèle
suladım	j'ai arrosé
sahra	la campagne

Sayfa 97

satarım	je vends
satarsın	tu vends
satar	il vend
satarız	nous vendons
satarsınız	vous vendez
satarlar	ils vendent
suçsuzluk	l'innocence
savışmak	échapper
satun alınmış	acheté
sıkca	souvent

Sayfa 98

zâyî	perdu, perte
zâbit	l'officier
ziya	lumière
darb	coup

Sayfa 99

tuğla	tuile
(d)toğurma	accouchement
(d)toğurtmak	accoucher
(d)tam	toit
(d)tam altı	grenier
tay	polain
tavşan	lièvre

(d)tağ karacası	chamois
(d)tana	veau
tavuk	poule
tavus kuşu	paon
(d)tolu	grêle
(d)tağ	montagne
(d)taşlık	gésier
talebe	élève
taşlar	des pierres
taleb itmek	demander

Sayfa 100

tufan	le déluge
tuğyân	inondation, le débordement
(d)tolu	la grêle
(d)tamar	les veines
(d)toğrı	juste
(d)tokunmak	toucher
taş	Pierre
tulumbacı	pompier
(d)tolaşmak	fair le tour
(d)toğramacı	le menuisier
taleb olınmış	voulu
tabi'at	le nature
(d)toğrılık	la vérité
(d)talmış	plongé

Sayfa 101

tavan	la plafond
(d)tışarıya (d) tışaruda	dehors
(d)ton ideyor	gelé
(d)turmak	s'arrêter
(d)toldırmak	remplir
taş	la pierre

tatlı	doux
(d)tamarlar	les veines
toprak	le terre
tabak	assiette
tavuk eti	la volaille
tuz	le sel
(d)tana eti	du veau
(d) tam örticisi	couvreur
tırnak	ongles
(d)tamar	veine

Sayfa 102

tarlık (?)	gronder
tavır	manière

Sayfa 103

zalim	cluel (cruel)
zuhûrât	accident
zozlu (zorlu)	violent
zarîf	joli

Sayfa 104

‘avf itmek	pardoner
‘abes	absurde
‘ilim-i	acoustique
‘araba kapusu	porte-cocher
‘akd	marier
‘umumen	tout le monde
‘alem-i semaviye	l’arc en ciel
‘akis	le contraire
‘acele itmek	se hâter
‘Arabi	l’arabe
‘aleyhinde	contre
‘ilm	l’étude

‘ömür	la vie
virilmiş	prête
‘amel	travail

Sayfa 105

‘ilaç	medicoment
‘akıl	cerveau
‘amucazâde	cousin- germent
‘amuca	oncle, cousin
‘akd-i nikâh	marier
‘akl satmak	d’esprit
‘azîz	cher
‘azîz dostum	mon cher ami
‘umuma ‘aid ‘umumi	publique
‘adi	simple
‘Ali yigirmi yaşndadır	Ali a vintg(vingt) ans
‘aynı	le meme
‘azîmet itmiş	parti
‘amele	l’ouvrier
‘âlim	sage
‘asker	le soldat
‘umumen bunu dirler	tout le monde le dit

Sayfa 106

gayri memnun	mécontent
guruş	la piastre
garb	ouest
gâ’ib itmek	perdre
gâ’ib olanı bulmakse	trouver
gâ’ib ittiğiniz kurşun kalemler	les crayons que vous avez perdu
gâ’ib olmuş	perdu
gazab	la colère
gâlib	dominante (dominant)

gayet

très

Sayfa 107

furtına

la tempête

filanca

quelconque

fakir

pauvre

fidan

la plante

fistan

la robe

fî-l-vâki

en effet

fena halde

mal

fa'ideli

util

fiyat

le prix

ferc

mont- Venuse

fu(r)tına

l'orage

fısdık ağacı

le pin

Frenk ve İslâm kadınlarının elleriyle

le manchon

dokıdıkları kürk

fincan

une tasse

fincan tabağı

une soucoupe

fincan tepsisi

cabaret

fuçıcı

tonnelier

Sayfa 108

fısdık

pistache

fısdık ağacı

pistachier

Fransız ıstılâhı

gallicisme

filizlenmek

germer

filiz

germe

fâre

rat

fidanlık

pépinière

fikir

intention

fırar itmek

se sauver

fenâlık	le male (mal)
fenâ itdin	de mauvaise
fakir	pauvre
Frenk üzümü	groseille
Sayfa 109	
kavak ağacı	le peuplier
karaağaç	l'orme
kızılağaç	l'aulne
kaput	manteau
koca	le mari
karı	la femme
karındaş kızı	la nièce
kâ'in ana	la belle- mère
kâ'in	le beau-frère
kız torun	une petite-fille
kuru öksürük	coqueluche
kızıl 'illeti	la rougeole
kahve altı	le déjeuner
kahve kutusu ve cezvesi	la cafetière
kaşık	la cuiller
koyun eti	du mouton
karnabat	des chaux fleurs

Sayfa 110

kazmak	piocher
kazmacı	pionnier
kayısı	abricot
kayısı ağacı	abricotier
kanad	aile
kanaldı	ailé
kadife çiçeği	amarante
kazanan	gagnant
kazanmak	gagner
kazanç	gain

kın kab	gaine
kaytan	ganse
karakol	gard (corps de garde)
kulaç	toise
kulaçlamak	toiser
kat	étage

Sayfa 111

kalb	le coeur
karın	le ventre
kalçalar	les hanches
kulak tozu	tempe (apophyse mastoïde)
kan	le sang
karın içi	entrailles
kulaç	toise
kulan(m)pâre	pederaste
kamer	la lune
kış	l'hiver
kalay	l'étain
kurşun	le plomb
kum	le sable
karaçam	le mélèze

Sayfa 112

kundurac	le bottier
kadeh	le verre
kırmak	cafser (casser)
koyun	mouton
kapahat, kusur	le défaut
kadın	le damme
koşdım	j'ai couru
kaçdım	j'ai fuis
kaçmak	fuir
koşmak	courir

kalmak	rester
kalkmış	il se leva
kalkmak	se lever
kal'a	la forteresse
kar yağayor	il neige
kar yağayordu	il neigeait
kar yağdı	il neigeat

Sayfa 113

kolay	facile
komşu karı	la voisine
kadın	la femme
kaç yaşında	quel âge
kısım	la partie
kat	l'étage
kısa	bref
kalıb	faux
kurı	sec
kaz	l'oie
kırmızı kağıd	du papier rouge
kırmızı	rouge
kasık	aine
konak	cha
kafes (?)	jalousie
kuyruk	queue
kazma	pioche

Sayfa 114

kara	noire
kusmak	vomir
kalb	coeur
kudret	pouvoir
kur'a oyunu	la laterie
kır	campagne

konser	le concert
kıymet	le prix
karşı	contre
kabul itmemek	refuser
kaza	accident
kuvâdiyye	loir
kabul itmek	admettre
kabil	susceptible
kurtulmak	se sauver

Sayfa 115

kâ'ide	règle
kulak ağrısı	d'oreille
kanbur	bossu
kundıra	soulier
karın ağrısı	de ventre
karı düzmek	adûlter
kısmak	jument
koyun	brebis
kılıç	sabre
kapu	porte
kız bozmak	viol
kılavuz	guide
kafa	le crâne
kaş	les sourcils
kulak	oreille
kol	les bras
kaburgalar	les côtes

Sayfa 116

koltuk	le fauteuil
kanepe	le canapé , le banc
kasab	boucher
kazgancı	chandronnier

kunduracı	cordonnier
kral	le roi
kraliçe	la reine
kalem	la plume
kız kerîme	la fille
kasır	le château , la tourbillon
kız	madmaiselle, la fille
kurşun kalem	le crayon
kahve	le café
kıyye	l'acque
kadeh	le verre
kapudaa	la porte
kuş	l'oiseau

Sayfa 117

kar yağacak	il neigera	
kar yağacak idi	il neigerait	
kar yağmış idi	il aurait neigé	
kar yağmış	il a neigé	
ka'in birader	le beau-frère	
kolay	facil	
kaç def'a	combien de fois	
kabatmış	fermé	
kalmaklığım lazımdır	kalmalıyım	il fout que je reste
kalmaklığın lazımdır	kalmalısın	il fout que tu restes
kalmaklığı lazımdır	kalmalıdır	il fout qu'il reste
koğus	le rez -de- chaussée	
kundıra	soulier	
kâdir olmak	savoir	

Sayfa 118

kurşun kalem	crayons
kapu	porte
kumrı	tourterelle

karatavuk	merle
karga	corbeau
ka'in peder	le beau-père
kıyâmet	le déluge
korse	le corset
kadınlara mahsus boyun bağı	le fichu
karılara mahsus baş örtisi	la coiffe
kundıra tabanı	la semelle
kat'-ı ümid itmek	désespérer
koyun sa'ati	la montre
kıgılcım	étincelle
kayırmak	pouvoir (protégér)
kazanç	produit

Sayfa 119

koç	bélier
kunduz	castor
kurt	loup
karanfil	ieillet
kartal	aigle
kanarya	serin, canarin
kırlangıç	hirondelle
karga	corbeau
kuyruklu yıldız	comète
kurt	ver
kar	neige
kundıracı	cordonnier
komşu	voisin
kardeş	frère
kıra'at	lectur
koku	odeur
kalem tıraş	canif

Sayfa 120

koyun sürisi

troupeu

kurdale

ruban

kırmızı

rouge

Sayfa 121

kömürcü

charbonnier

kisef

coupé

kütübhâne

bibliothèque

kulübe

cabane

gizlemek

cacher

gönül

coeur

göndermek

envoyer

kişi

l'individu

gerçeklik

la vérité

ketm itmek

cacher

kelâm

le langage

girdiğiniz vakit mektubumu yazmış idim

j'avais écrit ma lettre quand

vous êtes entré

geçen sene seyahat itdim

je voyageais l'année passé

Sayfa 122

kâfi

assez

kilise

l'église

kim

qui

kimin için

pour qui

gün

le jour

gice

la nuit

genç

jeune

güç

difficile

küçük

petit

güzel

joli

güzel

beau

güzel ağaçlar

les beaux arbres

güzel gül

la jolie roses

kötü	méchant
geniş	vaste
kağıd	le papier
geçen sene	l'année dernière
Sayfa 123	
kestane ağacı	la châtaignier
gömlek	la chemise
giyinmek	s'habiller
küpe	la boucle
gözlük	les lunettes
kise	la bourse
gerdanlık	le collier
kör	aveugle
kürkçü	pelletier
köpek	le chien
gül	le rose
görilmiş	vu
kiraz	la cerise
kimin	a qui
kimindir	a qui est
kimlerindir	a qui sont
kerime	la fille
Sayfa 124	
gözkapağı	paupière
göz	oeil (il)
genç	jeune
küçük	petit
getüreceğim	j'apporterai
kim	a qui
güzel heva	beau temps
gülmek	rire
getürmek	mener, apporter
kişi yimek yer	on mange

kişi virir
 gelecek hafta
 kendüsine yem virdiğiniz beygir budır

 kendisine para ödünç virdiğimiz adam odır

 gördüğim adam

on donne
 la semaine prochaine
 c'est le cheval auquel vous
 avez donné a manger
 voilà l'homme â qui j'ai
 prêté de l'argent
 l'homme que j'ai vu

Sayfa 125

gözbebegi
 göbek
 gözbebegi
 gözyaşı
 gök
 güneş
 göl
 kânun-ı sâni
 kânun-ı evvel
 günler
 gümüş
 kireç-i Horasan
 kireç
 kil
 gülgin ağacı
 kestane ağacı

prunelle
 milieu de ventre
 pupille
 la larme
 le ciel
 le soleil
 étang
 janvier
 décembre
 les jours
 argent
 ciment
 la chaux
 l'argile
 le charme
 le marronnier

Sayfa 126

ki kar yağayor idi
 ki kar yağayor
 ki bitüre idim
 ki bitüreyim
 ki vire idim
 ki vireyim
 ki ola idim

qu'il neigeât
 qu'il neige
 que je finisse
 que finisse
 que je donnasse
 que je donne
 que je fusse

ki olayım	que je sois
gök gürleyor	il tonne
görünüyor	il semble
görmek	voir
gitmek teslim olmak	se rendre
gezineyorum	je me promène
giyinmek	s'habiller
gitmiş	allé
gezinmek	se promener
kötü	méchant

Sayfa 127

gök gürüldemesi	le tonnerre
kimse	personne
kiraz ağacı	cerisier
gülmek	rire
göt	cul
geri isteme	réclamation
kitab	livre
köy	campagne
keçi	chèvre
kedi	chat
göz kapağı	les paupières
kirpik	les cils
gözler	les yeux
kemik	les os
göz	oeil (iil)
gönül	le coeur (ciur)
göğüs	la poitrine

Sayfa 128

kendü	soit
kim	que
geliniz	venez

kendüleri	eux- même “ elles-mêmes”
kendüsi	lui-même “ elle-même”
kendünüz	vous-mêmes
kendümüz	nous-mêmes
kezâlik	même
kirpi	hérisson
geyik	cerf
gelincik çiçeği	coquelico
gügerçin	pigeon
güneş şemşiyesi	parasole (parasol)
keçe	tapis
görinür	il semble
keder	douleur

Sayfa 129

güzel kokmak	sentir bon
gömlek	chemise
güzelce	gentiment
güzellik	gentillesse
geçmek	passer
giderim	je vois
görülmisiniz	voyez vous
geçe gün	avant hier
geçenlerde	autre fois
geçenlerde	dernièrement
geçenlerde	l'autre jour
geçdir	il fait tard
gün	la journée
gelecek	prochain
ki kar yağmış idi	qu'il eût(t) neigé
ki kar yağmış	qu'il aie(t) neigé

Sayfa 130

gitmek	aller
--------	-------

girmek	enter
göstermek	montrer
gelmek	venir
gitmek	partir
kefil olmak	garantir
kefâlet	garantie
kefil	garant
kâr	gain ouvrage
kehribar	ambre
kibrit	allumette
gegirmek	acre (?)
kira arabası	fiacre
kilid	fermeture
kiremid	tuile
göz bebegi	prunelle (pupille)
kirpik	cil

Sayfa 131

kişi	on, l'on
kim olursa olsun	quiconque
göstermek	montrer
getürülmüş	amené
gelmiş	venu
gelincik çiçeği	le coquelicot
gül	la rose
kirletmek	salir
görünmüş	vu
kerime	la fille
kâzib	menteur
geliniz	venez
gidiniz	allez
güzel çiçeklerden	des belles fleurs
gezme	voyage

Sayfa 132

getüriniz bana

kise

görümce

kebab

keçe halı

kesmek

kezâ

gün

kişi zâd

küvey

külhânî

gitdin

kimden bahs ideyorsunuz

kendisüni

kendisüne

kendüsünün

apportes-moi

la bourse

la belle-soeur

le rôti

tabis (tapis)

taillez (r), couper

aussi

le jour

gentil homme

gendre

gamin

toi même

de qui parlez-vous

soi

a soi

de soi san sa

Sayfa 133

kelebek

gelincik

kör

küsûf

kebab

gecelik fes

germek

dökmek

gözetmek

kederlenmek

girü göndermek

gibi

geçen

girü vermek

görmek

papillon

une bellete

aveugle

éclipse

le rôti

le bonnet

tendre

répandre

soigner

s'affiger

renvoyer

comme

passant

rendre

pouvoir

kelime
kitabcı

mot
la libraire

Sayfa 134

lafız
lafzen

Le mot
s'il vous plait

Sayfa 135

lahana
limon
lovsa
limonluk
letafet
libas
lezzet
Luis kardeşi kadar büyüktür
limonluk
lâkin
lisan
lehim
leylek
mühim
mahtâb

chou
citron
accouchée
serre
gentiment
habis
le goût
Louis est aussi grand
une vere
pourtant, mais
le langage
viand
cigogne
sérieux
chair

Sayfa 136

mektubımı yazdıktan sonra çıktım
mektubımı yazdıktan sonra dersimi okuyacağım
makul idermisiniz ki gelsün gelmesin makul
ider misiniz

quand j'eus écrit ma lettre je
sortis
dés que j'aurais écrit ma
lettre j'étudierai ma leçon
voous qu'il vienne

Sayfa 137

me'kul	mangé
meşrûb	bu
mikdâr kâfi	assez
mahzûn	triste
mani' itmek	défendre
muhabbet	l' amitié
mahsûs	propre
müstakbel	l'avenir
mü'essir	énergique
mevsim	saison
mutî'	docile
mektub	lettre
müsa'ade itmek	favoriser
madem ki	tandis que

Sayfa 138

misillü	comme
müciidd	laborieuse
madde	objet
mahsul	produit
mutlu	heureux
meşk	étude
merhum müteveffa	feu
malikim	j'ai
malikdir	-a
muhabbetlü	cher
ma'hazâ	pourtant
müte'allik olmak	appartenir
mal	le bien
ma'den	métal
meyve	le fruit
masa	la table
mahluk	créé

Sayfa 139

meyhane	cabaret
mi‘de ağrısı	d'estomac
tarafına döndürmek	orienter
menzilhane	débarcadère
mükâfat virmek	récompenser
mu‘amele itmek	traiter
medh olunacaktım	je serais (?) loué
medh ol	sois loué
medh olunmuş	avoir été loué
medh olunmuşım	j'aurai été loué
medh olacaktım	j'aurais été loué
muzır	nuisible
müfid	util (e)
medh olunurım	je suis loué
medh olunur idim	j'étois loué
medh olundmm	je fus loué

Sayfa 140

marangoz	menuisier
mumcu	chandelier
ma'i	bleu
merâbi‘	carré
mahirin kadar büyük değildir	mahir n'est pas si grand que moi
mürekkep	l'encre
mahcub	benin
mutâbık	pareille
memnûn	bien aise, content
mikdar-ı me'yus	triste
mukaddem	avant
mekteb	l'école
mektebde	a l'école
memleketler	des pays

mikrâz

les ciseaux

Sayfa 141

matbah

cuisine

mabeyn odası

chamber

mahzen

cave

misafir odası

salon

minber

chaire

merkeb, eşek

âne

mürekkep hokkası

encrier

mümkindir

ils est possible

münasibdir

il

meşk

étude

merâm, maksûd

intention

matlûb

réclamation

mu'allim

maître

muhafaza

garde

memnun

content

mükafat

le prix

Sayfa 142

mektubı aldığımız kadını bilürüm

je connais la femme de qui
vous avez lettre

mektubı aldığım şahsı bilürüm

je connais la personne dont
vous avez secu (lettre)

memnûn olmuş

charmé

me'yusum

je suis fâché

mefrûşât

les meubles

mürekkep hokkası

encrier

ma'deni

minéral

müteşekkir

je vous remercie

matbu' resim

un tableau

mahrum
 muhatara
 muvaffak olmak

moins
 danger
 réussir

Sayfa 143

mücellid
 mendil
 müzik
 mutâla'â itmek
 masdar
 müstakbel-i mutlak
 mu'ayyen
 mi'de
 meme
 mevsim
 mars
 mayıs
 mermer
 ma'den kömürü
 meşe
 meşrubat
 mum makarası

le relieur
 le mouchoir
 la musique
 etudier
 infinitif
 futur
 défini
 l'estomac
 mamelle
 la saison
 mars
 mai
 le marbie (marbre)
 la houille
 le chêne
 la boisson
 mauchettes

Sayfa 144

mâlikdirler
 mâlik midirler
 mâliksiniz
 mâlikmisiniz
 mâlikiz
 mâlikmiyiz
 mektub
 müfrid
 memleket
 musluk

ils ont
 ont ils
 vous-avez
 avez vous
 nous avons
 avons nous
 la lettre
 singulier
 le pays, la ville
 robinet

maliye	finances
mutlak müstakil	absolu
mutlaka, müstakilen	absolument
müşkül	abstrus
meşekkat	affliction
mükedder	affligé, triste
mi‘de ağrısı	gastralgie

Sayfa 145

ne	quel qui que
nisan	avril
nezle	fluxion
nüzul	apoplexie
nerd-bân	escalier
nerd-bân ayakları	marches
na‘lband	maréchal
nebâdat	plante
nekadar	combien
nasıl	comment
nihâyet	plutôt
nihâyet	enfin
nereye neredede	où
nereden	d'où
ne vakit ne zaman	quand
ne kadar vakit	combien de temps
nezdine nezdinde	près, auprès, chez

Sayfa 146

noksandır	il manque
ne istersiniz	que voulez vous
ne diyorlar	que dit-on
ne diyorsunuz	qu ‘est-ce que vous dites
neden bahs ideyorsun	de quoi parles tu
ne üzerine	sur quoi

ne ile	avec
ne mikdar vakit	combien de temps
ne vakitden berü	depuis quand
ne güzel kitab	quel beau livre
nikah	marier
nöbetçi	garde
nezâket şirinlik	gentillesse
niçün	pourquoi
ne kadar çocuk	combien d'enfant
nizâmât	lois

Sayfa 147

ne kadar kalemleriniz var	combien de plumes avez vous
nohud	les pois
nehirler	les rivières, les fleuves
nerd-bân.	la ampe
nâdiren	rarement
nasıl nice	comment
nazargâh	objet
nesne	chose
ne	voici
nazar itmek	regarder
nakl itmek	raconter
nehâr	jour
nevzad	naissant
niyâz itmek	prière (prier)
nizâm koymak	mettre en ordre
nankör	ingrat

Sayfa 148

nizâm	économie
nasihat	conseil

Sayfa 149

vücut	coprs
ve	et
var	il ya a
vuku‘ buluyor	il arrive
var idi	il ya avait
kimin içindir	pour qui est cela
vakit	le temps
vermek	donner
virir idim	je donnais
virdim	je donnai
vireceğim	je donnerai
virecekdım	je donnerais
virmemiş miyim	n'ai- je pas donné
virmişim	ai- je donné
virmemişim	je n'ai pas donné
virmiş olacak idim	j'aurais donné

Sayfa 150

virmeğiniz	me donnez pas
virmez miyim	me donné- je pas
virmez miydım	me donnais-je pas
virmiyecek miyim	me donnerai-je pas
virmiyecek miydım	me donnerais-je pas
valide	la mere
vatan	le pays
viriniz	donnez
vasıtasıyla vasıtayla	par
vâsıl olmuş	arrivé
validem	maman
vasî	un tuteur
vücutı büyük olan adam	un homme Grand
vazife	le devoir
vişne ağacı	le cerisier

vasıl

venu

Sayfa 151

vuku‘ bulmak

arriver

virilmiş

donné

va‘ad olunmuş

promis

vikaye itmek

protéger

va‘ad ve te’min itmek

promettre

vefat

perte

vakit hâli

le loisir

valide

mère

vasıl olmak

arriver

vaktini bulmak

prendre bien sont temps

Sayfa 152

virmiş olacağım

j'aurais donné

virmiş idim

j'avais donné

virmiş olacak

avoir donné

virdim virmişim

j'ai donné

virir miyim

donné je

virir miyim

est ce que je done

virir misin

donnes tu

virir miyiz

donnes-t-il

virir misiniz

donnez vous

virirler mi

donnent ils

virir miydim

donnais je

virecek miyim

donnerai je

virmem

je me donne pas

virmiyeceğim

je me donnerai pas

virmiyecekdım

je me donnerais pas

virme

me donne pas

Sayfa 153

hava	l'air
hemşîre	siur
hediye	régâl
her biri, herkes	chacun
hiç bir	aucun
hiç	nul, rien
hiç biri	pas un
heb, her şey	tout
hediye	le cadeau
her	chaque
her çocuk	chaque enfant
her şehir	toute ville
hafta	le semaine
hemşîrem için	pour ma siur
hava	le temps
henüz değil	pas encore
hiç kimse vasıl olmadı	personne n'est arrivé

Sayfa 154

herkes	tout le monde
herkes	quiconque
her taraf hertarafda	partout
hiçbir yere hiçbir yerde	nul part
hay hay	si
hemen (hemen)	presque
hiç olmazsa	du-au moins
havadar	aéré
hendese	géométrie
hendeseye da'ir	géométrique
henüz	encore
hemen şimdi	tout de suit
herkes her biri	chacun
hemşîre	siur

heb	tous, toute
hücum etmek	attaquer
heves	goût

Sayfa 155

hemşiresi gelmedi mi	sa soeur (siur) m'est elle pas venue
----------------------	--------------------------------------

Sayfa 156

lazımdır	il faut
lazımdır	il est nécessaire
lazım idi	il fallait
lazım oldu	il fallut
lazım olacak	il faudra
lazım olmuş	il a fallu
lazım olur idi	il avait fallu
lazımen	nécessaire
layıkdır	il convient
lale çiçeği	tulipe
lazım	nécessaire

Sayfa 157

yüz burışığı	ride
yumruk urmak	donner un coup de poing
yafta yapıştırmak	afficher
yıldız	astre
yıldırım	foudre
yazuhâne	bureau , secrétaire
yazu	écriture
yazılmış	ecrit
yatakhâne yatak koguşı	dortoir
yemek odası	réfectoire
yağmur şemsiyesi	parapluie
ya	ha ,hay
yarım	un demi

yüksek	haut
yahud	aus

Sayfa 158

yukaruda yukaruya	en haut
yağ	le huile
yüzde olan kızıl leke	des taches de rousseur
yetim	pupille
yer	main
yangın	incendie
yapmak	faire
yığmak	entasser
yazmak	écrire
yaldızlı	doré
yeni doğan, yeni çıkan	naissant
yarı yarısı	moitié
yazılmış	écrit
yüzmek	nager
yer	la terre
yaradılmış	créé
yenilmiş	mangé

Sayfa 159

yağmurdan sonra	après la pluie
yağmur	la pluie
yanında	chez
yağmurluk	le manteau
yaralanmış	blessé
yaralanmak	blesser
yeşil tomates	des tomates vertes
ya'ma itmek	saccager
yem komak	amorcer
yalnız	seulement, seul

yuva	le nid
yarın	demain
yarın sabah	demain matin
yarından sonra	après demain
yanına yanında	à côté
yanına yanında yakın	près, "auprès "
yol	chemin

Sayfa 160

yıldızlar	les étoiles
yer	la terre
yaz	l'été
yelek	le gilet
yaka	collet
yüzük	bague
yaşmak	le voile
yegen	le neveu
yenge	la belle-siur
yara	blefsure (blessure)
yumurta	oeuf (iuf)
yer elması	des pommes de terre
yatak	lit
yatak kereveti	buis de lit
yapucu	maçon
yalancı	menteur

Sayfa 161

yuvarlak	rond
ya'ni	c'est-à-dire
yürek ağrısı	de coeur (ciur)
yemek	manger
yeşil	vert
yeni	nouveau
yumuşak	mou

yağlı	gras
yeni	neuf
yeni kitablar	le nouveau livres
yanlış	la faute
yarısı	la moitié
yaş	l'an
yine	le même
yazı defteri	de cahier d'écriture
yatağın altında	sous le lit
yağmur esnasında	pendant la pluie

Sayfa 162

yıkanmak	se laver
yağmur yağıyor	il pleut
yatmak	se coucher
yürümeğ yayan gitmek	marcher
yaş	l'âge
yıkanmış	lavé
yakın vakitte birden	bientôt
yapılmış yapar	fait
yarın sabah	demain matin
yedim	je mangeai
yerim	je mange
yer idim	je mangeais
yüz	le visage
yanak	joue
yürek	le coeur (ciur)
yan taraf	coté
yumruk	le poing

Sayfa 163

yer palamudu	la germandrée
yemeğe oturmak	se mettre à table
yapmak üzere olmak	aller faire

yavaş söyleme
 yarın yazacağım
 yarın geliniz
 yüzünü yıkayacak edavatın takımı

parler bas
 j'écirai demain
 venez demain
 une toilette

Sayfa 164

yemiş
 yorgun yorulmuş
 yapınız
 yok
 yavaş yavaş
 yortu
 yerleştirmek
 yortu günü
 yağmur
 yarasa, şebpere
 yiyorum
 yarmak
 yolında
 yemeği hazırladılar
 yarar
 yevm
 yakmak

le fruit
 fatigué
 faites
 no
 doucement
 la fête
 placer , unir
 un jour de fête
 la pluie
 chauve-souris
 je mange
 fendre
 juste
 on a serui
 sert
 jour
 allumer

Sayfa 1

2.5. Usûl-i Kitâbet

S- Usûl-i kitâbet neden bahs ider ?

C-Yazının ka' idelerinden

S- Ka' idesi nedir ?

C-Meramını kalem-i ifadede hatadan selâmetdir.

S- Usûl bilen istigâsı (?) nedir ?

C-Efendi 'unvanını ha'iz olub emur-ı devletde istihdam olunmaktır.

S-Yazının kaç ismi vardır.

C-Müte'addid isimleri olub hat, tahrîr, tastîr, terkîm, inşâ gibiler meşhurdur.

S-Kâtibin kaç ismi vardır ?

C-Meşhur olanı beşdir. Hattat, muharrir, münşî, kâtib, râkım

S-Kağıdın kaç ismi müste'mildir?

C-Üçdür varak, kırtas, kağıd

S-Yalnız kağıda, bir kağıda, müte'addid kağıdlara ne dinür

C-Yalnız kağıda varak, bir kağıda vurekâ, müte'addid

Sayfa 2

kağıdlara evrâk dinür.

S-Sermaye-i kitâbet nedir ?

C-'Arabî ve Farsî lûgat bilüb ne anın usûl-ı tahririyesine vukufdur.

S-Bâlâ-yı kırtâsda muharrer küçük bir cümleye ne dinür

C-Eğer rütbe-yi mûbin ise lakab yazılacak şey'in neden bahs olduğunu beyân ider ise serlevha dinür

S-Ne gibi

C-Meselâ huzur-ı gıyâb-ı fehimâlerine lakab, tebriknâme, feryadnâme, serlevha

S-Sözbaşı maksada muvafık olmağa ne dinür

C-Berâ'at-i istihlâl

S-Ne gibi

C-Tebrikde muhatabını medh ve sürur âmiz sözler ile başlamak , ta'ziyede hüzn âmiz sözler ile başlamak

S-Mektub evvellerinde söze nası başlanur

C-Selâm du'a, senâ ve etek öpme (?) ile

Sayfa 3

S-Bunun makamları nerelerdir

C-Kendinden büyüğüne du'a ve dâmet ile akrana senâ ve selâm ile küçüğüne evvelâ selâm ba'dehu du'a ile başlanır.

S-Beliğâne tahrîr nerelerde 'aybdır.

C- Muhâtabın iktidarsızlığı lâubali görüşildiği zaman 'aybdır.

S- Bunların misalleri nelerdir ?

C-Meselâ hünkâra yazılacak 'arzuhâlin başında cenâb-ı rabb-ül 'alemîn zat-ı melâ'iki sıfat cenab-ı taçdârilerini bi-l-'adl ve -l-'afiye serir-i saltanat -ı humayunlarında bir devam buyursun amîn gibi kendinden 'ilmen yazıten büyük olanlara mesela bir fâzıla mübârek-i dest-i kerâmet.fâzilânelerini ma'lumânelerini istirhâm iderim gibi akranına fetânet ve ahlak-ı müstahsenesiyle beyn-el-ehvân

Sayfa 4

müteferrid olan biraderim efendi hazretleri gibi kendinden her cihetle küçük olana hâssaten selâm olunub füyüzât-ı kesireye nâ'il olmanızı cenâb-ı girdigârdan istirhâm iderim gibi

Usûl → Asılın cem'i olub ka'ideler dimektir

Ha'iz → Kızatıcı

İstihdam → Kullanılmak

Varak ve kırtas → Kağıd

Bahis → Bahs idici

Berâ'at-ı istihlal → Söze maksada muvâfık olarak başlamak

Sürûr âmiz → Sevinç gösterici

Hüzne âmiz → Mahzûniyet gösterici

Melâ'ik sıfat → Melekler sıfatında

Bi-l-'adl ve-l-'afiye → 'Adelet ve 'afiyetle

Taçdar → Taç sahibi

Ahlak-ı müstahsene → Beğenilmiş huylar

Beyn-el-ehvân → Hevân beyninde arkadaşları arasında

Sayfa 5

Füyüzât-ı kesîre → Feyizler

Girdigâr → Cenâb-ı Hakkın ismi

Vaye → Murad

Penâh → Sığınmak

S-Selâm nasıl yazınur.

C- Munşî bunu iktidârına göre tertibi der ise de muhtasar olarak tahririn misâli bunlardır.

Es-selâm –ı 'aleykum ba'des-selâm fariza-ı selâm ba'del-edâ vacibe-i selâmı bâ'del-îfâ

S-Hatır nasu su'âl idilür

C-Bu dâhi kâtibin iktidârına göre mürettebdir. Hatr-ı 'alînizin şâ'ibe-i kederden 'arî oluşunun müjdesine intizâr mı 'arz iderüm yahud hatr-ı 'alînizin gıyâb-ı hazinesinden biri olunmasını müferrih ül kulûb hazretlerinden istirhâm iderim. Hatr-ı 'alînizin 'umum-ı hümûmdan masûniyyetini Cenâb-ı fatır el-kulûbdan

Sayfa 6

temenni iderim hatr-ı 'alinizin devam ve kemâlini hüda-yı hazretlerinden istirhâm iderim.

S- Mektubın tertibi ne yolda olur ise güzel olur.

C-Serlevha makama münâsib lakab muhâtabın zatına layık selâm ve istifsâr-ı hatır kava'id kitabına muvâfık olub tatyîb-i hatır için beyan-ı iştiyak ba'de halden haber ve ihvândan tebliğ-i selâm ve muhatabın kurenâsına irsâl-i selâm ve luzımı halinde mevki'e münâsib darb-ı mesel ve ya ebyât ve ya fikrât-ı edebiye ve teşbihât-ı latifeden birinin zikriyle taleb-i 'avf ile itmâm idilürse kusur

S- Yazuya his viren şeyler nedir ?

C-Câmi' olduğu lûgat me'nus olub zâkir dahi sanâyi'-i bedi'yye kava'idine muvâfık olunmasıdır.

S- ‘Arz-ı iştıyak ne yolda olur.?

C-Nev‘i memdûd olmayub münşî iktidarına göre tertib ider.

Sayfa 7

Meselâ efendimizin musâhabeti şerif-i ‘al-el-‘aline mazhariyetine derece-i nihâyede muştâkım gibi

El-kâb-ı resmiye

Şevketlü Kudretlü Muhabbetlü ‘Azimettlü	Padişahlara
Fehâmetlü	Sadrazama
Übbehtlü	Sadaret Ma‘zûllerine
Semâhatlü	Kazı ‘Askerlere
‘Atûfetlü	Rütbe-i Bâlâ Eshabına
Devletlü	Müşîrâne
Sa‘adettlü	Ulı eshabına
Ref‘atlü	Binbaşılari
‘İzzettlü	Mütemâyiz Eshabına
Fazilettlü	‘İlmen Ziyade Olanlara
Mükercemetlü	‘İzzet ve Şeref
Meveddetlü	Kızat Kazılar
Reşâdetlü	Meşâyih-
	i Kirâm Hazerâtına
	Doğru Yolu Gösterici
Zehâdetlü	Sofilere

Sayfa 8

S- Açık açık ve anlaşılır bir suretde ne dinür

C- Fesâhat dinür

S-Fesâhat nerelerde bulunur?

C-Kelimede kelâmda tekellümde bulunur.

S-Kelimenin fasih olmasının şartları nedir.

C-Harflerinde tenâfür bulunmayub kelimede garabet ve kıyasa muhalefet bulunmamaktır.

S-Tenâfürin misali nedir ?

C-Tekellümünde lisana viren şeylerdir ki olmuşsa olduğundan mış gibi س
ت ش harflerinin içtima'ından hasıl olur

S-Kıyasa muhalefet ne gibi

C-Uzun yazılacak talları toparlak yazmak toparlak yazılacak talları uzun yazmak ha-i
resmiye lazım değil iken yazmak ve lazım

Sayfa 9

değil iken yazmak ve lazım iken yazmamak ve lugat ve vezne muhalif yazmak gibi

S-Garâ'ib neye dinür ?

C-Meşhur olmayub kitabın muherrerât mükâtebât-ı terkiyede isti'mâl itmedikleri
lugatdır.

S-Kelimeler nasıl yazılmalı

C-'Arabî ve Farsî ise mensûb olduğu veznin hurûfından ziyade ve noksan
olmamalıdır. Bunda lugat ve vezin ve isti'mâle müreca'at elzemdir. Türki ise
implâsının şöhreti nasıl ise öyle yazılır ecnebi lisânı ise o lisanda nasıl telaffuz
olunuyor ise öyle yazmalıdır.

Tezyin-i zât-ı sıfat

Zâtını sıfatlarını

ziyinetlendirmek

Tûtı hoş elhan

Na'meleri güzel tutı

Temevvûcât-ı latife

Güzel dalgalar

Ekdâr-ı güna gün

dürlü dürlü kederler

Sayfa 10

Kerb u nâle.

Ağlamak ve figân itmek

Telzîz-i dimağ

Dimağı tatlandırmak

Telezzûzât-ı mütenevvi'

Dürlü dürlü lezzetler

Isâle-i dumü'-ı te'essür

Te'essür yaşlarını akıtmak

Nâdiregü

Nadir zöler söyleyici

Mir-i kelâm

Lakırdı bilicisi

Temmet

Mu'allim 'ulemâ-yı 'asrın serbülendi sa'adetlü Sa'id Beğ Efendinin

Kitâbet fikri kağıd üzerine koymağa dirler. Kitâbet iki kısımdır biri cihet-i nazariyesi diğeri cihet-i 'amelîyyesidir. Cihet-i nazari 'ilm-i mantıktır. Cihet-i 'ameli usûl-i fenn-i kitâbetdir. Yazılan bir madde

Sayfa 11

ne kadar mufassal olursa olsun içinde fikrimizi beyan iden bir fıkra vardır ki ana fıkra-i hükmiyye derler. Meselâ birisinin teklifi üzerine şu içmem fikrası bir fıkra-i hükmiyyedir. Zirâ efkârımız su içmemektir. Şimdi bu cümleye bir çok lakırdılar itsek fikrimizi beyan iden gene su içmeme fikrasıdır. Bir fikrayı zihni hükm itdiren fikrata ta'liliye dinür ki bu da iki kısımdır. Birinci kısım fıkra-i ta'liliye-i 'umumiye diğeri kısım ise fıkra-i ta'liliye-i hususiyedir.

Fıkra-i ta'liliye -i hususiyeye zihnimize gelen her kangı bir sebep hasebiyle hükm itmekdir. Meselâ terliyim anın için şu içmem 'ibâesinde su içmem cümlesine hükm itdiren terliyim kelimesi keyfe me't-tefâk zihnimize gelen bir cümledir. Ya'ni bir ka'ide-i umumiyeye kâbil-i tatbik demektir. Bu sebepten bu kelimedeki fikrat-ı ta'liliye-i hususiyedendir. Fıkra-i ta'liliye-i 'umumiyye fikrimizi bir ka'ide-i 'umumiyyeye tatbik iderek fıkra-i hükmiyyeye sebep viren mevaddandır.

Sayfa 12

Meselâ terliyim terliyken su içmek ise sıhhate muzırdır. Ka'idesine ittiba' ile fıkra-i hükmiyye hükm itdik. Bunun için terliyken sıhhate muzırdır cümlesi fıkra-i ta'liliye-i 'umumiyyedir. Mukeddema böyle bir takım fikrat-ı kari'in zihnini tehdit ideceğinden fikrini doğrudan doğruya fıkra-i hükmiyyeye hazırlamak için yazılan cümledir. Bu da iki kısımdır. Biri hikâye diğeri enhâ'yedir. Fıkra-ı enhâ'ye-i veya yekdiğerine yazdıkları bir şeyin birbirinin hatrına getirmekdir ki bu da 'akl ma'nasına olan nühâdan me'huzdır. Meselâ siz gelmekliğim emrini hâvi bir tezkire aldım . İşte bu bir fıkra-i enhâ'yeeye hasdır. Fıkra-i hükmiyye zikr olunan fikratın evvelinde fıkra-i hükmiyyeye müte'allik bir şey'i hikâye itmekdir. Meselâ su içecektim terliyimi terliyken su içmek sıhhate muzırdır. Anın için su içmem . İşte burada su içecektim cümlesi fıkra-i hikâye olur. Elhasıl yazılan bilcümle

Sayfa 13

tahrirât mutlaka fikra-i hükmiyye fikra-i ta‘liliye-i ‘umumiyye ve ya fikra-i ta‘liliyye-i hususiyye fikra-i enhâ’yeden birini havidir.

Fıkratı yekdiğerine rabt iden kelimâta kelimât-ı rabtiyyedir. Fıkralar birbirine ve o atıf vasıtasıyla rabt idilür. Fakat bu ka‘ide hurûfat-ı lisanımızda câri olmadığından ekseriya birkaç fikra ve yime cümleleri bir kelime ile rabt idülüb ve bu kelimeye râbita-i tesmiyye olunur meselâ bu gün hava sıcak ve sizin hâneniz uzak olduğundan gelemem İş bu ‘ibârede olduğundan zahirde her ne kadar iki kelimeyi rabt ideyor ise de ma‘nen iki fikrayı yekdiğerine rabt ider ya‘ni ma‘naen sizin hâneniz uzak ve hava sıcak fıkralarını yekdiğerine bağlar zahiren yekdiğerine rabita olunan iki kelimeye de merbût denilür. Bir rabitanın lâ-akll iki merbutı olmak lazım gelür çünkü ikiden aşağı olur ise o rabita-ı kelimât rabtiyyeden olur.

Sayfa 14

Ve merbûtlar yekdiğeri cinsinden ‘ibârenin başkaca hüsnini mevcuddır böyle rabita ve merbûtlar bulunan ‘ibâreye râbitalı ‘ibâre dinilür. Merbûtlar fikra-ı hükmiyye ile tatbik idilür. Bu hisse naks’ul emre muvafakatı aranılmaz . Meselâ hava bu gün soğuk ve soğuk havada dışarıya çıkmak muzır olduğundan dışarıya çıkmayacağım gibi.

Burada hava sıcak bile olsa fikra-i hükmiyyeye muvâfık olduğundan rabita vardır. Emanetleri sahiblerine redd ü i‘tâ ve hiç bir sırrı ifşâ itmeyen adam herkes ‘indeinde makbuldur ‘ibâresi fikra-i hükmiyyeye muvafakat itdiğinden ya‘ni hiçbir şeyi ifşâ itmemek isteyen bir adam tabi‘i emanetleri sahiplerine redd ve i‘tâ itmemek gibi fenalığı kabul itmeyeceğinden burada rabita yoktur. Bir müsbet bir menfi râbita

 merbûtlar cem‘ oldıkda rabitâ-ı müsbet yazılıb menfi bir gayri lafzı ‘ilâve olunur meselâ

Sayfa 15

Ahbabı zulüm ve ta‘addi ca‘iz ve herkese iyilik itmek lazım olduğundan iyilik itmelisiniz. İş bu rabita sahih değildir. Çünkü birinci merbûte menfi ve ikinci merbûte müsbet rabita istediğinden birinciye gayri lafzı ‘ilâve itmek lâzım gelerek ahbabı zulüm ve te‘adi gayri ca‘iz ve herkese eyülük itmek lazım olduğundan eyülük itmelisiniz denilür.

Rabıta fıkralar arasında bulunduğı gibi bir fıkranın cümleleri arasında da bulunabilir. Tarafınıza ba'zı ketb olunması ve ketb-i mezburenin hiss-i intihâbına dikkat idilmesi hakkında birâderiniz vasıtasıyla bir emr-i 'alînizi aldım . Bu bir fıkra-i hikâye olduğı halde içinde rabıta ve merbûtlar vardır. Ne gibi kitablara muhtaç olduğınızı ve nezdinizde nasıl kitablar bulunduğını bilmedikçe kitâb iştirâ itmekliğim münâsebetsiz ve lakin bir dostın emrini icrâ itmemek dahi yakışksız düşeceğinden ne gibi kitablar istediğinizi seri'an bildirmenizi

Sayfa 16

rica iderim. Buradaki fıkra-i ta'liliye-i hususiyede bilmedikçe rabıtası iki cümleyi rabt ideyor ve 'umum 'ibârede ise düşeceğinden rabıtası fıkra-i ta'liliyeleri yekdiğerine bağlar böyle olduğı gibi ba'zı fıkrat-ı ta'liliye arasında cümle-i ta'liliyeyi bulunabilür lakin bu cümel-i ta'liliye fıkra-i hükmiyyeyi olmayub belkli fıkra-i ta'liliyeyi ta'lildir ve fıkra-i ta'liliyenin son cümlesi cümel-i ta'liliyenin fıkra-i hükmiyyedir. Mesela bu gün hava bulutlu olduğından bârân ihtimali olduğı ve nehal ki görünürken ihtiyatsızlık kâr-ı 'âkıl olmadığından şemsiyesiz çıkmak canına himl olunabileceği cihetle şemsiyesiz çıkmamanızı ihtâr iderim Burada fıkra-i ta'liliyenin cümel-i ta'liliyeleri vardır.. Birinci fıkra-i ta'liliyede ya'ni fıkra-i ta'liliyen hususiyede bu gün bulutlu olduğundan cümleleri ta'liliyesi fıkra-i ta'liliyeyi ta'lil ider .Bu fıkranın son cümlesi 18. olan bârân ihtimali olduğı mezkûr cümle-i

Sayfa 17

ta'liliyenin fıkra-i hükmiyyesi ve ikinci fıkra-i ta'liliyede ya'ni fıkra-i ta'liliye-i 'umumiyede ise tehlike görünür iken ihtiyaçsızlık kâr-ı 'âkıl olmadığından cümle-i taliliyesi ile buna cümle-i hükmiyye olan şemsiyesiz çıkmak olunabileceği cümle-i hükmiyyesi bulunur. Bunda dikkat ideceğimiz fıkra-i rabtıyeleri rabt iden kelimeler cümel-i ta'liliyeleri rabt iden kelimelere benzememesi hususıdır. Zira anlarda fıkrat-ı ta'liliye gibi gözükürler Meselâ Zeyd hasta olduğundan hanesine gideceği cihetle gibi İşte burada Zeyd hasta olduğundan ile bugün hanesine gideceği cihetle cümleleri birer fıra-i ta'liliye gibi gözükmezler lakin bu Zeyd hasta olduğundan bugün hanesine gideceğinden gibi olursa birbirlerine

benzerler ya'ni rabitanın fıkrada ve gerek ise de cümle de bir olur. Bu ka'ide fıkralar ve cümleler ta'addüd itdiği vakit daha ziyade dikkat alınmalıdır. Buna misâl

Sayfa 18

Nafi'a nezâret-i celilesinden

Dahiliye nezâret-i celilesine

Devletlü efendim hazretleri

Ma'lum-ı 'âli nezâretpenâhileri olduğu vech üzere fa'ide ile zahmet da'ima bir nisbetde kazanıldığından bir şeyden en ziyade müstefid olacaklar o şeyden en ziyade zahmet çekmek lazım . Avrupada taraf-ı inşaatında civar köylerde ki ahâli bilâ ücret istihdâm olduğu cihetle memâlik-i mahrusede dahi böyle bir ka'ide vaz' ve hususî dahi lâ-büdd olduğundan bu babda ruhsat-ı 'aliye nezâretpenâhileri erzân buyrılmak babında

Rabıtaya Misal

Ticaret Nezâret-i Celilesinden

Dahiliye Nezâret-i Celilesine

Devletlü efendim Hazretleri

Memâlik-i mütemeddinede ticaretin terakkisi hususlarını müzâkere itmek üzere ticaret odaları olub bunların fa'ideleri

Sayfa 19

ise ma'lum ve mülkimizde ticâretin terakkisi dahi bir takım teşvikata menûl bulunduğundan ilerüde mukîm olunmak şartıyla şimdilik İstanbulda bir ticâret odası teşkili hususunda emr ü ferman nezâretpenâhileri buyrılmak babında

Me'âl almak iki dürlüdür birisi ayru ayru fıkraları zikr iderek mufassalan ve diğeri yalnız fıkra-i hükmiyyeyi zikr iderek hülâsâten alınur. Birinci kısım ya'ni fıkraları ayru ayru zikr iderek alınan me'âla misal

Dahiliye Nezâretinden Şura-yı Devlet

Riyâset-i 'Aliyesine

Devletlü efendim hazretleri

Ticaret nezâret-i celilesinden vasıl olan bir tezkirede her yerde bir ticaret odası olduğu bu ticaret odaları ise ticaretin ilerülemesine sebep hâsıl eylediği beyân

ve dersa‘detde dahi bu yolda bir ticaret odası teşkil olunarak ilerüde vilâyete dahi ta‘mîmi zımnında istindâd olunmuş ve bu ise mevâdd-ı mühimeden

Sayfa 20

bulunmuş olmağın bu babda müzâkere icrası babında

Temmet

‘Adliye Nezâret-i Celilesine

Rüsûmat-ı emânet ‘aliyesi sicil kalemi künyesinden zevcim..... efendinin derkâr olan enva‘i ezâ ve cefâsı devam-ı sıhhat-i ‘âcizâneme muzır olub bilkusur devam-ı hayatım için pederimin hanesinde ikâmete mecbur olduğımdan evvel emirde mühr-i mu‘accel ve mü‘eccel-i ma‘lume ve iş bu arzihâl tarihinden ‘itibaren tatlıkata kadar dahi guzîran idecek eyyâmda nafaka-i meşru ve kisve-i ‘âcizânemin ve mahkemede ibrâz ideceğim defter mucibince muma ileyhın nezdinde bulunan eşyamn istihsâl ve istirdâdı hususının tsht-ı hükime alınmak üzere işbu istid‘ânâme-i ‘acizânemin icab iden mahkeme-i şer‘iyyeye havâle buyrulması babında

α

Merkez-i mezkûrın bir senelik vâridât ve mesârifâtını mübeyyin kaydından çıkarılan pusılası merbûten takdim kılınmıştır.

Sayfa 21

Bermûceb-i irâde-i nezâretpenâhî irâd ve masrafımın mübeyyin-i tanzîm olunan pusılası merbûten takdim edilmiştir.

α

Tanzîm olunan pusılası merbûten takdim edilmiştir.

α

Cevab-ı tastîri hususının mektubî kalemine havale buyrulması babında ferman hazret-i menlehül emrindir.

α

Antalya merkezi sahile ne mikdar mesâfededir seri‘an iş‘arı

α

Merkez-i mezkûr hükümet konağı derunında idüğü kayden ve sahile on dakika mesâfede bulunduğu başmüdirinin merbût telgrafnâmesinden anlaşılmış ve bir senelik posta vâridâtını mübeyyin tanzim kılınan pusıla merbûten takdim huzur-ı nezâretpenâhileri kılınmıştır. Ol babda emir ve fermân hazret-i menlehül emrindir.

Sayfa 22

Balâda müfredâtın muharrer olduğu üzere yirmi kıt'a makbuz senesinde murakkamguruşın mahallerinden mevrûd cedâvil-i şehriye ile tatbîkate icrâ kılındıkda muvâfık idüğü anlaşılmışla hazîne-i celîlece mu'âmele-i muktezâsı icra buyurılmak üzere mezkûr senedât merbuten masârifât-ı 'umumiyye muhasebesine takdim kılınmıştır.

α

Kastomonu, Za'franbolu, Tosya, İskilib merkezlerinin geçenlerde maliye müfettişleri tarafından ru'yet olunub divân-ı muhasebâta takdim kılınan divân-ı mezkûr tarafından 22 Haziaran sense 301 tarihlü (silik) numaralı tezkire ile nezâret-i senâviriye irsâl olunan hesâbat defterleri tedkik olındıkda bunların muhasebe-yi kuyûdına mübeyyin bulunduğu anlaşılmış ve mezkûr hesâbat defterlerinin birer kıt'a surtlerinin leffîyle irsâli ve buranın kuyuduna mugâyereti esbâbının bi-t-tahkik seri'an iş'arı hususının savb-ı beherlerine i'yârı cânib-i muhasebeden ifade kılınmış ve bu misüllü

Sayfa 23

hesâbatın yekdiğerine mübâyeneti ise dâ'î eşbâh olduğu cihetle zikr olunan sûretler leffen irsâl kılınmış olmağla ve tedkîkât-ı lâzime (silik) tekemmülenin icrâsıyla esbâb ve keyfiyyâtının inbâsına müsâra'at eylemeleri siyâkında

α

Mâliye müfettişi tarafından ru'yet olunup dîvân-ı muhâsebâta takdîm olunan Tosya merkezinin mevrûd hulâsası mücebince

α

Bin üçyüz bir senesi mayısından i'tibâren telgraf ve posta nezâret-i celîlesi muhâsebe kaleminde mahsus olanguruşma'âşımından şehriguruş ma'âş me'mûru efendi ma'rifetiyle te'diye olunmak üzere büyük yeni hânede mukîm sarrâfân-ı

mu'teberânından Sinorg Nakşciyan Efendi yedinden ber vech-i bâlâguruş ahz eyledim şâyed meblağ-i mezbûr bu sûretle tesviye-i deyn edilmez ise ma'a fâ'iz re'sû'l-mâla zammiyla Dersaâdet'de sarrâf-ı mûmâ-ileyhin emrine tesviye-i deyn ideceğimi mübeyyin işbu bir kıt'a memhûr senedim sarrâf-ı mûmâ-ileyh

Sayfa 24

yedine i'tâ kılındı.

α

Efendi muma ileyh bâlâdaki mukâre veçhiyle tesviye-i deyn idilmez ise kendü tarafımızdan bilâ-tereddüt te'diye ideceğimize ve yekdiğimize kefil-i bilmâl olduğımızı mübeyyin işbu mahalle şerh virilerek temhir kılındı.

α

Saye-i 'ali cenâb-ı veliyyül nimetlerine bu kere filan mahalin şu kadar guruşla filanca me'murına ta'yin buyrılmış olduğumdan hidmet-i 'azizânemden afvımla beraber âl'el-usûl sicil-i ahvalin verakasına rabt olunmak üzere bir kıt'a şehâdetnâmenin 'inâyet buyurılması babında emr-i fermân hazret-i men leh-ül-emrindir.

α

Cenâb-ı hakk vücud-ı 'âli cenâb-ı veliyyül nimetlerin kemâl-i sıhhat ve 'âfiyet ihsanıyla bi-l-cümle ekdâr-ı dünyeviyyeden masûn ve mahfûz buyursun bir hayli zamandan berü mübtelâ olduğum

Sayfa 25

filan hastalıktan dolayı me'muriyeti devam ve ifâ-yı vazife-i 'âcizânemde

çekmekte olduğumdan me'muriyet-i 'âcizânemden afv buyurulmağım babında

α

Zir-i himâye-i hazret-i şehriyârîde bulunan mekteb-i fûnun-ı mülkiyenin tevzi' i mükâfât-ı resm-i 'âlisi şehr-i ağustosun beşinci pazartesi günü sa'at beç buçuk raddelerinde icrâ olunmak mukarrer olmağla resm-i mezkûrda hazır bulunmak üzere yevm-i mezbûrda sa'at beş raddelerinde mektebe teşrifâ buyurmaları babında fisene.....mektebi

Yemin ciiheti muvakkit telgraf muhâbere me'murlığına ta'yin olunanefendiye dersa'adetden Hadidiyeye kadar harcırah olarak virilenbuçuk guruş efendi-yi muma ileyh mahal-i me'muriyetine gitmeyecek olursa almış olduğu mezkûr -ül-mikdâr harcırahın tarafımdan te'diye olunacağına da'ir işbu kefâlet senedim takdim kılındı.

α

Sayfa 26

Çâkerleri darüşşafakadan neş'et iderek emsâl-i çâkerânemiz veçhile şehri dörder yüz guruş ma'aşla nezâret-i 'alilerinde istihdam buyrılmaklığımız dâhiliye nezâret-i celilesinin olbabda tezkiresinde muharrer olub diğer arkadaşlarımız olmikdar ma'aşla dersa'âdetce istihdam idilmekte bulunmuş olduklarına ve çâkerleri ise beş yüz guruş ma'aşla taşraya i'zamımıza râzı olduğımıza binaen olveçhile mu'amele -i lazime-i kıyudiyenin ifâsına müsâ'de-i 'aliye-i cenâb-ı nezâretpenâhileri şâyân buyurılmak babında emr-i ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

el kerim tanzimine ve mubâşeret olunan bin üçyüz on senesi muvâzenesine edhâl kılınmak üzere sene-i merkûme ambar tertibâtı için Avrupadan celb olınacak eşya ve dersa'âdet i'mâlât ve mubâya'âtıyla evrâk-ı matbu'a vesa'ire pahası olarak sarfına elzemiyet görünecek mebâliğin mikdar ve kemmiyâtını nâtik emsâli misüllü ve fakat tasarruf-ı kemâl-i ri'âyete bir kt'a müvâzzih defterinin ser'an bit-tanzîm te'kide

Sayfa 27

Hâcet bırakılmayarak i'tâsı hususının eşya-ı müdiriyet-i behiyyesine

α

Meclisin işbu mazrûf tomrulu (?) mazbatasının leffiyle dahiliye nezâret-i celilesine cevâbnâme-i 'âli cenâb-ı nezâretpenâhilerinin tastîri hususının mektûbî kalemine havale buyurılması babında emr ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

α

Ber-mûcib-i karar cevab-ı tastîrinden sonra işbu evrâkın tekrar muhasebeye i'âde olunmak üzere mektûbî kalemine havalesi babında emr ü ferman-ı hazret-i men leh-ül-emrindir

α

Meclisin işbu kararı veçhile 'alakası taleb olunan me'mure 'ifâsı lazım gelecek ma'âşa karşılık olmadığından oluruyula hüsn-i idâre itmesine dâ'ir başmidir muma ileyh cevâbnâme-i 'âli cenâb-ı nezâretpenâhilerinin tastîri hususunun mektûbî kalemine havale buyurılması babında erm ü ferman hazret-i men leh-ül-emrindir.

α

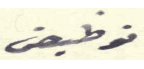
Sayfa 28

Muhasebece zamm-ı ma'aş karşılık olmadığından idaresi dahilinde vuku' bulacak mummaileyh Şâkir Efendiye münâsib mikdar zam olmak üzere keyfiyetin (silik) lazım geleceğine da'ir cevâbnâme-i 'âli cenâb-ı nezâretpenâhileri tastîri hususunun meclisten görölerek mektûbî kalemine havale buyurılması babında

α

Zamm-ı ma'aş muhasebece karşılık olmayub bu gibi zamâ'ime başmüdiriyetce kaşuluk tedârikiyle inhâ-yı keyfiyet olunması usûl ve emsâli iktizâsından bulunduğundan olveçhile cevâb-ı tastîri iktizâ ider ise de kefiyetin meclise tezekkür buyurılması babında

α

İşbu tahrirâtın hulâsa-i me'âli Sacana (?) kazâsı posta me'murı Ahmed efendinin hakkında olub şehri i'tâsı beyân olunan üçyüz elli guruş ma'aş tahsisat da'iresinde karşılık olmadığından icrâ-yı iktizâsı hususunun li-ecli tezekkür meclise havalesi babında

Sayfa 29

Mühendis kaleminin muharrer balâdâ derkenârında zikr ve beyân kılındığı veçhile Kınık tarikiyle Bergamadan Somaya kadar bir hatt-ı telgrafı temdididi halinde merbûte-i keşif pusulası mucibince bir def'alık olarak eşya-yı paha ve mesârif-i sa'iresiçünfrank.....santimle eşyanın bahren ve beren nakliyesiyle mahal-i inşâ'ide tevzî'iyyesine ve direk mübâya'âsıyla mesârif regziyesi siçünguruş ma'aş ve mesârifât dâ'ime-i seneviyyesi siçün dahi.....frankla.....guruş

muvâzenede karşılık bulunmayub ve karşuliksız akçe sarfı ise bâ irâde-i seniyye memnû‘ bulunmuş olduğından icra-yı iktizâsı hususı meclisin ârâ-yı sâ’ibesine mütevakkıfdır.

α

Sayfa 30

Bin ikiyüz doksan sekiz maliyesi sene-i ibtidasından i‘tibâren devâir-i merkeziyece tutılması mukarrer olan dafâtir-i eşyadan bûdce vuku‘at defterinin suret-i tanzîm ve imlâsına da’ir ta‘rifnâme

α

20 sefer 299 ve 30 kanun-ı evvel sene 297 tarihli ta‘limat-ı ‘umumiyyede muharrer olduğu veçhile her dâirede sene-i sabıka ile sene-i maliye bûdcelerine mahsus olmak üzere bûdce vuku‘at defteri namıyla iki kıt‘a defter tutılmak lâzım geleceğinden bin iki yüz doksan sekiz senesinin mu‘âmelât-ı hesâbiyesi için tutılacak olan işbu vuku‘at defterinin bir doksan yedi ve diğeri doksan sekiz bûdcesine â‘id olcaktır.

Budce vuku‘at defterinin teşkîl ve tanzîmi için nezâret-i celile-i hariciye bûdcesi misal ittihâd olunarak terîb olunmuş olan merbût-ı kısmânenin kısm-ı evveli bûdecenin mah be mah müfredâtını ve kısm-ı sânisini fâsıl be fâsıl icmâlîni hâvidir.

Kısm-ı evveldeki sütünların ‘adedi (silik) bâliğ olub birincisi

Sayfa 31

ile ikincisi fasıl ve madde numaralarına üçüncüsü mesârifâtın esâmisine dördüncüsü beşüncüsü altıncısı ile yedinci sütün mahsusât-ı seneviyyenin fi-l-asıl bûdcede (silik)

olunan ve muahheren bâ irâde zamm ve ba tefeyyüz idilen ve bilâhire takarrür eyliyen mikdarlarına sekizinci ile dokuzuncu mesârifâtın tahakkuk iden

 mesârifât-ı mütehakkikâye mahsuben te’diye olunan mebalîğeye onıncısı dahi tebeyyüd iden lüzuma göre beyan olınacak ba‘zı mülâhazata mahsusdır.

Fasılların yekünlerinden mürekkebe olan kısm-ı sâniye gelince bu da gerek martdan beren (?) ile her ayın vuku'atını gerek o ay ile beraber şerh-i sabıka vuku'atının yekûn-i 'umumiyesini mebnîdir.

Büdcce vuku'at defterinin sahife numeroları numunede gösterildiği veçhile defter-i kebîr hakkında câri olan usûl te'fikân her iki sahifesi bir sahife i'tibâr olınmak üzere çift çift vaz' ve terkîm olındıktan sonra kısm-ı evvelin bir aylığı kaç sahifeye muhtaç ise her ay için veli (?) idecek suretde o mikdar sahife tahsis olunub nev'-i mesârifât ile mikdar-ı mahsusatın ber veçhi meşruh kayd ve imlâsına ibtidâr olınacaktır.

SONUÇ

Müellif Muhammed b. Şakir b. Ahmed ed-Dimeşki kitaba adını veren 'Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ'irânesi adlı ana bölümü yazarken Neşri, İdrisi, Saadettin, Hammer gibi kaynakları kullandığını belirterek, anlatıların sağlam dayanaklarla temellendirildiğini idda etmektedir. Osmanlı Tarihinin ilk dönemlerinin ortaya çıkarılmasında , belge eksikliğinden, kronikler en önemli kaynak durumundadır. Bunun için özellikle Neşri'nin Kitâb-ı Cihan-nümasına başvurması metodolojik açıdan doğruysa da, yaptığımız karşılaştırmalarda yazarın Neşri'de verilen tafsilatlara ciddi eklemeler yaptığını ya da önemli noktaları kestiğini gördük. Çok daha tutarlı, dengeli ve gerçekçi görünen Neşri Tarihindeki hikayeleri değiştirmesi, şâ'irâne bir anlatı ortaya çıkarmak için olsa gerek. Zira eklenen unsurlar okuma hazzını artırıyor ve ilgi çekiyor, akıcılığı ziyadeleştiriyor. Diğer taraftan tarihçinin asıl işinin geçmişteki olaylarla insan eğilimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak¹⁵ ve bütün bilimlerde olduğu gibi sadece tek gerçeği bulmaya odaklanmak¹⁶ olduğunu göz önüne aldığımızda şâ'irâne tarih anlatısı asıl amacından sapmış gibi duruyor. Bu tarz yazım dönemin Avrupasında da sıklıkla karşılaşılan bir yöntem olarak özellikle Romantizimin etkilerini barındırmakta.¹⁷ Kahramanlık ve aşk

¹⁵ Alun Munslow.(1997). *Deconstructing History*, London, s.3

¹⁶ Jhon Tosh.(2000).*Historians on History*.Pearson Education Limited, London, s.31

¹⁷ Harry Elmer Barnes.(1963). *A History of Historical Writing*. Dover Publications, New York, s. 185

hikayeleri üzerlerine vurgu yapılarak, gerçek rivayetler üzerine eklemelerle olaylar çekici hale getirilmeye çalışılmış. Hikaye edilen vakalardan ziyade merkezindeki şahısa odaklanmış, kurgu kahramanın çevresine inşa edilmiştir. Bu haliyle kitabın muhtemel yazım tarihinde, hayata gözlerini kapatan İskoç tarihçi Thomas Carlyle'in "tarihi büyük insanlar yapar"¹⁸ teziyle oluşturduğu tarih tasarımına sahipmiş gibi görünmektedir.

Kitabın ilk kısmı olan Sarf-ı Arab kısa ve öz bir şekilde yazılmış, ayrıntıya yer verilmemiştir. Bu haliyle yarım kalmış bir çalışmayı andırmaktadır. Roma amfi tiyatroları bahsedilen beş sayfalık bölüm Osmanlı medeniyetinin üstünlüğünü ve insaniliğini vurgulamak amacıyla yazılmış gibidir, Roma amfi tiyatroları betimlenmiş, insanların hayvanlarla, insanların insanla yaptığı kanlı mücadelelerin insanlar tarafından keyifle izlendiğinden şaşkınlıkla bahsedilmiştir. Osmanlıca-Fransızca kelimeler indeksinin ise düzensiz bir yapısı bulunmaktadır. Kelimelerin yanında zaman zaman kelime çekimlerinin verildiği, zaman zaman cümle çevirilerinin bulunduğu bölüm alfabetik bir sıra takip etmektedir. Son bölüm olan Kitâbet Usûlü 1298 (1880-1881) yılında bütçe vuku'at defterlerinin düzenlenmesi ve yazılmasını içermektedir. Resmi yazışmalarda kullanılan düzen, imla ve usûllerin anlatıldığı bölüm bir çok örnek barındırmaktadır. Bu bölümde kısmen silinmiş sözcükler de bulunmaktadır.

Transkripsiyonunu yapmış olduğumuz 'Osmanlı Tarihinin Cihet-i Şâ'irânesi adlı eser Osmanlı tarihi, özellikle Osmanlı bürokrasi ve teşkilat tarihi araştırmacıları için, son dönem tarih yazımı üzerinde çalışan tarihçiler için ve ayrıca edebiyatçılar için faydalı olacaktır.

¹⁸ Carlyle Oliver Cromwell, Odin, William Shakespeare ve Hz. Muhammed v.b. gibi büyük insanları merkeze alarak tarihsel yapıtı hazırlar. Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas Carlyle.(1965). *On Heroes, Hero-Worship, & The Heroic In History*, Oxford University Pres, London

KAYNAKLAR

Barnes, Harry Elmer. (1963). *A History of Historical Writing*. Dover Publications, New York

Bryer, Anthony. (1981). Greek Historians on the Turks: The Case of the First Byzantine-Ottoman Marriage. *The Writing of History in the Middle Ages*, Davis ,R.H.C. ve Wallace-Hadrill ,J.M.(Ed.), Oxford, s.471-493

Carlyle, Thomas. (1965). *On Heroes, Hero-Worship, & The Heroic In History*, Oxford University Pres, London

Findley,Carter.V. (1979). Sır James W. Redhouse (1811-1892) : The Making of Perfect Orientalist ?. *Journal of the American Oriental Society*, 99(4): 573-600

Giese, Friedrich. (2005). Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu Meselesi. *Söğütten İstanbulla Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M. (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s. 149-177

İmber, Colin. (2005a).Osmanlı Hanedan Efsanesi. *Söğütten İstanbulla Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s. 243-270

İmber, Colin. (2005b).İlk Dönem Osmanlı Tarihinde Düstur ve Düzmece. *Söğütten İstanbulla Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s. 270-300

İnalcık, Halil. (1954). Ottoman Methods of Conquest. *Studia Islamica*, Vol. 2.,

s. 103-129

İnalcık, Halil. (1993). The Ottoman Succession and Its Relation to the Turkish Concept of Sovereignty. *The Middle East and the Balkans under the Otoman Empire : Essays on Economy and Society*, Turksih Studies and Turkish Ministry of Culture Series, Bloomington : Indiana University , s. 37-69

İnalcık, Halil. (2005). Aşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı ?. *Söğütten İstanbula Osmanlı Devletinin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Özel, O. ve Öz, M (Ed.), İmge Yayınevi, İstanbul, s. 119-145

İnalcık, Halil. (2007). Osman. *İslam Ansiklopedisi*, c.33.,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları , İstanbul, s. 443-452

İnalcık, Halil. (2009). *Devlet-i 'Aliyye : Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I Klasik Dönem (1302-1606) : Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim*, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul

Kafadar, Cemal. (1995). *Between Two Worlds : The Construction of the Otoman State*. Los Angeles

Lewis,Bernard. (2000). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. Kıratlı, M. (Çev.),TTK, Ankara

Mardin,Şerif. (1998). *Yeni Osmanlı Düşüncesinin Doğuşu*. Türköne, M. ve Unan, F. ve Erdoğan İ.(Çev.), İletişim Yayınları, İstanbul

Munslow, Alun. (1997). *Deconstructing History*, London

Neşri.(1995). *Kitab-ı Cihan-Nümâ*. Unat, F. Reşit ve Köymen,Mehmed A.(Haz.), TTK, Ankara

Şahin,Kamil. (1994). Edebali. , *İslam Ansiklopedisi*, c.10.,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları , İstanbul,

Tosh, Jhon. (2000).*Historians on History*.Pearson Education Limited, London

Uzunçarşılı, İ.Hakkı. (1995). *Osmanlı Tarihi*. c.I. , TTK, Ankara

Zürcher,Erik Jan. (2003). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Gönen, Yasemin.(Çev.), İletişim Yayınları , İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa DEMİR 1978 yılında Gaziantep’te doğdu. Gaziantep Anadolu Lisesini 1996, ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünü 2002 yılında bitirdi. 2003 yılında Gaziantep Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne araştırma görevlisi olarak atandı. Halen aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmalarına devam etmektedir. Mustafa DEMİR iyi derecede İngilizce bilmektedir. Evli ve bir kız çocuğu babasıdır.

VITAE

Mustafa DEMİR was born in Gaziantep in 1978. He graduated from Gaziantep Anatolian High School in 1996 and the Department of History, Faculty of Arts and Sciences, at METU in 2002. In 2003 he was appointed as research assistant in Department of History, Faculty of Arts and Sciences at Gaziantep University. He, still, proceeds his works at the same department. Mustafa DEMİR knows English in advanced level. He is married and has one daughter.